

LATVIJAS UNIVERSITĀTE

Pedagoģijas, psiholoģijas un mākslas fakultāte
Programmas "Skolotājs" apakšprogramma
"Skolotājs logopēds"

**Lasītprasmes veicināšana jaunākā skolas vecuma bērniem
(1.-2.klasē) ar fonētiski fonemātiskiem traucējumiem, izmantojot
galda spēles**

Diplomdarbs

Autors: **Gunta Epnere**

Studentu apliecības Nr.: 17006

Darba vadītājs: Mg.paed. Ilze Vilka

Alūksne 2018

SATURS

Ievads.....	5
1. 1. – 2. klases skolēnu attīstības raksturojums veselumā.....	8
2. Lasīšanas grūtības saistībā ar fonētiski fonemātiskiem traucējumiem	20
2.1. Lasīšanas mērķi un uzdevumi sākumskolā	20
2.2. Lasīšanas traucējumi un to pārbaude.....	25
2.3. Fonētiski fonemātisko traucējumu raksturojums.....	30
2.4. Galda spēles fonētiski fonemātisko traucējumu novēršanai.....	38
3. Koriģējoši attīstošā izmēģinājuma darbība lasītprasmes veicināšanai 1. – 2. klases skolēniem ar fonētiski fonemātiskiem traucējumiem	44
3.1. Pētījumā izmantoto metožu un pētījumā iesaistīto 1. – 2. klases skolēnu sākotnējā logopēdiskā izpēte	44
3.2. Galda spēļu atlase un izmantošana lasītprasmes apguves veicināšanai, ievērojot bērnu vajadzības.....	52
3.3. Koriģējoši attīstošajā darbībā iegūto rezultātu apkopošana un analīze	56
Secinājumi	61
Izmantotā literatūra un informācijas avoti	62
Pielikumi.....	65

ANOTĀCIJA

Diplomdarbs “Lasītprasmes traucējumu novēršana jaunākā skolas vecuma bērniem (1.-2.kl.) ar fonētiski fonemātiskiem traucējumiem, izmantojot galda spēles” tika izstrādāts pamatojoties uz praksē gūto pieredzi, izmantojot logopēdiskās galda spēles. Darba tapšanas laikā autore ir izpētījusi 1.-2.klases skolēnu lasīšanas prasmes un atklājusi bērnu vājās lasītprasmes iemeslus – fonētiski fonemātiskos traucējumus. Praktiskajā darbībā ir izpētīts, kādus rezultātus sniedz logopēdisko galda spēļu izmantošana lasītprasmes traucējumu novēršanā un fonētiski fonemātisko procesu veicināšanā.

Pētījuma mērķis. : Teorētiski izziņāt un praktiski pārbaudīt galda spēļu ietekmi uz lasītprasmes apguves procesu.

Teorētiskajā daļā tiek analizēta literatūra, kurā izvērtēts lasītprasmes līmenis 1.un 2.klasē. Tiek atklāti logopēdu, pedagogu un psihologu viedokļi par lasītprasmes traucējumu iemesliem un to novēršanas veidiem, apskatītas fonētiski fonemātisko un kognitīvo procesu veidošanās īpatnības konkrētajā vecumposmā.

Praktiskajā daļā tiek veikta bērnu lasītprasmes izpēte, īpaši pievēršot uzmanību fonētiski fonemātisko traucējumu ietekmei uz lasītprasmes apguvi. Prakses laikā autore ir izveidojusi logopēdiskās galda spēles, kuras izmantotas fonētiski fonemātisko traucējumu novēršanai, lasītprasmes uzlabošanai un kognitīvo procesu veicināšanai.

Darba rezultāts. Pētījums apstiprināja, ka galda spēles veicina aktīvu bērnu darbošanos un interesi par lasīšanas prasmju apguvi, kā arī veicina fonētiski fonemātisko traucējumu novēršanu.

Diplomdarba apjoms: 61 lpp, 14 attēli, 5 tabulas, 34 pielikumi, 50 literatūras un informācijas avoti, tajā skaitā 9 svešvalodā.

Atslēgas vārdi. Lasītprasmes traucējumi, fonētiski fonemātiskie traucējumi, vecumposma īpatnības, kognitīvie procesi, galda spēles, koriģējoši attīstošā darbība.

ANNOTATION

Gunta Epnere thesis “Developing reading skills for primary school students with phonetic phonemic disorders using board games” is made according to practical knowledge of using board games. Author has studied reading skills for 1st and 2nd grade students and discovered causes for low literacy - phonetic phonemetic disorders. In project part practical tests are done to analyse contribution of board games to reading skill improvements and phonetic phonemetic processes.

Objective of diploma thesis : To make theoretical research and to practically test the influence of table games on the process of developing of reading skills.

In theoretical part literature is analyzed to estimate current reading skills for 1st and 2nd grade students. Overview of opinions of speech-language pathologists, teachers and psychologist is given, to reveal main reasons for reading skill obstructions and ways of improvements. Viewed age dependant characteristics and influence of those to development of phonetic phonemic processes

In research part inquiry of reading skills of students conducted, focusing on influence of phonetic phonemic obstructions to reading skills development. During research author has developed logopedic board games, for phonetic phonemic process improvements and development of reading skills and cognitive processes.

Diploma thesis results. The research confirms that board games foster the willingness for children to practise and be interested in development of reading skills, as well as contribute to adjustments of phonetic phonemic obstructions.

Diplome thesis volume: 63 pages, 14 images, 5 tables, 34 attachments, 50 literature and information sources, including 9 in foreign language.

Key words. Reading disabilities, phonetic phonemic obstruction, age dependant characteristics, cognitive processes, logopedy board games, corrective developing method.

Ievads

Lasītprasmei un rakstītprasmei ir nozīmīga loma mūsdienu sabiedrībā. Jau no seniem laikiem par cienījamu un gudru cilvēku tika uzskatīts tas, kurš prata lasīt un izteikt savas domas rakstiskā veidā. Arī latviešu tautasdziesmas par to vēstī:

Pieloc` , māsiņ, skolas somu

Bagātiem gabaliem –

Vidū maizes riecientiņu,

Apkārt – dziesmas, pasakas.

Man jāiet skoliņā

Gudras ziņas iekrāties.

Pieaugt tautas mīlestībā,

Īstā gara brīvībā.

Nenoliedzami, liela vērtība ir senajam latviešu mutvārdu kultūras mantojumam – dainām, pasakām, teikām, mīklām, tradīcijām, kas visas veicināja tēlaino domāšanu, atmiņu, runas kultūru, valodas, vēstures ziņu un tradīciju nodošanu no mutes mutē, no paaudzes uz paaudzi. Šo informāciju bērns ieguva kopīgā darbā ar vecākiem, vakarējot kopā ar visu saimi, caur dziesmām, sarunām un spēlēm. Spēlei bija liela nozīme dažādas informācijas nodošanā. Tā bija katra rituāla sastāvdaļa. Rituāls kā spēle bija latviešu ikdienas un svētku sastāvdaļa. Tā nebija tikai rotaļa, ar ko spēlei ir būtiska atšķirība. Spēle – tā bija un ir zināšanu, prasmju un cilvēcisko vērtību nodošana, ievērojot noteikumus, prasmīgi neuzspiestā un interesantā veidā. Senā latviešu rakstu kultūra bija piesātināta ar dažādām zīmēm – ornamentālajiem rakstiem, kas bija sava veida pirmā rakstu valoda. Šajos rakstos bija iešifrēta plaša informācija, kuru varēja izlasīt tikai viedas acis un saprast paši gaišākie prāti. Interesanti, ka to spēja izdarīt lielākā daļa latviešu tautas. Bet šodien to spēj tikai retais.

Mēs dzīvojam laikmetā, kurā ik dienu sastopamies ar plašu un dažādu rakstisko informāciju. Z.Anspoka (Anspoka, 2008) izpētījusi, ka mūsdienās ir jāprot lasīt dažāda veida tekstus – dažādus pēc to izkārtojuma veida – lineāra izkārtojuma teksti (pasakas, teikas, stāsti, romāni) un hiperteksti, kas ir veidoti e-vidē; dažāda žanra teksti – no folkloras līdz pat zinātniskajiem rakstiem; darījuma teksti, kas ir dažāda veida instrukcija, norādes, tabulas, receptes; tāpat arī tekstu iespiešanas un drukas veidi ir atšķirīgi – ar roku rakstīti, iespiesti, Braila

rakstā veidoti utt..Starptautiskā skolēnu novērtēšanas programmā (SSNP) lasīšanas kompetence tiek definēta kā spēja uztvert, saprast un pielietot savām vajadzībām rakstītus tekstus, lai īstenotu savu mērķi, paplašinātu zināšanas un prasmes un pilnvērtīgi iekļautos sabiedriskajā dzīvē (www.lsm.lv, 2017).

S.Tūbele un A.Kauliņa atzīst (Kauliņa, Tūbele, 2012), ka svarīgākais, kas bērnam skolā jāapgūst, ir prasme lasīt un rakstīt, jo spēja izprast valodu un prasme to pareizi lietot ietekmē ikviena cilvēka kultūras un sociālo dzīvi. Cilvēkam ir vajadzība sazināties ar ģimeni, draugiem, kolēģiem, rakstīt vēstules, lasīt grāmatas, lai varētu apmainīties ar viedokļiem. Tam ir liela nozīme karjeras veidošanā pieaugušā gados. Arī N.Geimens konstatē, ka lasītprasme ietekmē dzīves kvalitāti kopumā – aktīvu darbību kultūras, sabiedrības un politiskajā dzīvē (Geimens, 2016).

Lai arī bērniem ir dabiska vēlme uzzināt un apgūt dažādas zināšanas, tomēr ne visiem iemācīties lasīt ir viegli. Arvien vairāk ir bērnu, kuriem ir lielas grūtības atcerēties burtus, savilkot tos zilbēs, citiem rada grūtības lasītā teksta izpratne. Rodas sekundāras problēmas – mācīšanās traucējumi, pašapziņas kritums, pat veselības un psiholoģiskie traucējumi. Tādēļ ļoti svarīgi ir izprast lasītprasmes grūtību cēloņus un meklēt atbilstošo metodi veiksmīgākai lasītprasmes apguvei. Vēl būtiskāk – jau laicīgi darīt visu, lai lasītprasmes grūtības nerastos.

Lai bez grūtībām apgūtu lasīt, ir jāņem vērā dažādi apstākļi, kas ietekmē lasītprasmes apguvi, jāizmanto dažādas metodes, jo katram šī māka veidojas atšķirīgi. Ļ.Vigotskis (Выготский, 2005), skaidro, ka bērns visātrāk un bez īpašām grūtībām apgūst lasītprasmi 5 – 8 gadu vecumā. Viena no metodēm, kas veicina lasītprasmes apguvi, ir spēle. Un šajā periodā tā ir aktuāla bērna darbībā. Tādēļ spēle ir visveiksmīgākā no metodēm ne tikai sociālo prasmju un kognitīvo prasmju pilnveidē, bet arī lasītprasmes apgūvē.

Studiju laikā darba autore ir iepazinusi bērnu lasīšanas traucējumus, tāpēc nolēmusi pētīt literatūru, izpētīt spēles ietekmi uz lasītprasmes apguvi un izveidot dažādas logopēdiskās spēles, kas palīdzētu bērniem ar fonētiski fonemātiskiem traucējumiem apgūt lasīšanu.

Diplomdarba temats. Lasītprasmes veicināšana jaunākā skolas vecuma bērniem (1.-2.klasē) ar fonētiski fonemātiskiem traucējumiem, izmantojot galda spēles.

Pētījuma objekts. Lasītprasme bērniem ar fonētiski fonemātiskiem traucējumiem.

Pētījuma priekšmets. Jaunākā skolas vecuma bērnu (1. – 2. klasē) ar fonētiski fonemātiskiem traucējumiem lasītprasmes veicināšana izmantojot galda spēles.

Pētījuma mērķis. Teorētiski izziņāt un praktiski pārbaudīt galda spēļu ietekmi uz lasītprasmes apguves procesu.

Pētījuma uzdevumi.

1. Pētīt un analizēt teorētisko literatūru par izvēlēto tematu.
2. Izveidot un aprobēt galda spēles fonemātiskās uztveres attīstīšanai un lasīšanas apguvei.
3. Veikt bērnu fonemātiskās uztveres izpēti.
4. Apkopot un analizēt iegūtos pētījuma rezultātus.

Hipotēze. Lasīšanas traucējumi 1. un 2. klases skolēniem uzlabosies, ja:

- tiks ņemtas vērā atšķirīgas lasītmācīšanas metodes;
- tiks ņemts vērā bērnu atšķirīgais uztveres veids;
- tiks ņemti vērā bērna lasītprasmes grūtību iemesli;
- tiks izmantotas atbilstošas galda spēles lasītmācīšanas apgūvē.

Pētīšanas metodes.

- Pedagoģiskā novērošana.
- Skolēnu logopēdiskā izpēte.
- Koriģējoši attīstošā izmēģinājuma darbība.
- Pētījuma rezultātu apkopojums un analīze.

Pētījuma bāze. x skolas 1.klases pieci skolēni, 2.klases viens skolēns.

1. 1. - 2.klašu skolēnu attīstības raksturojums veselumā

Viss cilvēka dzīves laiks tiek iedalīts vairākos posmos. Dažādi autori to iedala atšķirīgos posmos – periodos. Taču vienkāršotā veidā var teikt, ka pirmais periods cilvēka dzīvē sākas kopš tā ieņemšanas brīža, tam seko prenetālais periods, tad bērnība, pusaudžu gadi, jaunība, brieduma gadi un vecums. Tātad, ir 7 svarīgi periodi, kurus vienu no otra atdala pārejas jeb krīzes periodi. Tas, cik pilnvērtīgi cilvēks ir pavadījis iepriekšējo vecumposma periodu ir noteicošs faktors, cik izteikts būs krīzes periods. Krīze saistās ar jaunveidojumiem, jaunas pieredzes apguvi jaunajā dzīves posmā. G.Svence norāda uz E.Eriksona atziņu, ka tas, kā krīze tiks atrisināta, būs noteicošs faktors nākošajā dzīves etapā (Svence, 1999).

Ko tad nozīmē – pilnvērtīgi izdzīvot? Tas nozīmē saņemt un apgūt visas nepieciešamās prasmes, zināšanas, sociālo pieredzi, attīstoties gan fiziski, gan garīgi, atbilstoši tā brīža cilvēka ķermeņa spējām, vajadzībām un vēlmēm, lai būtu gatavs izmaiņām nākošajā posmā. “Pastāvēs, kas pārvērtīsies”, teicis Latvijas dižgars Rainis.

Apskatīsim, kas būtu jāprot un jāvar bērnam, uzsākot skolas gaitas un kas ir jāapgūt pirmajos divos skolas gados.

Šobrīd Latvijā pastāv uzskats, ka visi bērni ir nobrieduši un gatavi uzsākt skolas gaitas jau 6 gadu vecumā. Jaunais izglītības standarts tiks veidots tā, lai izglītības iestādēs bērni 1.klasē varētu sākt mācīties no sešu gadu vecumā. Kā Latvijas Saeimas Izglītības, kultūras un zinātnes komisijas sēdē 2016.gada 22.augustā teica izglītības ministrs K.Šadurskis (Šadurskis, 2016), raugoties uz izglītības procesu no pirmsskolas līdz vidusskolai, šī pāreja no pirmsskolas uz skolu ir ļoti strauja un bērnu traumējoša. Tādēļ tiek domāts kā jauno programmu veidot saudzējošāku, bērna vecumposma īpatnībām pielāgotāku. Tāpat vecākiem būs pašiem brīva izvēle, vai savu bērnu laist skolā sākot no 6 vai 7 gadiem, jo vecāki savu bērnu pazīst vislabāk. Jaunais modelis būtībā būs tikai nosaukumu maiņa, jo pēdējais gads pirmsskolā tiks skaitīts kā 1.klase. Taču, darba autore domā, ka tā nebūs tikai nosaukumu maiņa. Bērns uzsāks 1.klasi sev pierastā vidē, iespējams pie tā paša skolotāja, kas bijis iepriekšējā gadā, jo daudziem pirmsskolas skolotājiem ir arī sākumskolas skolotāja kvalifikācija.

Aplūkosim, kādai vajadzētu būt bērna fiziskajai un psihiskajai attīstībai, lai viņš varētu uzsākt mācības 6 gadu vecumā.

Bērna psihiskā attīstība jaunākajā skolas vecumā. Kas ir psihiskā attīstība? Tā ietver sarežģītus psihiskos procesus, kuri veidojas un attīstās visā cilvēka dzīves garumā. I.Puškarevs (Puškarevs, 2001) ir apkopojis svarīgākos faktoros, kas ietver psihisko attīstību:

- kognitīvā – uztvere, domāšana, atmiņa;
- emocionālā – sajūtas, vēlmes;
- “es” apziņa – temperaments, raksturs, intereses, spējas;
- galvas smadzeņu attīstība – sākas visātrāk, jau prenetālā perioda pirmajās nedēļās;
- sociālās iemaņas – uzvedība, empātija, iejušanās dažādās lomās.

Psihes procesu noteicošākais virzītājspēks ir galvas smadzeņu attīstība. Kā jau minēts, tās sāk veidoties jau bērnam atrodoties mātes miesās un visstraujāko augšanu veic 2. -3. dzīves gadā. Tad straujā augšana samazinās un pēc 8 – 10 gadu vecuma smadzeņu masa pieaug ļoti maz. Šajā periodā bērna smadzeņu masa ir sasniegusi apmēram 80% no smadzeņu masas, kāda ir pieaugušam cilvēkam, taču intelektuālajā līmenī bērns vēl nav sasniedzis pat pusi no pieauguša cilvēka intelektuālā līmeņa (Puškarevs, 2001, 25).

Kognitīvā attīstība veidojas kvalitatīvajā virzienā bērnam socializējoties. Tikai saskarsmē veidojas bērna smadzeņu attīstība, līdz ar to arī psihiskā attīstība un intelekts.

Bērna psihisko attīstību ir pētījuši vairāki psihologi, psihoterapeiti un analītiķi. Katram no viņiem ir sava dzīves pieredze, kuras ietekmē viņi ir sliekušies uz kādu specifisku darbību, jaunveidojumu katra vecumposma izpētei un raksturojumam.

Kā norāda G.Svence (Svence 1999), Z.Freids izpētījis bērna attīstību, vadoties pēc bērna koncentrēšanās uz kādu konkrētu orgānu. Šo teoriju tālāk ir attīstījusi arī viņa meita A.Freida, sadalot cilvēka dzīvi piecās stadijās. Z.Freids uzskatīja, ka psihe nav tikai apziņa, bet tā ietver arī priekšapziņu un bezapziņu. Viņš uzsver, ka tieši bezapziņa jeb ID ir noteicošā enerģijas bāze, kas arī nosaka seksuālās dziņas katrā vecumposmā, taču katrā no tiem, šī seksuālā dziņa ir orientēta uz kādu konkrētu orgānu. Tātad viņa teorija – bērna dzīve virzās atkarībā no tā, kādus gēnus viņš ir mantojis no vecākiem – viņš nav savas dzīves noteicējs. Būtībā tas it kā noņem atbildību par rīcības motīviem un sekām.

Tāpat G.Svence norāda, ka 6 - 12 gadu vecumā bērns, pēc Z.Freida pētījumiem, nekoncentrējas uz kādu orgānu, libido snauž. Bērns identificē sevi ar noteikta dzimuma pārstāvi, apgūst uzvedības normas, manieres atbilstoši savai dzimuma identifikācijai (Svence, 1999).

Savukārt V.Reņģe (Reņģe, 1999) atklāj, ka E.Eriksons arī balstās uz Z.Freida teoriju. Taču atšķirībā no tās, viņš uzskata, ka bērnu veido sabiedrība un ģimene, bērna spēja adaptēties konkrētajā vidē. E.Eriksons vairāk koncentrējas uz EGO, kas ietver cilvēka personīgo atbildību par savu dzīvi un brīvu rīcības izvēli. E.Eriksons uzskata, ka cilvēka personība veidojas ciešā sadarbībā ar sabiedrību, ka cilvēks tajā veidojas un attīstās visa mūža garumā, pārvarot krīzes periodus un apgūstot jauna iemaņas.

E.Eriksons, kā norāda V.Reņģe (Reņģe, 1999), ir izveidojis personības psihosociālās attīstības sistēmu, kurā 4. pakāpe atbilst jaunākajam skolas vecumam. Tajā viņš ietver bērnu no 6 līdz 11 gadu vecumam. Šī vecumposma jaunveidojums ir aktivitāte vai pasivitāte, tātad bērnam svarīgākais faktors personības attīstībā ir sociālā vide.

Arī G.Svence norāda uz E. Eriksona secinājumiem, ka šajā vecumā bērns instinktīvi meklē to sfēru, kas viņam padodas vislabāk, izrāda pirmo interesi par savu turpmāko profesiju, ja vien vecāki un skolotāji viņam nodrošina dažādas mācību jomas – literatūru, mākslu, mūziku u.tml., nodrošinot viņa tā brīža interesēm atbilstošus materiālus. Bērnam patīk praktiski darboties, jo šajā periodā strauji attīstās bērna intelekts, fiziskā veiktība, attīstās dažādas prasmes, sociālās iemaņas, “es” apziņa. Šajā laikā viņi cenšas atšķirt, kas ir iespējams tikai rotaļās, kas reālā dzīvē. Šī vecumposma labvēlīga iznākuma gadījumā bērns iegūst prasmes un iemaņas vingrināt dotības un attīstīt tās par spējām. Nelabvēlīga iznākuma gadījumā – veidojas mazvērtības izjūta, nepiemērotības izjūta. Var parādīties hiperkompensācija: pozitīvā - pārspēt citus ar labo, un negatīvā – pārspēt ar slikto. Skolai ir jānodrošina, lai katrs bērns varētu atrast veidu, kā pašizpausties, izmantojot savus talantus un izveicību (Rubana, 2004; Svence, 1999).

Savukārt attiecībā uz E.Elkoņina pētījumiem, G.Svence (Svence, 1999) skaidro, ka pēc viņa domām jaunākajam skolas vecumam atbilst bērni no 6; 7 līdz 11 gadiem. Šajā periodā noteicošā darbība ir mācības. Psihes jaunveidojums pēc 12 gadu krīzes ir psihisko procesu pašregulācija, tīšie procesi, darbības iekšējā plāna izveide. Darba autore secina, ka, vadoties pēc Ļ.Vigotska teorijas, Latvijas izglītības programma dodas pareizajā virzienā, jo šobrīd arī Latvijā valda tāds pats uzskats, ka bērns ir spējīgs jau 6 gadu vecumā iekšēji sevi motivēt mācībām, tajā skaitā lasītprasmes apguvei.

Savukārt Ļ.Vigotskis (Выготский, 2005) norāda, ka jaunākais skolas vecums sākas no 8 gadu vecuma un ilgst līdz 12 gadiem. Pēc katra vecumposma ir gads – pārejas periods, kuru viņš izdala kā krīzes gadu.

Ļ.Vigotskis (Выготский, 2005) uzsver, ka katram vecumposmam ir noteikts mācāmības līmenis, kas atbilst tieši šim vecumposmam. Tas nozīmē, ka noteiktos vecumposmos bērns var apgūt kādas jaunas prasmes bez sevišķas piepūles. Ja kādu konkrētu apmācību sāk pārāk agri vai tieši otrādi – pārāk vēlu, tā no bērna prasa ļoti lielu piepūli, kas reizēm var izsaukt arī dažādas neirozes un vispārēju nepatiku runāt un nevēlēšanos mācīties. Ļ.Vigotskis secina, ka mācīšanās ir labvēlīga tad, kad atbilstošie psihes mehānismi nevis ir jau nobrieduši, bet tuvojas pilnbriedam. Psihologijā to sauc arī par sensitivitāti – paaugstinātu jutīgumu, uzņēmību pret apkārtējās pasaules iedarbību. Sensitīvos periodus saista arī ar

mācīšanos, kas atbilst jaunākā skolas vecuma bērnam. Darba autore atzīst, ka ir ļoti būtiski nenokavēt šos sensitīvos periodus, lai mācīšanās no bērna prasītu pēc iespējas mazāku piepūli.

Kā redzams gan Ļ. Vigotskis, gan D.Elkoņins, kā norāda G.Svence (Svence, 1999), ir izpētījuši, ka jaunākais skolas vecums sākas un beidzas ar krīzes periodu. Tas liecina, ka šis periods bērna dzīvē ienes daudzus jaunveidojumus un prasa lielu gan fizisko, gan garīgo piepūli, lai apgūtu visas nepieciešamās prasmes. Bērns, uzsācis skolas gaitas 6 gadu vecumā, var būt motivēts mācīšanās darbībai, bet var būt vēl dominējoša rotaļu darbība. Tieši tādēļ spēle ir ļoti efektīvs līdzeklis lasītprasmes un skaņu apguvei, jo tā ietver abas šīs darbības, turklāt nepiespiestā veidā.

Ž.Piažē (Пиаже,1999) cilvēka dzīvi iedala 4 intelektuālās attīstības stadijās:

- 1) sensomotorā – no dzimšanas līdz 1,5 gadiem;
- 2) pirmsoperacionālā – no 1,5 g.- 7g.
- 3) konkrēto operāciju stadija – 7 – 12 gadi
- 4) formālo operāciju stadija – no 12 gadiem.

Ž.Piažē (Пиаже,1999) secināja, ka konkrētā operāciju stadijā (7 – 11 gadi) bērni jau spēj veikt dažādas loģiskas darbības, loģiski spriest, bet tikai par kādām konkrētām lietām un priekšmetiem. Bērni ir iemācījušies klasificēt un sagrupēt dotās lietas pēc noteiktām pazīmēm – arī pēc tām, kuras nav acīmredzamās, bet ir līdzīgas pēc to pielietojuma, īpašībām utt. Taču augstākas pakāpes abstraktā domāšana vēl var nebūt izveidojusies.

Apkopojot iepriekš minēto autoru atziņas, darba autore vizuāli atspoguļo šādu jaunākā skolas vecuma bērna raksturojumu, kas apkopots 1.tabulā.

1.tabula. Jaunākā skolas vecuma bērnu psihiskais raksturojums

Psihologi	Vecuma periods	Noteicošā darbība	Jaunveidojumi
Pēc Ž.Piažē	7 – 11g.	mācīšanās	Loģiskā domāšana, bet tikai saistībā ar reāliem objektiem, tieksme pēc neatkarības
Pēc D Elkoņina	6; 7 – 11g.	mācīšanās	Psihisko procesu pašregulācija un darbības iekšējā plāna izveide, vajadzība pēc sociāli nozīmīgi vērtētas darbības
Pēc Ļ. Vigotska	8 -12 g.	mācīšanās	Kompetences, “es” sabiedrībā
Pēc Z. Freida	6 -12 g	sava dzimuma identifikācija	Apgūst uzvedības normas. Interesu objekti ir reāli un konkrēti.
Pēc E. Eriksona	6 – 11g.	aktivitāte vai pasivitāte, “es” apzināšana	Prasmes un iemaņas vingrināt dotības – kompetences un centība vai arī mazvērtības komplekss

Viens no nosacījumiem, kas norāda, vai bērns ir gatavs uzsākt skolas gaitas, ir viņa fiziskā attīstība. **Fiziskā attīstība** sākas no bērna ieņemšanas brīža un turpinās līdz jaunieša vecumam, kad organisms ir sasniedzis pilnbriedu. Logopēdiski skaidrojošajā vārdnīcā (Lūse, Miltiņa, Tūbele, 2012) ir teikts, ka tā ir organisma funkcionālo un morfoloģisko īpašību izmaiņšanās process cilvēka attīstības gaitā, kas katram ir individuāla.

A.Šteinberga (Šteinberga, 2001, 20) apgalvo, ka fiziski visātrāk bērns aug prenetālajā un zīdaiņa vecumā. Tad fiziski redzamais augšanas temps samazinās. Mediķi ir izpētījuši, ka šajā laikā notiek iekšējo orgānu un sistēmu nobriešana. Tā turpinās līdz pubertātes vecumam, t.i. līdz jaunākā skolas vecuma beigām.

Tāpat A. Šteinberga (Šteinberga, 2001) norāda, ka fiziskā attīstība ietver organisma sensorās, fizioloģiskās un kustību funkcijas. Šajā vecumā visstraujāk pieaug bērna spēks – intervālā no trešā līdz vienpadsmitajam dzīves gadam tas pat dubultojas, bet redzes binokulārais optimums un asums pilnībā tiek sasniegts 6 – 7 gadu vecumā. Tātad šajā vecumā bērna redze ir tiktāl nobriedusi, lai viņš varētu sākt mācīties lasīt. 6 – 7 gadu vecumā augšana vairs nav tik strauja kā iepriekšējā periodā. Meitenes augumā pārspēj zēnus. Skelets vēl nav pilnībā pārkaulojies, Tādēļ ir grūti ilgstoši noturēt ķermeni vienā pozā. Šajā periodā ļoti jāseko bērna ķermeņa stāvoklim sēžot, lai neveidotos deformācijas mugurkaulam un krūšu kurvī, kas izraisa problēmas elpošanā un tālāk arī runā. Arī plaukstas un pirkstu kauli vēl nav pilnībā pārkaulojušies, tāpat arī pirkstu sīkā muskulatūra vēl ir veidošanās stadijā.

Arī darba autore ir novērojusi, ka lielie muskuļi šajā vecumā nobriest ātrāk nekā sīkā muskulatūra, tādēļ ilgstoša rakstīšana ātri nogurdina. Šajā gadījumā ļoti vērtīgi ir logopēda darbā iekļaut spēles, kas veicina sīkās pirkstu muskulatūras attīstību, šī nodarbe ir ar pauzēm, spēles laikā bērns trenē savus pirkstiņus par to īpaši nedomājot – svarīgs ir spēles moments, azarts. Dēļ nespējamās gaisotnes, bērns atbrīvo muskuļus un ļauj tiem brīvi kustēt.

Kognitīvā gatavība saistās ar uztveri, uzmanību, domāšanu, atmiņu, runu un iztēli, kas ir vislabāk attīstītais psihes process šajā vecumā.

Lai veiksmīgi apgūtu lasītprasmi, ļoti svarīgs nosacījums ir **uzmanības noturība**. E.Koemetss u.c. autori (Koemetss, Tamma, Elango, Indre, 1984) norāda, ka uzmanība, tā ir psihiskās darbības koncentrēšana uz vieniem objektiem, tai pašā laikā novēršoties no citiem kairinājumiem objektiem. Bērns uzmanību koncentrē uz to, kas viņam tajā brīdī šķiet vissvarīgākais.

E.Koemetss u.c. autori atklāj, ka *uzmanība var būt tīša un netīša* (Koemetss, Tamma, Elango, Indre, 1984). Netīšu uzmanību var izraisīt objektīvie faktori – uzmanības kairinātāja intensitāte, lielums, atšķirība no apkārtējās vides, jaunums un kustība. Subjektīvos faktoros

nosaka bērna vajadzības, intereses, vecums un dzimums. Kā arī tā brīža noskaņojums un organisma vispārējais stāvoklis.

Tīšā uzmanība ir atkarīga no cilvēka motivācijas un gribas. Bērnam ir jākoncentrē sava uzmanība, apzinoties, ka tas viņam ir nepieciešams šobrīd vai būs svarīgs kaut kad nākotnē.

Kā izpētījuši A.Koemetss u.c. autori (Koemetss, Tamma, Elango, Indre, 1984), lasītprasmes apgūvē un visā mācību procesā ir vajadzīgs aktivizēt abas šīs uzmanības. *Taču jaunākajā skolas vecumā bērniem ir ļoti grūti noturēt tīšo uzmanību, ir jānovērš visi kairinātāji faktori, lai koncentrētu bērna uzmanību tikai uz lasīšanu.* Tomēr ir iespēja lasītprasmi organizēt tā, lai tīšā uzmanība pārietu netīšajā. Darba autore secina, ka tas ir iespējams tad, kad ir radīta interese par objektu – šajā gadījumā – lasīšanu. Tad gribas piepūle vairs nav nepieciešama un bērns viegli apgūst lasītprasmi. Ieinteresēt bērnu var, izmantojot košus, lielus burtus, asociējot tos ar konkrētiem tēliem, kas vai nu ir līdzīgi pēc formas ar atbilstošo burtu vai arī atbilstošā burta asociētais tēls ir ļoti svarīgs un interesants bērnam. Tās ir dažādas galda spēles, kas veicina rakstītā burta un skaņu apgūvi, prasmī savienot burtus zilbēs un zilbes vārdos. Spēles laikā darbojas ļoti daudzi netīšās uzmanības kairinātāji – tas ir kaut kas jauns, ir krāsas, attēli, pārsteiguma moments, kustība – dažādu spēles elementu pārvietošana, savienošana. Netīšā uzmanība ļoti brīvi pāriet tīšajā – vēlmē izlasīt burtu, vārdu, lai izprastu spēli, gūtu uzvaru – gan spēlē, gan arī lasītprasmes apgūvē.

Tas ko esam piedzīvojuši, redzējuši, mācījušies var zināmos apstākļos apziņā atveidoties arī tad, kad šie notikumi, apstākļi uz mums vairs neiedarbojas. Tā darbojas **atmiņa**. E.Koemetss u.c. autori (Koemetss u.c., 1984) apgalvo, ka atmiņas pamatprocesi ir informācijas iegaumēšana, saglabāšana, reproducēšana, atpazīšana un beigās arī aizmirstāšana, ja informācijas intensitāte ir bijusi vāja. Īstenībā, sastopamās lietas, priekšmeti, izjūtas un notikumi ir savstarpēji saistīti un veido asociāciju ķēdes. Tādēļ, lasītprasmes apgūvē ir jābalstās uz asociāciju veidošanu. Tā visveiksmīgāk tiek veidota uz parādību atkārtotas vienlaicīgas iedarbības pamata. Piemēram, burts t bērnam asociējas ar vārdu – tētis, m – mamma, z – zibens u.tml.

T.Vizeļ ir izpētījusi, ka par burtu un ciparu asociāciju atbild kreisā smadzeņu puslode (Vizeļ, 2005). Ja bērnam ir problēmas veidot šīs asociācijas, tad viņam ir slikti attīstītas kreisās smadzeņu puslodes šūnas. Lai vingrinātu šo asociāciju izveidi, bērnam jau agrīni jādod iespēja zīmēt dažādas piktogrammas, attēlus, kas veido asociāciju ar šo tēlu. Ja bērns pazīst dažādas piktogrammas un pats tās izveidos, tad viņam būs vieglāk atcerēties burtus un ciparus.

Jāņem vērā, ka nevajag arī pārcensties ar pārmērīgu mehāniskās informācijas atkārtojumu pārblīvēšanu – tādā gadījumā informācijas atcerēšanās pat ir apgrūtinātāka, nekā tās izkliešana. E.Koemetss un citi autori ir veikuši pētījumu, kurā konstatējuši informācijas

atkārtojuma skaita un tās iegaumēšanas likumsakarības (pie nosacījuma, ka atkārtošanas reižu kopskaits ir vienāds) :

- ja atkārto 8 reizes dienā – pareizi reproducē 18 zilbes;
- ja atkārto 6 reizes dienā – pareizi reproducē 39 zilbes;
- ja atkārto 2 reizes dienā – pareizi reproducē 33 zilbes.

Darba autore secina, ka, spēlējot spēles, atkārtojumu vairākas reizes dienā ir vieglāk nodrošināt, nekā vienkārši monotoni lasot. Parasti, ja spēle ir bērna vecumam un interesēm atbilstoša, tā izraisa interesi un vēlmi atkārtot spēli vismaz divas reizes. Asociācijas lasītmācīšanas procesā palīdz tiem bērniem, kam ir problēmas ar līdzīgu burtu iegaumēšanu, palīdz vārdu uztvert kopveselumā, ja tam ir pieskaņots attēls.

Ir teiciens, ka aizmiršana ir atmiņas veselība. Tas ir svarīgi, jo pretējā gadījumā smadzenēs rastos informācijas pārblīvējums, jo tā uzkrātu arī nevajadzīgo informāciju. Pamazām bērns aizmirst asociatīvos tēlus un atmiņā saglabājas tikai svarīgā informācija, piemēram, burts – tā simboliskais apzīmējums un tam atbilstošā skaņa, nevis tā pirmais asociatīvais tēls, jo vēlāk šis burts saistās arī ar citiem vārdiem.

Vēl viens svarīgs kognitīvais process ir **domāšana**. J. Lūse, I. Miltiņa un S. Tūbele (Lūse Miltiņa, Tūbele, 2012) norāda, ka domāšana ir izziņas augstākā pakāpe, kas dod iespēju uzkrāt zināšanas arī par tādiem objektiem, īpašībām, attiecībām, ko nevar sajust ar jutekļiem. Savukārt Koemetss u.c. autori uzskata - lai bērns domātu, viņam ir jābūt uzkrātām zināšanām, bet, lai kaut ko uzzinātu, ir jāprot domāt. Domāšana ir process, kurā ir nepieciešama uztvere un atmiņā uzkrātā informācija, izņemot gadījumus, kad informācija tiek iegaumēta mehāniski. Domāšana atklāj pētāmā kopīgo un atšķirīgo, tā ir saistīta ar uzmanību, gribas sasprindzināšanu un iztēli. Domāšana ietver analīzi, sintēzi, abstrahēšanu un vispārināšanu. Tieši analīzes un sintēzes mijiedarbība ir lasīšana. Bērnam ir jāpārcēla vārdu vispirms salikt kopā no burtiem, salikt vārdus teikumos, pēc tam atkal apjēgt izlasīto un domās veikt vārda un teikuma sadalīšanu daļās, analizējot vārda jēgu, teikuma domu (Koemetss u.c., 1984).

Ā.Karpova norāda uz A.Banduras atziņu, ka prasmju apgūšanā liela nozīme ir **sociālajai videi** un tās doto iespaidu atdarināšanai (Karpova, 1998, 13). Viņš izšķir 4 fāzes šajā apmācības pieejā:

- uzmanības pievēršana konkrētai darbībai;
- šīs darbības iegaumēšana;
- reprodukcijas fāze, kura var tikt papildināta ar papilddarbībām;
- motivācijas fāze – izvērtēšana, vai būs vēlme šo darbību atkārtot.

Lai bērns veiksmīgi ieļautos sabiedrībā, viņam ir jāapgūst socializācijas prasmes jeb tikumiskās vērtības. VISC (VISC, 2016) programma izceļ 12 cilvēka tikumiskās vērtības, kuras būtu jāattīsta skolēnam, lai viņš veiksmīgi iekļautos sabiedrībā. Tās ir atbildība, centība, drosmē, godīgums, gudrība, laipnība, līdzietība, mērenība, savaldība, solidaritāte, taisnīgums, tolerance. Autore secina, *ka visas šīs tikumiskās vērtības būtībā bērnam būtu jāapgūst jau no pirmā elpas vilciena. Un visas šīs vērtības bērns iepazīst, attīsta un īsteno ģimenē, savstarpējā sadarbībā, spēlējot spēles – sākumā kopā ar savu ģimeni, tad ar draugiem. Taču pieredze rāda, ka ne vienmēr tā notiek. Bērni aug atšķirīgās ģimenēs, atšķirīgos sociālajos apstākļos. Skolā ir jādara viss iespējamais, lai bērns iepazītu un izkoptu visas šīs ētiskās normas.*

Jo plašāk bērns iepazīs ētiskās vērtības, jo lielāka būs viņa vēlme tās iedzīvināt sevī. Lielisks veids, kā vēl iepazīstināt bērnus ar ētiskajām normām, ir lasīt izglītojošu literatūru. Ļoti pateicīga šajā ziņā ir latviešu tautas folklorā. Lasot pasakas, teikas, tautasdziesmas, mēs varam iepazīt gan atbildības jūtu svarīgumu, gan gudrības nozīmību veiksmīgas dzīves izveidē. Kā teicis N.Geimens – bērns, lasot pasakas, apzinās, ka var būt arī savādāka pasaule, nekā tā ir šobrīd. Viņš saprot, ka centīgi darot savu darbu, var sasniegt dzīvē daudz vairāk, nekā izvairoties no saviem pienākumiem – piemēram mācīšanās (Geimens, 2016).

Darba autore atzīst, ka, vadoties pēc šī plāna, ļoti labi var saprast, kādos apstākļos bērns vēlēties mācīties lasīt un pēc tam šo darbību atkārtot – ja lasīšana radīs pozitīvas emocijas, būs interesanta un ar dažādiem papildinājumiem. Šādu pieeju, bez šaubām, piedāvā spēles – ieinteresētību, pozitīvus emocionālus kāpinājumus, saskarsmi un mainīgus apstākļus. Tad arī neizpaliek vēlme atkārtot, ja noteikumi bijuši pietiekoši izskaidroti un spēle atbilst konkrētajam vecumam. Spēles laikā bērni “ieiet” spēles pasaulē – tajā ir noteikumi - visu šo normu ievērošanas nosacījumi. Bērni mācās sadarboties, palīdzēt otram, ja tas nepieciešams, mācās ievērot toleranci un izkopt empātiju, jo vienā spēles posmā viņš var gūt uzvaru, bet otrā jau būt mainītās lomās ar savu spēles biedru. Bērnam ir iespēja īsā laikā “iziet cauri” daudzām sajūtām un izjust to ietekmi. Tātad – spēles laikā tiek sasniegti vairāki uzdevumi – bērni apgūst nepieciešamās ētikas normas, apgūst lasītprasmi un mācās pilnvērtīgi un radoši pavadīt savu brīvo laiku. Spēle apvieno ģimeni, draugus. Attīsta bērnos fantāziju un prasmi plānot, tātad sociālās iemaņas..

Bērnam ir jānodrošina **atbilstoša vide**, kas veicina bērna vēlmi darboties. Tas var būt lasīšanas stūrītis, kurā bērns skatās un lasa bilžu grāmatas, stāsta citiem par izlasīto, redzēto. Tur var būt izvietotas dažādas attēlu kartītes, kuras jāsakārto loģiskā secībā, jāpastāsta par attēlos redzamo. Skolā lasīšanas stūrītim vajadzētu būt īpaši iekārtotam – ar labu apgaismojumu, ērtām mēbelēm un zviļņiem, kas rada motivāciju bērnam tajā atrasties, vēlmi

izzināt iespiesto vārdu. Ļoti labas ir grāmatas, kuras veido paši bērni – uzzīmē attēlu, ar pieaugušā palīdzību uzraksta attēlā redzamā vārdu – bērns to noteikti atcerēsies un būs sācies lasītprasmes ceļš ar analītisko pieeju lasītāpmācībā.

Bērns ir gatavs uzsākt lasīt un rakstīt tad, kad viņam ir labi attīstījusies runāšana un klausīšanās. To nodrošina pilnvērtīga valodas un runas apguves vide, audzināšanas un mācību vide, kā arī laba bērna psiholoģiskā un fiziskā veselība (VISC, 2016).

Darba autore skatījumā lasītprasme un interese par lasīšanu sākas jau pavisam agrā bērnībā, tā veidojas reizē ar runas un valodas apguvi. Tā kā bērns sākotnēji “runā” guginot un lallinot, šajā procesā mēs varam domāt dažādi – bērns saka pirmās skaņas vai arī bērns ar mani runā – tātad, saka vārdus, teikumus. Arī vēlāk – ap gada vecumu – bērna runā skaņa var apzīmēt veselu vārdu, jo bērns, nevarot izrunāt visu vārdu, saka tikai pirmo vārda skaņu, zilbi. Tā jau ir analītiski sintētiskā pieeja mutiskā vārda veidošanā. Vēlāk tas gluži dabīgi būtu jāatkārto lasītajā vārdā, ja tiek nodrošināti atbilstoši apstākļi, jo bērnam šī metode jau ir pazīstama. Varētu teikt, ka bērns jau ir piedzimis ar talantu lasīt, tikai vecākiem un skolotājiem ir jārada apstākļi šī talanta pilnveidošanai.

Ar ko sākas lasītprasme, **ar ieinteresēšanu jeb motivāciju**. Darba autore secina, ka bērnam, uzsākot mācības skolā, jāprot ilgāku laiku noturēt uzmanību kāda konkrēta uzdevuma izpildei, jāprot klausīties un paturēt atmiņā sniegto informāciju, jābūt rakstīšanas iemaņām un jāizprot vārdu savstarpējais saistījums teikumos. Motivācijas pamatā jābūt vēlmei mācīties un gūt panākumus, tādus, kuri atbilst pašvērtējumam. Vēlmei gūt panākumus ir jābūt lielākai nekā bailēm no neveiksmēm un neizdošanās. Autore motivēšanu salīdzina ar ragaviņām bērna rokās – kāda ir atšķirība starp bērniem, kurus izved ziemā ārā un saka – skrien līdz kalnam un atpakaļ, jo tev ir jāsporto, un bērnu, kuram iedod rokās ragaviņas un parāda virzienu, kur ir kalns? Pirmais to darīs nelabprāt, reizēm ar riebumu, skries tikai tāpēc, ka tā vajag, lai vecāki būtu priecīgi, neskries vispār... Otrā gadījumā bērnam pašam gribēsies līdz kalnam nokļūt ātrāk, tādēļ viņš izdomās dažādus veidus, kā to izdarīt. Viņam arī nebūs grūti kāpt kalnā, jo zinās, kas viņu gaida pēc tam - prieks. Bērns to gribēs atkārtot vēl un vēl, tādēļ sportos labprāt un bez vecāku mudinājuma. Tāpat ir ar motivēšanu lasīt – mums ir jāatrod “ragaviņas”, ko ielikt bērnam rokās.

G.Svence ir izpētījusi, ka dažiem bērniem var novērot vispārīgu psihiskā tonusa vājumu, kas izpaužas pārmērīgā kustīgumā, vājā spējā koncentrēt uzmanību. Šādus bērnus pievelk viss jaunais, krāsainais un spilgtais. Bet tas apnīk un uzmanība pārlec uz citu objektu. Parasti šādu bērnu diagnoze ir hiperaktivitāte. Ir izpētīts, ka no tā visvairāk cieš zēni, jo viņiem nervu šķiedru nobriešana notiek lēnāk (Svence, 1999,103).

Sākumskolā bērniem, lai izprastu lietu būtību, ir vajadzīga uzskate – apskatīt, aptaustīt, sadzirdēt. Tikai vēlāk, pateicoties abstraktās domāšanas attīstībai, skolēns jau spēs izprast lietu norises prātā (Svence, 1999.,105). Autore atklājusi, ka, spēlējot spēles, tiek nodrošināta visa vajadzīgā uzskate, lai maksimāli piesaistītu bērna uzmanību. Motivācija uzvarēt spēlē visbiežāk liek koncentrēties uz spēles noteikumu ievērošanu un iepriekš iegūto zināšanu un informācijas iegaumēšanu.

Lai veidotu vēlmi jeb motivāciju lasīt, sākotnēji, kamēr bērns vēl ir mazs, vecākiem un audzinātājiem būtu jālasa bērniem priekšā – skaļi, emocionāli, dažādās balsīs. Bērns ir jāieinteresē. A.Korņevs norāda motivācijas shēmu – motīvs ↔ mērķis ↔ teksta izvēle ↔ lasīšanas veida izvēle. Viņš saka, ka literārā valoda savā būtībā ir konteksta runa, monologs, kas ir pretstats situatīvajai runai (Korņevs, 2009). Tādēļ, ja mazam bērnam nepatīk priekšā lasīšana, tad viņa vecākiem vai skolotājiem šī pasaka ir jāstāsta, kas ir psiholoģiski ļoti svarīgi, jo tad šī lasīšana pārvēršas par mazu dialogu – sarunu. Ontoģenētiski bērna runa arī veidojas uz dialoga pamata, tādēļ tas ir īpaši svarīgi – atrast pareizo pieeju pirmajai ieinteresēšanai.

Tātad, ļoti svarīgi ir nepalaist garām to sensitīvo periodu, kurā bērns bez īpašas piepūles spēj apgūt lasītprasmi. Taču šim periodam bērns ir jāsaņem – jārada interese, lai tad, kad tas ir pienācis, bērns jau zina – ko nozīmē – lasīt, ka šī prasme viņam dos vēl vienu neatkarību no vecākiem, jo, kā atzinis Ž.Piažē, pirmskolas un jaunākajā skolas vecumā bērni tiecas pēc sevis apzināšanas un neatkarības iegūšanas.

Lai aktivizētu uzmanību, profesore T.Vizeļ (Vizeļ, 2006) arī norāda uz saules, gaisa, ūdens un kustību būtisko nozīmi, kas kompleksi palīdz ilgāk noturēt uzmanību. Tātad, arī tiešā nozīmē bērnam ir jārada interese par ragaviņām un cita veida aktivitātēm svaigā gaisā, citādi viņš neko nedarīs un negribēs darīt. Ir jādara viss, lai “gribu” pāraugtu uz “vajag”, tad bērna darbs būs daudz produktīvāks un kvalitatīvāks.

Pozitīvs paraugs lasītprasmes apgūvē ir ļoti svarīgs aspekts. Bērns visvairāk iemācās nevis no dzirdētā, bet redzētā un darītā. Tādēļ nepietiek ar to vien, ka mēs bērnam liekam lasīt, intensīvi izskaidrojot lasīšanas nepieciešamību, ja vecāki grāmatām ies ar līkumu. Ja bērns neredzēs, ka grāmatas lasa arī viņa vecāki, ja vecāki neatvēlēs laiku kopīgai lasīšanai, tad bērns neradīsies interese par šo darbību. Diezgan nozīmīga loma bērna dzīvē kā paraugam ir arī viņa vecākajiem brāļiem un māsām. Kādu noteiktu laiku mazulis vēlas darīt visu to pašu, ko brālis vai māsa. Pašsaprotami, ka lielākajai daļai Latvijas bērnu šāda parauga ģimenē nav, jo ļoti daudzas ģimenes izvēlas audzināt tikai vienu bērnu, kā arī vecākais bērns būs katrā ģimenē, kurā ir bērni. Tātad var runāt arī par bērnu piedzimšanas secības ietekmi uz lasītprasmes apgūvi,

kas ir arī cieši saistīta ar personības attīstību un pašapziņas veidošanos, bērna vēlmi apgūt noteiktas prasmes.

Izanalizēsim bērnu piedzimšanas secību pēc A.Ādlera veiktā pētījuma.

Bērnu skaita ģimenē ietekme uz lasīšanas apguvi. A.Ādlers (Ādlers, 1992) savos pētījumos ir iedalījis 4 bērna piedzimšanas pozīcijas, un devis tām atbilstošus raksturojumus. A.Ādlers sakārtoja pozīcijas secībā pēc neizdevīgākās:

Vecākajam bērnam, kā norāda A.Ādlers (Ādlers, 1992), ir jābūt pašam un “jāmāca” savi vecāki. Savā ziņā tas ir eksperiments, kas tiek veiksmīgi risināts, ja vecākiem pašiem ir bijusi pozitīva pieredze no saviem vecākiem. Ne reti pirmajam bērnam tiek atļautas visas viņa iegribas, pat vārdi nolasīti no lūpām, *tādēļ tieši pirmajiem bērniem visbiežāk ir runas un valodas traucējumi, kas vēlāk atspoguļojas arī kā lasīšanas traucējumi.* Vecākajiem bērniem, ja viņi nav atbilstoši sagatavoti un audzināti, vēl papildu stresu rada otrā bērna parādīšanās ģimenē, kam sekojoša var būt trauksme, greizsirdība un pašapziņas krišanās, kas var izraisīt mazvērtības kompleksus. *Tas tiešā veidā atspoguļojas arī uz nevēlēšanos apgūt dažādas prasmes, lai pievērstu sev vecāku nedalītu uzmanību.*

Jaunākajam bērnam ilgi tiek piešķirts tituls – nevarīgais; viņš jau ir maziņš, viņš vēl nevar. Tādēļ daudz tiek izdarīts viņa vietā, reizēm vecākie bērni var jaunākos par to sākt neieredzēt. Jaunākais tajā pat laikā var tēlot nevarīgo, vājo, kas var vēlāk kļūt par viņa rakstura iezīmi. *Reizēm jaunākais grib sasteigt un censties apsteigt pārējos, darot lietas, kas nav vēl reāli izdarāmas. Tas arī var graut viņa pašvērtējumu, ja tikai vecāki laicīgi neiesaistās, sniedzot atbilstošu palīdzību, bet nedarot visu bērna vietā.*

Vienīgais bērns mūsdienu sabiedrībā ir diezgan plaši izplatīta parādība, lai gan pēdējos gados dzimstība pamazām uzlabojas. A.Ādlers šo bērnu grupu raksturo tā – vecāki bērnam velta nedalītu uzmanību un materiālās vērtības. Tādēļ bērni neiemācās dalīties un kolektīvi rotaļāties. Ģimenē šie bērni ne reti tiek pārmērīgi lutināti. Viņi vienmēr ir uzmanības centrā, tādēļ viņi to nevēlas dalīt ne ar vienu citu arī atrodoties citā sabiedrībā. *Skolā šie bērni ir skaļi, pieprasa sev uzmanību, ja to nevar panākt, kļūst nervozi, noslēgti, var būt arī kautrīgi.*

Piedzimstot kā otrajam bērnam, neatkarīgi no tā, cik bērnu vēl būs pēc viņa, ir vislabvēlīgākā pozīcija pēc A.Ādlera pētījumiem. Otrā bērna jau gaida rotaļu biedrs, kurš arī palīdz nospraust robežas – drīkst, nedrīkst. Tas ir sava veida mērķis, uz ko tiecas un ko atdarina otrais bērns. Viņam ir vieglāk iejusties skolā, jo parasti viņš to jau ir pastarpināti iepazinis – gan caur sarunām, gan reāli to apmeklējot kopā ar vecākiem un vecāko brāli vai māsu. Parasti šie bērni ir sabiedriski, ātri nodibina kontaktus, apķērīgi, asprātīgi, ātri pielāgojas jaunai videi.

Apkopojot veikto pētījumu, var secināt, ka bērnu piedzimšanai ir nozīmīga loma bērnu pašapziņas attīstībā un lasītprasmes apguvē. Taču tai nav noteicošs raksturs. Ļoti svarīgi ir arī apzināties, kāds audzināšanas stils tiek ievērots ģimenē.

Lasītprasmes apguves saistība ar audzināšanas stilu ģimenē. Svarīgs jautājums, uz kuru vecākiem būtu jāatbild izvēloties savā ģimenē audzināt bērnu – kas ir brīvs bērns? Viņiem ir jāsaprot, ka bērns nav māla pika, kuru var veidot tikai pēc saviem ieskatiem. Bērnā, jau piedzimstot, ir ieliktas spējas, temperaments, talants, kuru vecākiem ir jāpalīdz atklāt un bagātināt, jāmača bērnam ar savu brīvību rīkoties. Taču reizēm vecāki ir tik ļoti pārņemti ar savu sapņu īstenošanu bērnos, ar pasargāšanu no grūtībām un slimībām, ka aizmirst paša bērna intereses un vēlmes.

Vecākiem ir jācenšas savu bērnu audzināt tā, lai viņš justos piederīgs, apjaustu savas spējas, kā arī lai veidotos veselīga paškritika.

Pastāv trīs audzināšanas stili ģimenē:

- **Visatļaujošais stils.** Ar šo stilu, vecāki dod bērniem ļoti daudz brīvības. Pielietojot tikai dažus ierobežojumus, vai vispār nenosakot nekādas robežas.
- **Autoritatīvais stils.** Pielietojot šo stilu, vecāki nosaka ļoti daudz ierobežojumu. Viņi mēģina kontrolēt savus bērnus, dod bērniem ļoti maz brīvības.
- **Demokrātiskais stils.** Pielietojot šo stilu, vecāki balansē starp brīvību un ierobežojumiem, dod – un sagaida- cieņu (<http://e-klase>, 2017).

Tāpat mikroklimatam ģimenē ir noteicoša loma, lai bērns veidotos harmoniski gan garīgi, gan fiziski. No vecāku ieinteresētības un audzināšanas stila ir atkarīgs, vai laicīgi tiks atklātas bērna intereses vai tieši pretēji – dažādi traucējumi un novirzes attīstībā. Logopēdam, sākot lasīt mācīšanu šādam bērnam, vispirms ir jānodibina kontakts ar bērnu, jāveido atbildība par savu rīcību un vispār vēlme darboties. Šiem bērniem ir jāmačās ievērot noteikumus, ko ļoti labi palīdz īstenot spēļu spēlēšana. Ja bērnam tomēr ir problēmas ar lasītprasmes apguvi, tad ir jānosaka tās cēloņi un jāmeklē piemērotākās metodes lasītprasmes apguvei.

Lasīšanas grūtības saistībā ar fonētiski fonemātiskiem traucējumiem

2.1.Lasīšanas mērķi un uzdevumi sākumskolā

V. Izaksons raksta, ka A.Einšteinam reiz jautāja – ko mums darīt, lai savus bērnus izaudzinātu par gudriem cilvēkiem? Viņš atbildēja - ja jūs vēlaties, lai jūsu bērni būtu gudri, lasiet viņiem pasakas, ja jūs vēlaties, lai viņi būtu vēl gudrāki, lasiet viņiem vēl vairāk pasaku (Izaksons, 2010).

Vienkāršākais veids, kā izaudzināt izglītotus bērnus ir iemācīt viņiem lasīt un mācīt bērniem saskatīt šajā nodarbē interesantu izklaidi. N.Geimens (Geimens, 2016) ir teicis, ka daiļliteratūrai ir divas nozīmes: tā izraisa lasīšanas atkarību un tādēļ arī rada baudas sajūtu, kad šī vēlme tiek apmierināta; un otrkārt, tā rada empātiju, jo, lasot grāmatu, lasītājs vēro notikumus it kā no malas, veidojot pasauli ar savas iztēles palīdzību. Tas rada iespēju sevi sajūst kā citu būtni. Bet atgriežoties reālajā pasaulē katrs var just, ka kaut kas mainījies dzīves uztverē. Rakstnieks domā, ka empātija, tas ir instruments, kas apvieno cilvēkus un neļauj viņiem uzvesties kā egoistiem.

Pēdējos gados par lasāmās informācijas trūkumu žēloties nevar – vajag tikai mācēt izšķirt sev interesējošo. Arī izglītības ieguve visiem ir pieejama. Neskatoties uz to, Latvijā vēl 2011.gadā bija 1849 analfabēti jeb 0,1 % no kopējā iedzīvotāju skaita, lielākoties vecumā no 15 līdz 40 gadiem. Tie ir bērni, kuri agri pametuši mācības skolā (Upeniece, Šenne, 2014). Arī T.Vizeļ (Vizeļ, 2005) atzīst, ka mūsdienās bērni ļoti maz lasa, kādēļ arī neveidojas asociatīvās saites starp smadzeņu zonām. Viņa uzskata, ka tieši pasakas to neizmainītā formā veicina vārdu jēdzienisko izpratni, domāšanu, prasmi klasificēt, vispārināt. Pasakas sniedz dažāda veida emocijas - nedaudz bailes, gaidas, prieku, empātijas, nostiprina jēdzienus. Tas viss stimulē smadzeņu terciāro lauku attīstību.

Kā teicis N.Geimens (Geimens, 2016) – mums vairs nav jāmeklē ziedīnš tuksnesī, bet jāprot atrast vajadzīgo augli džungļos. Un mums – pieaugušajiem ir jāpalīdz bērniem orientēties šajā lasāmvielu pārbagātībā, izvēloties literatūru, kas interesē katru konkrēto bērnu, ņemot vērā viņa intereses, vecumposmu, lasīšanas īpatnības.

Lasīšana **Starptautiskās Skolēnu Novērtēšanas Programmas** (SSNP) ietvaros iedala četras lasīšanas kompetences:

1. lasīšana personīgām vajadzībām – lai uzturētu personīgās saziņas, rakstītu vēstules, lasītu sev interesējošo literatūru;
2. lasīšana sabiedriskajām vajadzībām – dažādu informatīvu materiālu uztverē, sabiedrisko aktivitāšu organizēšanā;
3. lasīšana izglītošanās vajadzībām – lai apgūtu visas pārējās zinātnes un mācības, ir daudz jālasa speciālā literatūra;
4. lasīšanas profesionālajai izaugsmei un darba vajadzībām – dažādu dokumentu, lietišķo rakstu izpratne, rakstīšana (Geske, 2013).

Mūsdienu izglītības uzdevums ir veidot sabiedrību ar izglītotiem cilvēkiem, nodrošinot lasīt un rakstītprasmi visiem sabiedrības locekļiem. Šai kompetencei ir jāsniedz cilvēka personīgo vēlmju piepildījumu, pilntiesīgu līdzdalību sabiedriskajā, politiskajā un kultūras dzīvē, kā arī personības attīstību un cilvēka nodarbinātību.

Kas tad ir lasītprasmē? S.Tūbele un A.Kauliņa (Kauliņa, Tūbele, 2012) norāda, ka lasītprasmē ietver divus svarīgus aspektus - šaurā nozīmē tā ir lasīšanas iemaņu un tehnikas apguve, bet plašākā nozīmē ir lasīšanas darbības – komunikatīvās darbības veicināšana, radot specifisku vēlmi jeb motivāciju par lasīšanu. Tā nav tikai prasme lasīt, bet tā ir spēja izlasīto informāciju izprast un izmantot dažādām vajadzībām. Uz šīs kompetences balstās visas pārējās – valodas, matemātikas, dabaszinātņu u.c. Savukārt izpratni par izlasīto veido un ietekmē bērna uzkrātās zināšanas par paša valodu jeb bērna vārdu krājums, zināšanas par apkārtējo pasauli un par tematu, ko ietver lasāmais teksts.

Bērns, kam ir laba lasītprasmē, ir iemācījies lasīt un veikli lasa, lai mācītos citas prasmes un zināšanas (Berdņikova, 2014).

Ļ.Vigotskis ir teicis, ka vārds bez nozīmes ir tukša skaņa, jo vārdam, lai tas kļūtu par vārdu, ir jāiegūst nozīme. Šī vārda nozīme atklāj vārda un domas vienotību (Выготский, 2005).

I.Kangro skaidro, ka PISA/ OECD (Programme for International Student Assessment) ciklos lasīšanas prasme tiek definēta kā spēja saprast, izmantot un novērtēt rakstiskus tekstus, lai sasniegtu savus mērķus, pilnveidotu savas zināšanas un potenciālu, piedalītos sabiedrības dzīvē. Lasīt prasme nozīmē ne tikai spēju uztvert virspusējo teksta nozīmi, bet tā ir spēja saprast un novērtēt autora izteikto domu, kā arī spēja izteikt savu viedokli par tekstu (Kangro 2014).

Savukārt, lingvodidaktikas skaidrojošajā vārdnīcā lasīšana tiek raksturota kā darbības veids, kurā tiek uztverta rakstītā un iespīestā veidā ietvertā informācija, turklāt šī informācija tiek arī saprasta un novērtēta (Skujiņa, Anspoka, Kalnbērziņa, Šalme, 2001).

Ļoti detalizēti lasītprasmē ir raksturota logopēda skaidrojošajā vārdnīcā – lasīšana ir jēgpilna un uztverama saziņa, kas ir sarežģīta psihofizioloģiska darbība, kurā tiek iesaistīti

vairāki kognitīvie procesi – atmiņa, uzmanība, fonoloģiskā uztvere, veikla atkodēšana, asociatīvās saiknes starp uztveres sistēmām (Lūse, Miltiņa, Tūbele 2012).

A.Korņevs (Korņevs, 2009) ir teicis, ka lasīšana vispirms ir tehnisks process – burtu atpazīšana, attiecināšana uz skaņu, salasīšana, dekodēšana. Otrkārt, tā ir informācijas ieguves veids un iepazīšanās ar rakstītā teksta saturu.

Var secināt, ka lasītprasme ir sarežģīts process, kādēļ ir jāievēro noteikta sistēma un pēctecība, kā šo procesu atvieglot un veiksmīgi apgūt.

Svarīgi ir izpētīt, kā lasīšanas kompetences pēctecība šobrīd veidojas izglītības iestādēs. Vispārējā pirmsskolas izglītības programmā ir paredzēts, ka latviešu valoda un lasītprasme tiek apgūta integrētā mācību procesā, tā ietvaros attīsta valodu un orientēšanos apkārtējā vidē, attīsta runu dzimtajā valodā, iepazīstas ar folkloru un literatūru, veido lasīt un rakstīt prasmes (VISC, 2012).

Skolā šīs prasmes tiek integrētas visos mācību priekšmetos, taču īpaši lasītprasmes apmācība tiek veikta latviešu valodas stundās. Pamatprasmju apguve, t.sk. lasītprasmes rādītājus nosaka cikliski – ik pēc 3 mācību gadiem. Tātad, jaunākajā skolas vecumā tas ir pēc 3.klases. Pamatprasības latviešu valodas priekšmeta apguvei, beidzot 3.klasi ir :

- Komunikatīvās kompetences :
 - izprot runātu un lasītu tekstu;
 - lasa savām spējām un vajadzībām informatīvus tekstus, izprot to saturisko vēstījumu;
 - prot veidot pēc izteikuma mērķa dažādus teikumus;
 - raksta vārdus, frāzes, teikumus par sev zināmām un tuvām tēmām, lietišķus rakstus;
 - prot sacerēt tekstus pēc sižeta attēliem, pēc dotā temata.
- Valodas kompetence :
 - zina un lieto rakstībā visus alfabēta burtus;
 - izprot skaņas un burta atbilstību;
 - ir nepieciešamais vārdu krājums ikdienas saziņai gan skolā, gan ikdienas situācijās;
 - prot lietot pieturzīmes teikuma beigās.
- Sociālkultūras kompetence:
 - klausās un lasa dažādu literatūru – folkloru, dažādus autordarbus;
 - uzklausa citus un prot komunicēt, uzdot jautājumus un uz tiem atbildēt;
 - prot strādāt darba grupās;
 - zina un ir iepazinis latviešu kultūras tradīcijas;
 - saskata kultūru un valodu daudzveidību savā apkārtnē (Tūbele, 2008.; Anspoka, Tūbele, 2015).

Z.Anspoka un A.Tūbele norāda, ka beidzot 1.klasi, bērnam būtu jāizprot lasīšanas nepieciešamība. Šis posms ir kā pamats turpmākai lasītprasmes izaugsmei un spējai izmantot šīs prasmes savas identitātes apliecināšanai, sadarbības veidošanai, savas un citu valodu kultūrvērtību kopšanai, saglabāšanai un pilnveidei (Anspoka, Tūbele 2015).

Darba autore salīdzinot pirmsskolas un sākumskolas mācību programmu prasības, būtiskas neatbilstības nevar saskatīt. Tomēr skolēniem, pārejot uz 1.klasi, ir ļoti grūti izpildīt visas programmā paredzētās prasības. Tādēļ jāizseko tam, kā bērniem tiek mācīts lasīt un kādēļ lasītprasmes apguve ir apgrūtināta .

Lasīšanas apguves procesā svarīgs priekšnoteikums ir laika izvēle, kad bērnam sākt mācīt lasīt, proti, kad ir nobriedušas visas nepieciešamās psihiskās funkcijas. A.Korņevs uzskata, ka agrīnai lasītprasmes veidošanai ir gan savi plusi, gan mīnusi. Bērns it kā iemācās lasīt, bet pietrūkst vispārējā brieduma, lai viņš izprastu izlasīto. To var darīt tikai tad, ja bērnam pašam ir radusies vēlme un interese par šo nodarbi. Viņš uzskata, ka bērnam līdz 4 gadu vecumam nevajadzētu mācīt lasīt, bet būtu jāatvēr laiks rotaļām un citām viņa vecumam atbilstošām nodarbēm, kas nodrošina bērna vispusīgu attīstību (Korņevs, 2009).

Ir dažādas metodes un paņēmieni, kā katrs pats ir apguvis lasītprasmi un kā to ir mācījis saviem bērniem. Tomēr autore secina, ka ne visiem ir spējas iemācīties lasīt pēc vienām un tām pašām metodēm. Darba autore savā darba pieredzē ir novērojusi, ka gandrīz katram bērnam ir jāatrod sava pieeja lasīšanas apguvei, tādēļ piedāvā apskatīt dažus no tiem.

S.Tūbele un A.Kauliņa (Kauliņa, Tūbele, 2012) ir izpētījušas lasītprasmes apguves posmus dažādu pedagogu (Gintera, Frita, Nāgeles un Valtinas) skatījumā (sk.2.tabulu). Savukārt VISC ir izveidojis ieteikumus, kā attīstīt bērna fonemātisko uztveri un lasītprasmi, balstoties uz vairāku Latvijas logopēdu un pedagogu pētījumiem un ieteikumiem (VISC, 2016) (skat.2.tabulu).

2.tabula. Lasītprasmes apguves posmi
(pēc Kauliņa, Tūbele, 2012; Anspoka, Karule, Lanka, Villerušs, Paegle, Baumane, 2016)

Lasītprasmes apguves pakāpes	Pēc Gintera (Kauliņa, Tūbele, 2012)	Pēc Fritas (Kauliņa, Tūbele, 2012)	Pēc Nāgeles un Valtinas (Kauliņa, Tūbele, 2012)	Pēc VISC (2016) (Anspoka, Karule, Lanka, Villerušs, Paegle, Baumane)
1.	Sava "es" apzināšana, savu spēju izpratne, vēro acu skatienu, sejas izteiksmi;	Vārda globālā lasīšana, vēlāk izdalot arī atsevišķus burtus - <u>priekšalfabētiskais</u>	Dzirdētā teksta "lasīšana" pēc atmiņas – bērns velk ar pirkstu grāmatā un atkārti dzirdēto	<u>Pirmsābece periods</u> Fonemātiskās dzirdes attīstīšana un vārda skaņu

2. tabulas turpinājums

	<u>dominējošā</u> – <u>ķermeņa valoda</u>	<u>jeb logogrāfiskais</u> <u>posms</u> –		analīze, skaņu secība vārdos. Apgūst terminus – patskanis, līdzskanis, divskanis, vārds, teikums.
2.	Skaņu simboliskā izpratne, burtu apguve. <u>Dominējošā</u> – <u>skaņu informācijas</u> <u>apguve</u>	Lasīšana pa burtiem, apgūstot burtu un skaņu atbilstību, vārda grafiskā attēla dekodēšana – <u>iniciāli grafiskais</u> <u>posms</u>	Zina atsevišķus burtus un min visu vārdu – izprot skaņas un burta saistību	<u>Ābece periods</u> – mācās skaidri nodalīt jēdzies – skaņa – burts, mācās lasīt pēc veseluma metodes kombinējot ar analītiski sintezējošo metodi
3.	Lasīšanas apguve, kognitīvo procesu veidošanās – dominējošā - <u>rakstiskās</u> <u>informācijas</u> <u>apguve</u>	Lasīšana pa zilbēm, burtu grupām – lasītprasmes pamatfunkciju apguve – <u>ortogrāfiskais</u> <u>posms.</u>	Visu burtu apguve un nosaukšana vārdā, prot uzrakstīt un saskatīt savu vārdu.	<u>Pēcābece periods</u> – lasītprasmes nostiprināšana, jēgpilna lasīšana un rakstīšana
4.			Lasa pa zilbēm, izprot izlasīto, ievēro pareizrakstības noteikumus	
5.			Automatizēts lasīšanas process – lasa tekoši, ar izpratni	

Valsts izglītības satura centrs (VISC, 2016) iedala arī citas iespējamās lasītprasmju mācīšanas metodes:

- 1) sintezējoša metode – lasītprasmes veidošanu sāk ar vārda grafisko vai fonētisko elementu – skaņu, burtu, zilbi, tad vārdu;
- 2) analītiskā metode – lasīšanu sāk ar teikumu, vārdu veselumā, tad pārejot uz smalkākām vienībām – zilbi, skaņu, burtu;
- 3) analītiski sintezējoša metode – vārdu sadala pa zilbēm vai skaņām un tad atkal apvieno vārdā;

4) holistiskā jeb veseluma pieejas metode – vispirms iepazīst vārdu veselumā, izmantojot visas maņas, un tad līdzīgi ka analītiskajā metodē, pāriet uz skaņu un burtu apguvi.

T.Vizeļ (Vizeļ, 2005) norāda uz J.Border pētījumu par bērnu lasītprasmes apguves grūtībām. Viņa bērnus ir nosacīti sadalījusi divās grupās - **labās un kreisās smadzeņu puslodes bērnos**. J. Border ir atklājusi, ka bērni, kuriem ir dominējošā labā smadzeņu puslode, būtu jāmāca lasīt ar globālās lasīšanas tehniku, kam kreisā – ar tradicionālo – sintezējošo metodi – burts, skaņa, zilbe vārds. Abos gadījumos lasītprasme tiek apgūta pusgada laikā. Pēc pusgada bērni ar globālās mācīšanas metodi sāk vārdus analizēt, bet ar sintezējošo metodi mācītie – sāk lasīt globāli. Savukārt A.Korņevs (Korņevs, 2009) piedāvā alternatīvo paņēmienu izmantošanu lasītprasmes apgūvē, balstoties uz bērna uztveres stiprajām pusēm. Viņš uzsver, ka globālo lasīšanu vairāk vajadzētu izmantot surdopedagogiem, savukārt pusglobālo metodi izmantot bērniem, kam ir grūti iemācīties lasīt ar klasiskajām metodēm. Pusglobālā metode balstās uz zilbju atpazīšanu un to rekonstrukciju uz vārdu. Šī metode ir saudzējoša pret vājo posmu – zilbes sintēzi no burtiem, veicina vārda sintēzi no zilbēm. Tā atbalsta netīšo globālo zilbju redzes iegaumēšanu. A.Korņevs arī atbalsta šajā metodē “lasīšanu pie sevis”, kam jāvelta mazāka piepūle. Viņa metode balstās uz principu – no vieglākā uz sarežģītāko, līdz katra līmeņa pilnīgai automatizācijai. Darba autores skatījumā A.Korņeva piedāvātā pusglobālā metode ir pielāgojama spēļu metodei – bērns, spēlējoties ar zilbēm, dažādām vārdu un attēlu kartītēm, ātri iemācās lasīt un izprast lasīto zilbi, vārdu, tekstu.

Izsekojot dažādajiem viedokļiem, autore secina, ka katra metode ir atšķirīga gan pēc pieejas bērna personības attīstībā un pašvērtējuma veidošanā, gan pēc lasītmācīšanas specifikas. Kādu metodi izvēlēties – tas ir jautājums, uz kuru var atbildēt, strādājot konkrēti ar katru bērnu, redzot viņa stiprās puses un traucējumus.

1.2.Lasīšanas traucējumi un to pārbaude

A.Kauliņa un S.Tūbele atklāj, ka pēc dažādu valstu pētījumiem 4 – 15% pasaules iedzīvotāju ir lasīšanas traucējumi, tajā skaitā zēniem tie ir apmēram 2 reizes biežāk nekā meitenēm, kas skaidrojams ar atšķirīgu smadzeņu darbības veidu. Tie izpaužas sākumskolas pirmajās klasēs kā specifiskas, atsevišķas grūtības lasītprasmes un rakstītprasmes apgūvē – grūtības apgūt alfabētu, atpazīt burtus un tiem atbilstošās skaņas, lasīšanā bez izpratnes (Kauliņa, Tūbele, 2012).

Kā atzīst S.Tūbele (Tūbele, 2008, 51) – lasīšanas traucējumu pamatā ir to psihisko funkciju nepietiekama attīstība, kas nodrošina lasītprasmes pilnvērtīgu apguvi. Šo psihisko

funkciju veido redzes analīze un sintēze, fonemātiskā analīze un sintēze, telpiskie priekšstati, mutvārdu runa un citas funkcijas. Raksturīgāko pazīmju kopums ir : bērns nespēj veikt vārda analīzi un sintēzi, aizstāj burtus un kropļo zilbes struktūru, vārdus lasot izlaiž, atkārtoti vai izlasa neesošus vārdus, ir nepietiekams lasīšanas temps un izpratne par izlasīto. Savukārt logopēdiskajā vārdnīcā (Lūse, Miltiņa, Tūbele, 2012, 170) lasīšanas traucējumi tiek raksturoti kā daļēji specifiski lasīšanas procesa traucējumi, kuru iemesls ir nepietiekoši attīstītas augstākās psihiskās funkcijas un nepietiekami attīstīta mutvārdu runa, kā rezultātā ir novērojamas noturīgas atkārtotās kļūdas.

S.Tūbele un A.Kauliņa (Kauliņa, Tūbele, 2012) norāda uz Hvatceva izdalītajiem lasīšanas traucējumu veidiem (sk.3.tabulu).

3.tabula. Lasīšanas traucējumu veidi

Lasīšanas traucējuma veids	Cēloņi	Grūtības lasītprasmes apgūvē
Fonemātiskās lasīšanas traucējumi	Nepietiekami attīstīta fonemātiskās sistēmas funkcija	Nediferencē vārdu ar vai bez garumzīmēm, vārdus, kas atšķiras tikai ar vienu burtu, nesaprot to nozīmes.
Semantiskās lasīšanas traucējumi	Traucēta skaņu, zilbju sintēze, neizšķir sintaktisko saikni teikumā;	Nesaprot izlasīto vārdu, teikumu, tekstu, kaut gan lasa tehniski pareizi.
Disgramatiskās vai agramatiskās lasīšanas traucējumi	Valodas gramatiskās uzbūves saprašanas grūtības	Zūd vārdu galotnes, nav saskaņojuma locījumos, dzimtēs, skaitļos;
Mnestiskās lasīšanas traucējumi	Traucēti kognitīvie procesi	Neatceras burta skanisko nosaukumu, nediferencē burtus
Optiskās lasīšanas traucējumi	Telpiskās uztveres traucējumi, redzes uztveres, sintēzes, analīzes traucējumi	<ul style="list-style-type: none"> • Jauc grafiski līdzīgus burtus – b - d • Jauc vārdus, kuros burtu secība vārdā ir apgriezta – nu – un • Lasot izlaiž burtus, vārdus; • Vājas vizuālās uztveres dēļ grūti veikli atpazīt vārdus; • Burtus aizstāj, pievieno jaunus; • Grūti atcerēties burta rakstību
Taktili lasīšanas traucējumi	Redzes traucējumi, zudums	Raksturīgi neredzīgiem bērniem, kad rodas grūtības pēc taustes uztvert Braila rakstu

Savukārt A.Korņevs (Корнев, 2003) ir izcēlis četrus atšķirīgas izcelsmes lasīšanas traucējumus:

- etiopatogēnētiskā izcelsme – iemesls ir organiski smadzeņu bojājumi, GAT, neirotiski traucējumi un deprivācija;
- simptomātiskā izcelsme – iemesls ir kinētiskie un statiskie lasīšanas traucējumi;
- psiholoģiski pedagoģiskā izcelsme – lasīšanas grūtības ietver fonemātiskos, optiskos, telpiskos, disgramatiskos, semantiskos un mnestiskos traucējumus;
- klīniski patoģenētiskie traucējumi – iemesli ir psihosociālie faktori, stress, encefalopātiskie un neirotiskie traucējumi.

Tātad, gan S.Tūbele, gan A.Korņevs norāda uz fonētiski fonemātisko traucējumu ietekmi uz lasītprasmes apguvi. S.Tūbele uzsver, ka logopēdiskais darbs lasītprasmes traucējumu noteikšanā balstās uz mutvārdu runas, rakstītprasmes un lasīšanas pārbaudi, salīdzinot iegūtos datus. Tālāk balstoties uz iegūtajiem rādītājiem, var noteikt lasīšanas vai rakstīšanas traucējumus, vai arī abus šos traucējumus kopā. Pedagoģiski psiholoģiskajā klasifikācijā tie tiek raksturoti kā mutvārdu runas traucējumu sekas, kas var tikt daļēji vai pilnībā novērsti logopēda darbības laikā. Ja ir traucēti arī kognitīvie procesi, tad bērnam ir grūtības atcerēties burtus un tiem atbilstošās skaņas, vārdu rindas, vizuālās uztveres grūtības, kas ir raksturīgi fonemātiskās uztveres traucējumi, kādēļ rodas grūtības apgūt lasītprasmi (Tūbele, 2002; Корнев, 2003).

Kā secinājušas A.Kauliņa un S.Tūbele, lasīšanas traucējumi biežāk ir zēniem, nekā meitenēm, taču zēniem tos var agrāk atklāt, jo bieži vien lasīšanas traucējumiem kā sekundāra parādība ir uzvedības traucējumi, uzmanības traucējumi un impulsivitāte. Savukārt meitenes veiksmīgāk pieņem citu palīdzību, atzīst savu problēmu un cenšas lasīšanas traucējumus novērst (Kauliņa, Tūbele, 2012).

Raksturīgākās pazīmes lasītprasmes traucējumiem ir tās, ka vēl pēc 9 gadu vecuma bērns burtus raksta spoguļrakstā, lasot kustina lūpas un velk pirkstu pa burtu rindām. Bērniem ir dažādi vizuāli traucējumi – šķiet, ka burti kustas, nav spējas salikt burtus vārdā, neizprot izlasīto. Pēc Latvijas logopēdu apkopotajiem datiem, Latvijā lasītprasmes traucējumi ir apmēram 1% bērnu (Tūbele, 2008).

Lai noskaidrotu, tieši kādas grūtības rada lasīšanas iemaņu apguvi, S.Tūbele vispirms iesaka bērnam pārbaudīt:

1. Vai bērns pazīst visus burtus;
apsekojot burtus, noskaidro, vai bērns nejauc burtus, kas ir līdzīgi:
 - pēc izskata (p –b - d),
 - pēc fonemātiskās uztveres (t - d, e – ē).

2. Vai prot burtus savilkt zilbēs;
pārbaudot lasījumu zilbēs, sāk ar:
 - atvērtām zilbēm (pa, ko, bi),
 - tad slēgtām (ac, es, up),
 - zilbes ar līdzskaņu kopām (grā, klu, sma).
3. Kā veicas vārdu lasīšana – skaļi un klusu;
vārdu pārbaudi sāk ar:
 - īsiem vienzilbes vārdiem (es, mēs, rok, ceļ),
 - tad divzilbju vārdiem ar atvērtām zilbēm (kāja, mamma, tētis, māsa)
 - daudzzilbju, morfoloģiski sarežģītāki, ar līdzskaņu kopām (brālis, skaņa, mašīna, šokolāde)
4. Jādod lasīt speciāli atlasītus tekstus (Tūbele, 2002):
 - daudzzilbīgi vārdi, kuros zilbes ir līdzīgas pēc struktūras (sniegavīrs, sniegputenis);
 - vārdos ietver tos burtus, kuru skaņas bērns nepareizi izrunā.
 - lasa teikumus – sākumā vienkāršus nepaplašinātus, tad vienkāršus paplašinātus, tad saliktus sakārtotus, saliktus pakārtotus.

Lasīt, tas nozīmē arī pārbaudīt, vai ir izpratne par izlasīto. To ļoti labi var pārbaudīt:

- bērnam lūdzot atstāstīt dzirdēto;
- piedāvājot attēlu, kurā ir attēlots kāds teksta fragments, lai pastāsta par to vēlreiz;
- piedāvājot attēlu, kurā ir aplamības par atbilstošo tekstu – lai tās atrod un paskaidro;
- savienojot teikumu ar atbilstošo attēlu.

Lasītā teksta izpratnes grūtības lielā mērā saistās arī ar semantiskās lasīšanas traucējumiem. Kā atzīmē A.Kauliņa un S.Tūbele – katra teikuma jēga atspoguļojas vismaz 3 atšķirīgos līmeņos:

1. ir jāizprot katra atsevišķā vārda jēga;
2. no atsevišķajiem vārdiem ir jāuztver teikuma daļa, frāze, kurām katrai ir sava jēga;
3. no šīm frāzēm ir jāizveido teikums, kurā katram vārdam ir sava saistība ar citiem vārdiem (Kauliņa, Tūbele, 2012).

Šī sarežģītā darbība traucē uztvert tekstu kopumā. Bet, ja bērnam ir fonētiski fonemātiskie traucējumi, tad vārdu savstarpējo saistījumu ir grūti uztvert.

Tādēļ fonoloģiskajai izpratnei ir liela nozīme lasīprasme apgūvē, jo tā nosaka, vai bērns spēs analizēt vārda skaņu struktūru. Savukārt skaņu uztvere ir nepieciešama, lai bērns spētu uztvert katru atsevišķo skaņu.

A.Korņevs (Korņevs, 2009) ir izveidojis lasīšanas iemaņu funkcionālo bāzi. Viņš ir izcēlis 3 priekšnosacījumus, kuru trūkums rada lasīšanas grūtības :

- kognitīvie priekšnoteikumi (redzes uztvere, sukcesīvo funkciju attīstība, operatīvās atmiņas apjoms, spēja koncentrēties, sadalīt un pārslēgt uzmanību);
- valodas attīstība (fonoloģija, vārdu krājums, operatīvais vārdu krājums un tā analīze, konteksta runa, sintaktiskās spējas);
- fonemātiskā analīze jeb metavalodas spējas (pilna fonemātiskā vārda analīze, gramatisko saskaņojumu apjēgšana, vārda sastāva izprašana, teikumu pareiza veidošana.

Pēc OECD (Organisation for Economic Co-operation and Development) datiem A.Kangro ir secinājis, ka:

- Latvijas skolēnu lasītprasmes līmenis pamatskolas beigu vecumā atbilst OECD dalībvalstu vidējam līmenim un liecina par izaugsmes tendenci;
- tāpat kā citās valstīs, arī Latvijā meiteņu lasītprasmes sasniegumi ir augstāki nekā zēniem;
- jo augstāka ir vēlme lasīt, jo augstākas ir bērnu vispārējās zināšanas;
- Latvijā sākumskolas skolēnu lasīšanas sasniegumi ievērojami pārsniedza vidējos OECD rādītājus (Kangro, 2014).

T.Vizeļ uzskata, ka ļoti svarīgs faktors lasītprasmes apguves traucējumos ir pārlietu lielā steiga, kad sāk mācīt pārāk agri, kad nav vēl izveidojušās smadzeņu struktūras, un tās katram bērnam nobriest atšķirīgā tempā (Vizeļ, 2005). Viņa uzsver, ka nav jāuztraucas, ja bērns 2 gadu laikā nav iemācījies lasīt, bet gan par to, ja bērns neprot spēlēties.

Kā norāda A.Kauliņa un S.Tūbele (Kauliņa, Tūbele, 2012) – galvenie lasīšanas traucējumi saistās ar to, ka bērns nespēj savienot zilbes vārdos un automatizēt lasīšanas procesu.

2007.gadā pēc IZM ISEC pasūtījuma tika veikts par vispārizglītojošo skolu 1.klašu skolēnu gatavību pamatizglītības satura apguvei. Pētījums tika veikts 37 Latvijas skolās, tajā iesaistījās 1040 skolēnu. Bērniem tika pārbaudītas šādas prasmes :

1. uzrakstīt savu vārdu un uzvārdu, (60% labi)
2. klausīšanās prasmes, (55% labi)
3. prasmes dzirdēto savienot ar attēlu, (79% labi)
3. prasmes diferencēt skaņas atrašanās vietu vārdā, (78% labi)
4. prasme saistīt skaņu ar burtu, (53% labi)
5. prasme no zilbēm veidot vārdus, (26% labi)
6. vārdu virknē izdalīt vārdus, (58% labi)

7. prasme drukāt vārdus (53% labi) (VISC, 2007).

Pēc pētījuma tika secināts, ka šo diagnosticējošo darbu izcili vai labi veica tikai 61% bērnu. Kā būtiskas nepilnības tika atzītas fonemātiskās dzirdes traucējumi un nespēja saistīt skaņu ar burtu, traucēta zilbju kopuztvere, kā arī nepilnīgi attīstītas sintēzes un analīzes spējas. 9% bērnu tika atzīti ļoti vāji sasniegumi, jo šie bērni nebija apguvuši elementāru lasītprasmi. Tieši šī apstākļa dēļ bērni nespēja darbu veikt patstāvīgi (VISC. 2007).

Jautājot, cik bērni fiziski, emocionāli un sociāli ir gatavi skolai, skolotāji atbildēja:

- fiziskā sagatavotība ir laba 96% bērnu,
- sociālā – 87% ,
- emocionālā – tikai 67% bērnu ir atbilstoša.

Tātad, ja bērns jūtas emocionāli nestabils, tad arī mācīšanās process tiek apgrūtināts, bērnam zūd motivācija mācīties, jo viņš nespēj tikt galā ar visām problēmām (Tūbele, 2002). Var secināt, ka šobrīd pēc 10 gadu intervāla skolu izglītības programmās nav veikti būtiski uzlabojumi, lai bērns tiku pilnvērtīgi sagatavots lasītprasmes apguvei, kā arī lai būtu programmu saskaņojums un pēctecīgums pirmsskolā un sākumskolā.

Tādēļ logopēdiem ir jāiegulda liels darbs, lai palīdzētu bērniem apgūt lasīšanas prasmes. Arvien biežāk skolēnu slikto sekmju cēlonis ir fonētiski fonemātiskie traucējumi, kas apgrūtina lasītprasmes apguvi.

2.3. Fonētiski fonemātisko traucējumu raksturojums

J. Lūses, I. Miltiņas un S. Tūbeles izveidotajā logopēdiski skaidrojošajā vārdnīcā fonēma ir raksturota kā valodas skaņu sistēmas vismazākais skaniskais elements, kas var mainīt vārda skanējumu un nozīmi (Lūse, Miltiņa, Tūbele, 2012, 101).

Fonemātiskā uztvere (sk.fonēma + uztvere) – runas uztvere (Lūse, Miltiņa, Tūbele, 2012., 102).

Fonemātiskie priekšstati (fonēma + priekšstati). Tie ir izveidojušies, ja cilvēks saistībā ar konkrētu tēlu var nosaukt gan vārdu, kas sākas ar norādīto skaņu, gan norādot skaņu skaitu pateikt atbilstošu vārdu, gan arī nosaukt skaņu vārdā noteiktajā pozīcijā (Lūse, Miltiņa, Tūbele, 2012., 102.).

Fonētiskie traucējumi (fonēma + traucējumi) – skaņu, zilbju izlaidumi, kropļojumi mutvārdos, skaņu izrunas traucējumi (Lūse, Miltiņa, Tūbele, 2012., 103.).

Fonemātiskie traucējumi (fonēma + traucējumi) – balsīgo, nebalsīgo līdzskaņu, κ – č; ģ – dž jaukšana, aizstāšana, garo – īso patskaņu nediferencēšana rakstrunā un / vai lasīšanā (Lūse, Miltiņa, Tūbele, 2012., 102.).

Fonētiski – fonemātiskie traucējumi (fonēma + fonemātiskie traucējumi) – skaņu izlaidumi, jaukšana, aizstāšana gan mutvārdos, gan rakstos un lasīšanā (Lūse, Miltiņa, Tūbele, 2012., 103.)

L.Volkova un S.Šahovskaja norāda, ka fonētiski fonemātiskā nepietiekamība ir traucējumi dzimtās valodas skaņu izrunas procesos bērniem ar dažādiem skaņu izrunas un uztveres traucējumiem. Pie šīs kategorijas ir bērni ar normālu dzirdi un intelektu (Волкова, Шаховская, 2003, 601).

Lai veiksmīgi noritētu burtu un skaņu apguve, jābūt izveidotai sadarbībai starp skaņas artikulācijas un dzirdes priekšstatiem un burta redzes asociācijām, tātad šajā procesā tiek vienlaicīgi darbināti divi smadzeņu lielo pusložu garozas centri – dzirdes artikulācijas un redzes priekšstati. Lasītmācīšanās brīdī bērnam, izrunājot skaņu, uzreiz jārodas burta asociācijai un otrādi. Lai šo asociāciju nostiprinātu, ir nepieciešami vairākkārtēji atkārtojumi. Tādēļ, jo biežāk bērnam radīsies iespēja šo asociāciju nostiprināt, jo ātrāk viņš to iegaumēs. Tātad liela nozīme ir videi, kurā uzturas bērns un kā notiek mācīšanās process (VISC, 2016).

Ļoti svarīgi ir prast atšķirt, vai bērnam ir tikai fonētiski vai arī fonētiski fonemātiski traucējumi. S.Tūbele to iesaka vērtēt pēc šāda kritērija - ja bērns sākotnēji – līdz 4-5 gadu vecumam cenšas skaņu pateikt kropļojot vai aizvietojo ar vieglāk izrunājamu skaņu ($r \rightarrow l$, $s \rightarrow t$), lai pateiktu savu domu vārdos, tad tie ir **fonētiski traucējumi**. Taču pēc 5 gadu vecuma bērnam vajadzētu atšķirt, ka aizstājot skaņu, viņš ir pateicis pavisam citu vārdu ar citu nozīmi – piemēram (**raka – laka, rati – lati, sieva – tieva, bise - bite**) . Ja bērns nedzird atšķirību, tad ir pamats domāt par to, ka ir **fonētiski fonemātiski traucējumi** (Tūbele, 2002). Arī L.Volkova un S.Šahovskaja norāda, ka izrunas traucējumus vajag vērtēt saistībā ar to svarīguma pakāpi runas komunikācijā. Vienā gadījumā fonēma tiek tikai nepareizi izrunāta, bet runātā vārda jēga nemainās. Citā gadījumā fonēmu jaukšana ir saistīta ar to nediferencēšanu. Otrs gadījums ir smagāks, jo tas rada runātā teksta jēgas maiņu (Волкова, Шаховская, 2003).

L.Volkova un S.Šahovskaja norāda, ka bērniem, kam ir skaņu izrunas un skaņu uztveres traucējumi, ir nepabeigti skaņu uztveres un artikulārās formācijas procesi. Fonemātiskā uztvere ietekmē skaņu analītisko uztveri. Nespēja noteikt skaņu un to secību vārdā ir atkarīga no tā, vai šis traucējums ir primārs vai sekundārs. Sekundāri fonētiskie traucējumi novērojami gadījumos, kad ir organiski traucējumi runas artikulārajos orgānos. Šajos gadījumos ir traucēta runas uztvere, kas ir viena no

svarīgākajiem kognitīvajiem procesiem skaņu izrunā. Liela nozīme ir arī bērna runas orgānu aktivitātei periodā, kad veidojas un attīstās runas artikulārie orgāni (Волкова, Шаховская, 2003).

Fonētiski fonemātisko traucējumu izpausmes ir dažādas:

- balsīgo un nebalsīgo līdzskaņu aizstāšana;
- svelpeņu un šņāceņu aizstāšana ar vienkāršāk izrunājamām skaņām – piemēram s pret t;
- gadījumos, kad bērns vēl nediferencē skaniski tuvas skaņas, viņš izrunā tādas skaņas, kas ir kaut kas vidējs starp abām līdzīgajām skaņām (skaņa starp ķ un č) (Волкова, Шаховская, 2003).

D. Markus skaidro, ka Latvijas un Norvēģijas pētnieki ir veikuši apjomīgu pētījumu par bērnu fonēmu izrunas apguvi un tās izaugsmi laika periodā no 3 gadiem līdz 6 gadu vecumam (Markus, 2017). Pētījumā iesaistītā D.Markus atzīst, ka bērna skaņu izrunas izaugsme šajos trīs gados ir ļoti liela. Bet sasniedzot 6 gadu vecumu lielākā daļa bērnu visas skaņas un skaņu savienojumus izrunā precīzi. Var jau būt, ka arī logopēda darbs tajā ir ieguldīts, bet iespējams, ka šajā laikā bērns ir pilnībā izpratis skaņu izrunu un arī runas orgāni ir sasnieguši tādu briedumu, ka bērns spēj tos kontrolēt un vadīt. Tātad lielākā daļa skaņu izrunas vēl tiek nostiprināta laika periodā no 3 līdz 6 gadiem, un tam ir jāpievērš uzmanība. Bērnam, atrodoties runu veidojošā vidē, šo skaņu izruna izveidosies pati, taču, ja bērnam nav iespējas dzirdēt pareizu runu, ja ar viņu nesarunāsies, tad var izveidoties nepareiza skaņu izruna, nepareiza skaņu saklausīšana vārdos, kas vēlāk arī traucēs lasītprasmes apguvi un vārdu pareizu izpratni.

S.Šahovskaja un L.Volkova ir izpētījušas, ka bērniem ar fonētiski fonemātiskiem traucējumiem nereti ir vērojama šāda likumsakarība – jo vairāk skaņu izrunas traucējumu, jo zemāka fonemātiskā uztvere. Tomēr ne vienmēr fonemātiskās uztveres traucējumi ir saistāmi ar fonētiskajiem traucējumiem. Bērniem ar fonētiski fonemātiskiem traucējumiem ir novērojama “izziesta” runa, vāja artikulācija, nepietiekama runas izteiksme un neprecīza runa. Šiem bērniem ir raksturīga nenoturīga uzmanība, viņiem ir grūti atcerēties mutvārdu informāciju, ar ļoti daudz kļūdām veic uzdevumus, kas saistīti ar aktīvu runas līdzdalību (Волкова, Шаховская, 2003).

T.Vizeļ norāda, ka fonētiski – fonemātisko traucējumu iemesli var būt arī bilingvālā vide, kurā bērns aug. Taču, ja bērnam sava dzimtā valoda attīstās normāli, tad otrās valodas apguve var būt bez nelabvēlīgas iedarbības (Vizeļ, 2005).

Fonemātiskās uztveres veidošanās, traucējumu iemesli. Kā norāda T.Vizeļ mūsu valoda sastāv no vārdiem. Reizēm to nosauc par skanisko valodu, pretstatā citiem komunikācijas veidiem, kā piemēram – žestu valoda, kura ir bijusi vēl pirms skaniskās valodas. Lai pateiktu vārdu, ir jāveic ļoti daudz darbību, kuras mums ir tik ļoti pierastas un automatizējušās, ka mēs

par to nemaz nedomājam. Un apziņa, kas kontrolē runu, ik reizi nepieslēdzas ar pilnu atdevi, bet it kā “stāv sardzē”, lai kontrolētu, ka viss ir pateikts pareizi. Bet patiesībā – runāšana ir viena no sarežģītākajām darbībām. Runātājam ir pareizi jāpasaka katra skaņa jeb jāzina, kā pareizi fonētiski skan katra skaņa – kas skaņas izrunāšanas brīdī ir jādara lūpām, mēlei, zobiem, balss saitēm. Šeit ir jābūt labi attīstītai ne tikai parastajai fiziskajai dzirdei, bet arī fonemātiskajai dzirdei. Bez tam ir jāpieslēdz arī taktilā uztvere. Bērns, pateicoties fonemātiskajai dzirdei, atceras un pēc tam praktiski apgūst, kā skan katra skaņa, pēc tam tai pielāgojot atbilstošu artikulāciju. Bet pateicoties taktilajai sajūtai, atceras, kur un kādā pozīcijā ir katrs artikulācijas orgāns skaņas izrunas laikā. Bez tam vārdu un frāžu izruna pieprasa vēl cita veida prasmes – savienot šīs skaņas savā starpā. Izolētas skaņas izruna un tās saklausīšana zilbē vai vārdā ir ļoti atšķirīgas artikulārās darbības, kas prasa sarežģītu artikulācijas orgānu darbību un pārslēgšanos (Визель, 2001).

Arī M.Povalajeva (Повалаева, 2009), norāda ka no tā, cik precīzi bērns fonemātiski uztver mutisko runu, lielā mērā ir atkarīgs mācīšanās process kopumā, un spēja precīzi izpildīt runātajā tekstā sniegtās norādes. Tāpat arī izrunātā teksta izpratne ir atkarīga no izrunātā teksta kvalitātes.

Kā sekundārus fonemātiskos traucējumus A.Baumane min bērnam neatbilstošu runas vidi un sociālos faktoros, pedagoģisko novārtu, nepietiekamu bērna izziņas aktivitāti, psihiskās attīstības aizturi (PAA) un citus faktoros, kā ietekmē bērnam nav attīstījusies fonemātiskā uztvere (Baumane, 1986).

Traucējumi dzirdētās skaņas diferencēšanā var būt kā sekundārs traucējums skaņu precīzai izrunai. Taču tādi traucējumi kā difūzo skaņu izmantošana artikulācijas skaņu vietā, skaņu kropļošana, vairākkārtēja skaņu aizstāšana un jaukšana pie salīdzinoši normāli attīstīta un funkcionējoša artikulārā aprāta, norāda uz primāru fonemātiskās uztveres traucējumu.

Lai noteiktu, vai bērnam ir fonemātiskie traucējumi, G.Čirkina iesaka pārbaudījumus vērst uz:

- vienkāršu frāžu uztveršanu, atšķiršanu un salīdzināšanu;
- noteiktu vārdu izdalīšanu un atcerēšanos starp citiem vārdiem – līdzīgiem pēc skaņas, atšķirīgiem pēc skaņu sastāva;
- atsevišķu skaņu, zilbju, vārdu atšķiršanu virknē - līdzīgu un atšķirīgu pēc skaniskā sastāva;
- 2 – 4 skaņu zilbju rindas atcerēšanos – izmainot patskaņus – ma - me – mi; izmainot līdzskaņus ka- ba- ta; pa – ba – pa)
- Skaņu rindas atcerēšanos – k-g-t; a-ā-ā.

- ritma pārbaudi - zilbju izplaukšķināšanu dažādos vārdos, noteikt, kurš attēls atbilst logopēda izklausītajai zilbju rindai (Чиркина, 2005) .

G.Čirkina (Чиркина, 2005) ir izpētījusi, ka bērniem ar fonemātiskajiem traucējumiem ir grūtības nosaukt skaņu rindas, kas sastāv no skaniski tuvām fonēmām (b - p; r - l), tāpat arī zilbju rindas, kurās ir līdzīgas skaņas – sa - ša – sa; za - sa; ža - ša – za, ša - za- ža; za - ža- za), izpildot šos vingrinājumus, daļai bērnu ir ļoti grūti atkārtot precīzi visas skaņas, kas arī norāda uz fonemātiskajiem traucējumiem. Reizēm bērnam ir īpašas grūtības vai pat neiespējami atkārtot vārdu, kas sastāv no 3 un vairāk zilbēm, jo viņam ir grūtības pāriet no vienas artikulācijas pozīcijas uz nākamo. Lai tas netraucētu fonemātiskās dzirdes noteikšanai, ir jādod uzdevumi, kas izslēdz bērna runu – piemēram, bērnam ir jāpaceļ roka, kad tiek pateikta pārbaudāmā skaņa, zilbe vai vārds.

Lai noteiktu, vai bērns diferencē līdzīgas skaņas, izmanto attēlu kartītes, kuras bērnam ir jāsadala grupās, vadoties pēc vārda pirmās skaņas.

Grūtības bērnam var būt arī vārda analīzē un sintēzē, kā arī rakstos. Bērni ar fonemātiskās uztveres traucējumiem nedzird kļūdas skaņu izrunā ne savā, ne cita cilvēka runā.

Šādas bērna runas apsekošanas rezultātā logopēdam kļūst skaidrs, vai skaņu izrunas traucējumi ir kā patstāvīgi skaņu izrunas traucējumi vai tie ir kā vispārēji runas attīstības traucējumi. No tā ir atkarīgs turpmākais korekcijas darbs (Чиркина, 2005) .

Savukārt S.Tūbele norāda (Tūbele, 2002), ka bērnam lasīšanas traucējumus nosaka 2.klases beigās, kad bērns 2 gadus ir saņēmis intensīvu apmācības kursu lasītprasmes un citu prasmju apgūvē. Ja bērnam nav izdevies nostiprināt fonemātisko uztveri un pilnveidot kognitīvās spējas šajā laika periodā, tad vēlāk tas izpaužas kā mācīšanās grūtības, psihosomatiskās saslimšanas, regulāri skolas kavējumi, agresīva un neadekvāta uzvedība, kā arī bērns var pat pārtraukt mācības.

T.Vizeļ ir izpētījusi, ka bērnam piedzimstot ir izveidojušās primārās šūnas (analizatori galvas smadzeņu garozā), kas nav savstarpēji izveidojušās saikni – bērns redz, bet neizprot redzēto, dzird, bet nesaprot – ko. Izveidojot saiknes, veidojas asociācijas. Saiknes izveidojas socializācijas procesā – kad ar bērnu runājas, kad viņu šūpo, pakutina, darbojas, runā. Arī dažādām rotaļlietām – piemēram, grabulītim, ir ļoti būtiska loma. Viņam grabulīša skaņa veido asociāciju ar pašu priekšmetu. Tā veidojas pirmās asociācijas, kas attīsta bērnu psihiskajā jomā un veido domāšanas operācijas (Vizeļ, 2005). Profesore uzsver, ka šajā procesā veidojas primārās šūnas, kas dod iespēju tālāk paralēli veidoties sekundārajām un terciārajām šūnām. Šīs šūnas, asociatīvi saistoties, pilnveido bērna fonemātisko uztveri, attīstību un domāšanu.

Bērnam, lai sadzirdētu un uztvertu skaņu, ir jābūt labi izveidotam dzirdes *gnosis* – fiziskajai dzirdei. Cilvēkam šie dzirdes lauki ir abās smadzeņu puslodēs, taču katra tomēr atbild par nedaudz atšķirīgām funkcijām (Vizeļ, 2005). Labā puslode jeb neverbālā *gnosis* – uztver dabas skaņas – trokšņus (vēju, dzīvnieku “balsis” u.c.), priekšmetu trokšņus (klaboņu, čīkstēšanu, rūkoņu u.c.), tās augstākā pakāpe ir mūzikas skaņu atpazīšana. Tā ontogēnētiski arī attīstās ātrāk. Par runas dzirdes un runas uztveri jeb *gnosis* atbild kreisā smadzeņu puslode.

G.Čirkina apgalvo (Чиркина, 2005), ka bērnam pirms runas skaņu apsekošanas ir jāpārbauda fiziskā dzirde. Vairāki gadījumi ir pierādījuši, ka bērnam agrīnā vecumā pat dēļ maznozīmīga fiziskās dzirdes traucējuma ir traucēta fonemātiskā uztvere un skaņu precīza izruna. Normāla fiziskā dzirde ir galvenais nosacījums fonemātiskās dzirdes attīstībā. Kā secinājusi darba autore, klasē, kurā viņa veic pētījumu, mācās zēns ar kohleāro implantu. Šim zēnam ir ļoti labi attīstīts intelekts un loģiskā domāšana, taču dēļ vājās dzirdes zēnam ir fonētiski traucējumi, kas reizēm izpaužas arī kā fonemātiski traucējumi – zēns reizēm jauc balsīgos un nebalsīgos līdzskaņus – raksta tā, kā runā (b-p, v-f). Tomēr arī bērniem ar normālu fizisku dzirdi ir novērojami traucējumi atšķirt fonēmu nianses, kas ietekmē visu skaņu uztveri runā.

T.Vizeļ ir izpētījusi, ka runas dzirde pamatā attīstās uz ārpusrunas dzirdes bāzes. Reizēm bērnam nenobriest abas zonas – fiziskā dzirde ir saglabājusies, taču bērns neizprot dzirdēto, nespēj diferencēt skaņas. Reizēm var šķist, ka bērns nedzird, taču dabas skaņas bērns dzird – tātad traucējumi ir labās puslodes darbībā. Lai šo saikni atjaunotu, ir jāsāk darbs tieši ar dabas skaņu atdarināšanu, pakāpeniski pārejot uz skaņu atdarināšanu vārdos. Šo saikni sauc par labās puslodes lateralizāciju (Vizeļ, 2005).

Fonemātiskā uztvere ir spēja atšķirt izrunātās skaņas. Tā ir augstākā fonemātiskās dzirdes pakāpe (Tūbele, 2008). Valodas skaņas bērns lieto un apzinās jau ļoti agri taču viņam nav vēl izveidojusies skaņu sintēzes un analīzes prasmes, viņš nedomā par skaņu vietu un secību vārdā – bērns vienkārši atkārto dzirdētos vārdus, atdarinot tos.

Kad bērnam ir pārbaudīta anatomiskā dzirde un redze, runa un valoda, noteikti skaņu izrunas traucējumi, tad sākas fonemātiskās uztveres izpēte. S.Tūbele (Tūbele, 2008) piedāvā šādu fonemātiskās uztveres izpēti :

- *fonemātiskās analīzes spēju noteikšana:*

1. vienkāršu instrukciju izpilde (parādi, paņem, liec);
2. noteiktu vārdu saklausīšanu citu vārdu rindā;
3. atsevišķu skaņu saklausīšana vārdos, zilbēs;
4. zilbju rindu atcerēšanās
5. ritma pārbaude;

6. mutiska skaņu, skaņu skaita, secības, vietas nosaukšana vārdā;
7. līdzīgu pēc skaņējuma skaņu diferencēšana.

- Fonemātiskās sintēzes spēju noteikšana:

1. no atsevišķām skaņām vai zilbēm salikt vārdu;
2. noteikt pēc dzirdes, kāds vārds ir nosaukts, ja sauc to atsevišķi pa skaņām.

Savukārt L.Volkova un S.Šahovskaja (Волкова, Шаховская, 2003) atzīmē, ka fonētiski fonemātisko traucējumu izpētē logopēds izpēta:

- vai bērns skaņu uztver tā kā viņš to izrunā;
- vai ir daudz skaņu, kuras bērns nepareizi uztver un nepareizi izrunā;
- kādos apstākļos parādās fonemātiskie traucējumi – neregulāri, sarežģītās fonētiskās pozīcijās, vārdu – paronīmu izrunā;
- kādas ir rakstu darbu specifiskās kļūdas, kāds tām sakars ar fonemātisko uztveri;
- vai ir grūtības vārda analīzē un sintēzē, kā rezultātā arī traucēta pareizrakstība.

Rakstu darbu kļūdas, kas saistītas ar traucētu fonētiski fonemātisko uztveri ir dažādas – skaņu jaukšana, balsīgo un nebalsīgo līdzskaņu izlaidumi, zilbju un vārda daļu izlaidumu, pārstatījumi, pielikumi, neadekvātas atstarpes vārda rakstībā.

Tāpat L.Volkova un S.Šahovskaja (Волкова, Шаховская, 2003) ir secinājušas, ka tieša sakarība starp skaņu izrunas traucējumiem, rakstīšanu un lasītprasmi nav vienmēr konstatējama. Ir bērni, kam ir fonētiskie traucējumi, bet salīdzinoši maz ir kļūdu lasīšanā un rakstos, taču var būt arī ļoti nenozīmīgi traucējumi fonētikā, taču lielas grūtības apgūt lasīt un rakstīt. Šī dažādība ir saistīta ar dažādiem citiem iemesliem:

- runas, lasītprasmes un rakstītprasmes traucējumu etioloģiju;
- ar bērnam piemītošajām kompensatorajām spējām;
- ar katra bērna individuālajām īpatnībām;
- ar konkrētajām pielietotajām pedagoģiskajām un audzināšanas metodēm (Волкова, Шаховская, 2003).

S.Tūbele un A.Kauliņa arī atzīmē, ka meitenēm kompensatorās spējas ir augstākas, ko var izskaidrot ar atšķirībām sievietes un vīriešu smadzeņu darbībā. Ir secināts, ka meitenēm lasīšanas centri aktivizējas ne tikai kreisajā, bet arī labajā smadzeņu puslodē, tāpēc fonemātiskās uztveres traucējumi meitenēm ir retāk un veiksmīgāk tiek koriģēti (Kauliņa, Tūbele, 2012).

Bērnam fonemātiskās uztveres traucējumi tiek iedalīti pēc to smaguma pakāpes. S.Tūbele tos iedala 2 grupās:

- vieglākos traucējumu gadījumos bērns nevar izdalīt skaņas un tās sapludināt tikai sarežģītākos, garākos vārdos (tas varētu būt sekundārs fonemātiskais traucējums);

- dziļos fonemātisko traucējumu gadījumos bērns no vārda izdala tikai akustiski spēcīgākas skaņas (patskaņas), nevar noteikt atsevišķas skaņas vārdā, to secību un savstarpējo saistību (parasti šis ir primārs fonemātiskais traucējums) (Tūbele, 2008).

Savukārt S. Šahovskaja un L.Volkova fonētiski fonemātiskos traucējumus iedala 3pakāpēs:

- traucēta skaņu diferencēšana un analīze tikai kroplotajām skaņām. Visas pārējās skaņas un skaņu apvienošana zilbēs un vārdos nav apgrūtināta. Tie ir vieglākie fonētiski fonemātiskie traucējumi.
- daudzu skaņu nepietiekama diferencēšana, kuras ir no atšķirīgām skaņu grupām ar pareizu to artikulāro izrunu. Šajos gadījumos skaņu analīze tiek ļoti traucēta.
- smagu fonemātisko traucējumu gadījumos bērns nesaklausa vārdā skaņas, neatšķir skaņu elementus, nespēj veikt skaņu analīzi - sintēzi un nespēj noteikt skaņu secību vārdā (Волкова, Шаховская, 2003).

Ievērojot individuālās fonemātisko traucējumu īpatnības, jāveic atbilstošs logopēdiski koriģējošais darbs. Logopēda korekcijas darba virzieni saistās ar :

- neesošo vai nepareizi izrunāto skaņu korekciju;
- koriģēto skaņu ieviešanu saistītajā runā;
- nostiprināt koriģēto skaņu, veikt to analīzi un sintēzi vārda sastāvā (Tūbele, 2008; Šahovskaja, Volkova, 2003) .

Logopēdiskajā korekcijā lielu uzmanību pievērš tam, lai nostiprinātu apgūto skaņu, ieviestu to ikdienas runā. Lai labāk diferencētu vienas skaņu grupas skaņas un veiksmīgāk izprastu to artikulāro un skaņu atšķirības, bērniem ir sākumā jā māca izrunāt un atšķirt skaņas no vienas skaniskās grupas. Vingrinājumus atlasa tā, lai sekojoši nostiprinātos katra jaucamā skaņa (Волкова , Шаховская, 2003).

Lai uzlabotu bērna fonemātisko uztveri, ir jātrenē viņu roku un redzes kustību analizatori (Baumane,1986). Tātad galda spēles, kustība un ritms kopā ar pozitīvu vidi un saskarsmi nodrošina fonemātiskās uztveres veiksmīgu attīstību.

Var secināt, ka fonemātiskās uztveres attīstīšana ir svarīgs priekšnoteikums lasītprasmes iemaņu apgūšanā. Bērnam jau 3 gadu vecumā rodas interese par burtiem un skaņām, to sakarībām. Vispirms viņam interesē vārdu pirmā skaņa un burts – kāds ir mans burtiņš, kāds mammas, tēta? Tālāk jau seko vēlme uzrakstīt šos vārdus, atdarinot priekšā uzrakstīto. Vēlāk bērns jau ir apguvis arī citus burtus vārdā un to skanisko nozīmi. Tātad, fonemātisko uztveri vislabāk var attīstīt dažādās spēlēs – gan mutiskās, gan galda spēlēs, darbojoties ar burtu klucīšiem. Katrā ziņā – aktīvā komunikācijā. Tā kā bērniem patīk darboties visas dienas garumā,

tad galda spēles kopā ar ģimeni vai logopēdiskajās nodarbībās ir lielisks veids, kā bērns, atpūšoties, reizē arī apgūst nepieciešamās iemaņas – lasītprasmi un veicina fonētiski fonemātisko procesu attīstību.

2.4. Galda spēles fonētiski fonemātisko traucējumu novēršanai

I.Kāposta savā darbā norāda, ka spēli kā mācību metodi pētījuši dažādu zinātnes nozaru pārstāvji jau pagājušajā gadsimtā. I.Kāposta ir izpētījusi, ka daži to ir uzskatījuši kā estētiskās darbības veidu, kas ļauj atslābt no pārmērīgi reglamentētās dzīves. Taču citi – tieši pretēji spēli ir uztvēruši kā darbību, kas balstās uz stingri reglamentētām darbībām. Taču spēlei kā bērnu attīstošai darbībai tika pievērsta uzmanība nedaudz vēlāk, tai uzmanību pievērsuši dažādi psihologi, tostarp Ļ.Vigotskis un D.Elkoņins. Pirmais pedagogs, kurš pievērsies spēlei kā pedagoģiskai metodei un izstrādājis spēles teoriju, ir F.Frēbels. Vēlāk šo metodi savā izglītības programmā ieviesa M.Montesori, kas joprojām aktīvi tiek izmantota Montesori skolu programmās arī Latvijā (Kāposta, 1993).

Spēle ir tādu specifisku darbību kopums, kas saistās ar sacensību, kuras mērķis ir sasniegt vēlamu rezultātu, izmantojot zināšanas, prasmes un iemaņas. Spēlei ir raksturīgs arī nejaušības un varbūtības moments. Atšķirībā no rotaļas, tai ir noteikumi, taču šie noteikumi var tikt arī brīvi pārveidoti un pielāgoti konkrētai situācijai. Gan spēle, gan rotaļa palīdz cilvēkam apgūt un ievērot zināmus noteikumus, iekļauties sociālajā vidē, bagātinot savu kultūrolo izaugsmi (Lūse, Miltiņa, Tūbele, 2012, 316).

I.Šternfelde norāda ka rokām ir liela nozīmē pieredzes iegūšanā un attīstībā, jo ikviena darbošanās ir saistīta ar kustību. Roku pirkstu vingrinājumi palīdz veidot un attīstīt sīko pirkstu muskulatūru, kas savukārt veicina bērna garīgo izaugsmi, stimulējot runas centru darbību. Bērni kļūst veiklāki ne tikai pašapkalpošanas jomā, bet vēlāk arī lasīt un rakstīt prasmes apguvē šiem bērniem ir mazāk problēmu. Tā kā bērniem noteicošā darbība ir spēle, tad arī visas citas darbības bērns veiksmīgāk apgūst darbojoties ar rokām. Mozaīkas un puzzles veicina intensīvu rokas pirkstu muskulatūras attīstību, kas attīsta pacietību, uzmanību un neatlaidību. Spēles ar sīkiem priekšmetiem palīdz koordinēt abu roku darbību, uzlabo roku - acu savstarpējo koordināciju. Spēlējot spēles bērni ne tikai attīsta sīko muskulatūru, bet arī nostiprina lasītprasmi. Šādas spēles sniedz patīkamu un atveseļojošu iedarbību (Šternfelde, 2017).

Savukārt I.Rubana atzīmē, ka šodienas izglītības mērķis ir izvēlēties tādas mācību metodes, kas attīsta prasmes mācīties, izmantot iegūtās zināšanas, kritiski domāt un izvērtēt savu darbību, būt iecietīgam, pieņemt cita viedokli, būt atbildīgam par savām domām un rīcību. Šos izvirzītos uzdevumus var veiksmīgi izpildīt izmantojot dažādas interaktīvas metodes (Rubana, 2004).

Interaktivitāte – tā ir sadarbības veidošana starp bērniem, vecākiem un skolotājiem, kopīga mācīšanās aktīvi darbojoties, tā nodrošina arī atgriezenisko saiti. Interaktīvās metodes no tradicionālajām atšķiras ar to, ka tās veido pozitīvu sadarbību zināšanu un prasmju apguves laikā, skolēniem ir iespēja izmantot savu iepriekšējo pieredzi un zināšanas; skolēns, darbojoties, mācās patstāvību (Rubana, 2004).

Autore secina, ka arī spēle ir interaktīva mācību metode, kas nodrošina visas iepriekš minētās prasmes un iemaņas. Spēles elementi ir iekļaujami jebkura mācību priekšmeta vielas apgūvē, arī lasītprasmes apgūvē, īpaši, ja bērnam ir lasītprasmes grūtības.

I.Kāposta vērš uzmanību uz to, ka spēle palīdz cilvēkam iekļauties sabiedrībā, pieņemot sabiedrībā pieņemtās normas, bagātinot savu intelektuālo un garīgo kultūru. Spēle balstās uz vairākiem principiem (Kāposta, 1993):

1. brīvība – tā veicina fantāziju un iztēli, attīsta bērna garīgos un fiziskos dotumus, bērnam ir mazāka iespēja iegūt fobiju pret lasīšanu;
2. autonomija – ļauj atklāt un attīstīt katra bērna individuālās spējas un īpašības, ļauj patstāvīgi sasniegt spēles mērķi – spēlējot dažādas logopēdiskās spēles ir iespēja atrast iedarbīgāko un interesantāko metodi, kā bērnam iemācīt lasīt un attīstīt fonemātisko uztveri;
3. kopdarbība – tā ir prasme regulēt savstarpējās spēlētāju attiecības, veikt darbību saskaņošanu – bērns saprot, ka prasmei lasīt ir vērtība plašā nozīmē;
4. līdztiesība – noteikumi liek visiem būt vienādiem spēles laikā, jo to nosaka spēles noteikumi, nevis kāds no malas – tas palīdz bērnam sevi motivēt darbībai, līdz ar to arī lasītprasmes apguvei, kas patiesībā ir spēles galvenais uzdevums, bet bērns to nenojauš.

Līdz ar to, logopēdiskajām galda spēlēm atšķirībā no tradicionālajām galda spēlēm ir arī šī būtiska atšķirība – tām svarīgākā funkcija ir attīstošā un izglītojošā, protams, tai jābūt arī izklaidējošai. Tām būtiska ir mērķa sasniegšana. Autore ir izveidojusi galda spēles, kas veicina fonemātisko uztveri un lasītprasmes apguvi. Kā jau iepriekš ir ticis norādīts - visas spēles veicina lasītprasmi, taču logopēdiskās spēles veicina arī fonemātisko uztveri, veicina vārda analīzes – sintēzes spējas, māca apgūt burtu - skaņu sakarības. Autore ir izveidojusi galda spēļu salīdzinājuma tabulu (sk.15.pielikumu).

Vadoties pēc G.Ščukinas (Щукина,1986) izstrādātajām spēles funkcijām, var tās attiecināt arī uz logopēdisko galda spēļu funkcijām :

- spēle veido bērna izziņas darbību un radošumu;
- noņem spriedzi un palīdz atbrīvoties no noguruma;
- rada labvēlīgu, pozitīvu, nepiespiestu mācību vidi;
- veicina zinātkāri;
- ar spēles palīdzību bērns apgūst vai nostiprina mācību vielu, tajā skaitā lasītprasmi;
- spēle attīsta kognitīvās spējas – domāšanu, iztēli, atmiņu u.c.
- spēle rada motivāciju – vēlmi iemācīties lasīt un apgūt citas attīstošās prasmes;
- spēle māca izmantot iepriekš iegūtās zināšanas un prasmes un pielietot tās jaunās situācijās;
- dod iespēju atklāt savas spējas un talantus;

Kā jau iepriekš tika izpētīts, lasīšanas apmācības laikā ir maksimāli jānodarbina visi maņu orgāni, lai veidotu asociāciju saikni smadzenēs, veidojot fonemātisko uztveri. Galda spēles ir efektīva mācību metodes lasītprasmes apmācībā, jo tā nodarbina visus maņu orgānus. Arī pēc Z.Anspokas domām burtu mācība būtu jāsāk kā spēle. Tajā burtiem jābūt lieliem, izteismīgiem, košiem. Viņa uzsver, ka tieši visu maņu iesaiste mācību procesā atvieglo to un rada bērnos dabīgu interesi par lasīšanu un burtu apguvi, vārdu krājuma papildināšanu (Anspoka,2008).

Vēl svarīgi ir noteikt, kura uztvere bērnam ir noteicošāka pār pārējām, un lasītprasmes grūtību gadījumā censties darbināt tieši šīs maņas (VISC, 2016). Tādēļ izpētīsim, kā spēle veicina maņu orgānu darbību.

Cilvēkam ir 5 sajūtu orgāni, kas ir vēsturiski arī dažādi veidojušies un attīstījušies. T.Vizeļ norāda, ka pēc vecuma vissenākā ir tauste, tā nosaka bērna reflektīvās reakcijas. Taču mūsdienās šai taustei pievērš arvien mazāku vērību. Taustei seko garša, tad oža, dzirde un kā pēdējā savā attīstībā ir redze. Tā cilvēkam ir ļoti nepieciešama, lai orientētos un pielāgotos dzīves apstākļiem. Tā dod spēju iedomāties lietas tikai uz redzes tēlu pamata. Reizēm tiek runāts arī par kustību kā sajūtu analizatoru. Kustība bērnam tiek dota jau no radīšanas mirkļa. Visas kustības aktivizē smadzeņu attīstību, un tāpēc tās nobriest agri. Tādēļ bērnam ir daudz jākustas. (Vizeļ, 2005).

Taustes uztveres izmantošana. Tā veicina smadzeņu paura daivas attīstību, kas atbild par redzes uztveri. Bērnam, darbojoties ar pirkstiem, tiek veicināta paura daivas attīstība. Tieši tādēļ ir nepieciešama spēļu spēlēšana – bērns darbojas ar dažādiem materiāliem, temperatūrām, faktūrām, attīsta sīko pirkstu muskulatūru, pirkstu spilventiņus. Tātad šīs daļas attīstība ir tiešā

veidā saistīta ar priekšmetiem un darbībām. Smadzenēs manuālās pirkstu *praxis* ir netālu no artikulārās *praxis*, tādēļ skaņu izruna ir cieši saistīta ar pirkstu darbību, jo pirkstu poza veido asociācijas par burtu. Bērnam ar taustes uztveri (taktilais) svarīgs ir pieskāriens, kustība. Šiem bērniem burts ir jāzīmē, jāveido, jāaplicē, pašam jāatveido ar savu ķermeni. Viņam alfabēts ir jāraksta pašam, papildinot to ar atbilstošiem attēliem. Arī šiem bērniem ir svarīga asociatīvā domāšana. Logopēdijas nodarbībās šiem bērniem ir ļoti svarīgi skatīties spogulī un redzēt, kā šis burts “veidojas” viņa mutē par skaņu. Taktilajam bērnam ļoti svarīga ir spēle – viņš darbojoties ar pirkstiem apgūst daudz vairāk, nekā tikai dzirdot un redzot – savienojot, pārvietojot, ripinot, verot un visādi citādi iegūstot atbilstošo burtu, zilbi un vārdu (Vizeļ, 2005).

Redzes uztvere parasti tiek stimulēta vislielākā apjomā. Pateicoties redzes uztveres trenīnam, veidojas zilbju un vārdu globālā lasīšana. Bērnam patīk spēļu kartītes paņemt rokās, tās savietot atbilstošos veidos, kas arī veicina labāku iegaumēšanu. Bērniem ar redzes uztveri (vizuālais) – ļoti svarīgi ir redzēt, tāpēc burtu un skaņu apguvi veicina mērķtiecīgi izveidots košs, asociācijas veidojošs alfabēts. Logopēdiskajās nodarbībās bērnam ir svarīgi redzēt sevi un logopēdu spogulī, lai atcerētos skaņas izrunas vietu un veidu. Spēlēs tie ir koši uzrakstīti burti, krāsaini, izteiksmīgi attēli, dažādi krāsaini spēles elementi.

A.Kauliņa un S.Tūbele apgalvo, ka alfabētiskā stadija lasītprasmes apgūvē balstās uz vizuāli fonoloģisko vienību saikni. Viņas norāda, ka apgūstot kādu noteiktu vārda izskaņu, ir vieglāk apgūt lasīšanu uz analogiju pamata, līdz ar to arī grafiski līdzīgu vārdu lasīšana (Kauliņa, Tūbele, 2012).

Dzirdes uztvere tiek trenēta spēles spēlētājiem savstarpēji sarunājoties – bērns dzird citu bērnu runu, papildina savu vārdu krājumu, mācās veidot teikumus, pajautāt, atbildēt. Ja tā ir spēle ar noteikumu lasīšanu, mācās trenēt dzirdes uzmanību, atmiņu, uztveri un citus kognitīvos procesus. Bērnam ar dzirdes uztveri (audiālais) – svarīgi ir dzirdēt, tādēļ svarīgi ir vairākas reizes atkārtot burtam atbilstošo skaņu, jāklausa pasaka par burtiņu, jāizdzied, jāizrunā pašam. Ļoti labi der dažādu dabā dzirdamu skaņu pielāgošana, skaņu iedzīvināšana noteiktos, atbilstošos tēlos. T.Vizeļ atzīst, ka bērniem un cilvēkiem senatnē dominējošā bija labā smadzeņu puslode (Vizeļ, 2005). Tā nosaka vēlmi paturēt, pataustīt, pagaršot, uztvert pasauli tēlos, tiekšanos uz individualizāciju. Bērnam sākumskolas vecumā fantāzijas rosinātāja ir labā puslode. Lai panāktu nervu sistēmas stabilitāti, ir nepieciešami dažādi stimuli, kustība, zināms daudzums adrenalīna. Lai nostiprinātu kreiso puslodi, T.Vizeļ iesaka darbību un loģikas uzdevumus, kas arī atbilst galda spēļu pamatidejai. Tās ir kārtis, dambrete, loģikas uzdevumi, pasakas, kas stimulē kreisās smadzeņu puslodes darbību. Tātad tieši galda spēles ir ļoti svarīgas bērna lasītprasmes veicinātājas.

Lasītprasmes apguves procesā ļoti liela nozīme ir arī ritmam – elpošanas, sirds, dziesmas, dejas, zilbju. Bērnam jādod iespēja spēlēties ar zilbēm, izjūtot to ritmu. Šim treniņam ļoti labi noder gan zilbju spēles, gan skaitāmpanti, kurus var skandēt pirms katras spēles sākuma, lai noteiktu – kurš pirmais sāks spēli. Arī pasakas, kuras ir uzrakstītas, sadalot vārdus pa zilbēm.

Var secināt – spēles laikā tiek darbinātas gandrīz visas maņas – bērns burtu ne tikai redz – redze, bet var paņemt rokā spēles kartītes – tauste, viņš dzird tam atbilstošās skaņas izrunu gan no savas mutes, gan no spēles partnera mutes – dzirde. Ja spēlē burts tiek asociēts ar kādu ēdamu lietu (Ā – ābols, G – gurķis, B – barankas), tad tas veido arī garšas un smaržas sajūtas, īpaši ja šīs lietas ir uz galda, ne tikai uzzīmētas.

Spēlēties un mācīties var vienlaicīgi, apgalvo arī F. Buksa. Kad bērns, izmantojot visas sajūtas, uztver jaunu informāciju, tas notiek it kā pa jokam – spēlējoties. Šajā brīdī jaunā informācija tiek absorbēta bez jebkādiem aizspriedumiem un filtriem. Tas ir ļoti svarīgi tiem bērniem, kam ir lasīšanas grūtības, jo tad kā sekundāra parādība ir augsta paškritika un zems pašvērtējums. Spēle palīdz mācīties daudz un dažādos veidos. Tā iesaista maņas, rosina iztēli, domāšanu un veicina jaunu ideju ģenerēšanu. Bērns nav jāpierunā uz spēlēšanos, tā ir kā bonuss, jo sniedz prieku, jo spēlēšanās patiesībā ir bērnu darbs (Buksa, 2016).

Lai izveidotu spēles, autore ir vadījusies pēc E. Dambrānes (Dambrāne, 1982) izveidotajiem ieteikumiem spēles izveidošanā, kā arī pēc personīgās pieredzes – pielāgojot spēles atbilstošajai situācijai un vecumam.

Kā norāda E. Dambrāne, spēles sākas ar izveidotu spēles materiālu un atbilstošiem noteikumiem. Noteikumu izveidē ir svarīgi ievērot 3 spēles posmus.

Spēles 1. posms – noteikumu izvirzīšana un izskaidrošana:

- noteikumiem ir jābūt īsiem un uzrakstītiem vienkāršā, bērniem saprotamā valodā;
- jābūt ietvertiem jēdzieniem, kas izmantojami spēles laikā – šajā gadījumā dažādi apgūstamie vārdi – piemēram, patskanis, zilbe, sinonīms, saliktenis u.tml.

Spēles 2. posms ir mērķa kopēja izvirzīšana

Spēles norises laikā skolotājs var kļūt par spēles dalībnieku, uz kuru attiecas visi minētie noteikumi, vai arī kļūt kā pasīvs tās vērotājs, neiejaucoties spēlē. Skolotājs var būt arī spēles vadītājs, bet arī tad viņš nav galvenā persona, bet tas, kurš raugās, lai visi ievēro spēles noteikumus, lai spēle noritētu draudzīgā atmosfērā, lai spēle nepārvērstos par monologu, bet visiem būtu vienādas tiesības.

Spēles 3. posms ir noslēguma posms jeb darbības un rezultātu analīzes posms.

Analīzes procesā var iesaistīties arī tie, kas spēlē nav piedalījušies, bet to vērojuši no malas. Viņiem ir vieglāk ieraudzīt katra spēlētāja motivāciju un virzību uz mērķa sasniegšanu.

Taču nozīmīgākais vērtējums tomēr ir no pašu spēlētāju puses, jo viņi izsaka savas izjūtas, novērtē un salīdzina iegūtās zināšanas un prasmes pirms un pēc spēles, jo svarīgākais šajā spēlē ir izziņas darbība. Tas mudina bērnus kritiski izvērtēt savu darbu. Skolotājam būtu jāveic tikai kopsavilkums par spēles gaitu un rezultātiem, neveicot secinājumus, bet atstājot tos bērnu ziņā. Arī šis posms nedrīkst būt garš, lai tas neradītu negatīvas emocijas par spēli un nevēlēšanos to spēlēt atkārtoti.

Kā secinājusi autore, bieži vien pareizākā pieeja spēles pielietošanā rodas tad, kad spēle ir izspēlēta ar bērniem, kam tā ir paredzēta. Tad arī var secināt, kas jāmaina un jākorigē – vai attēls nav atbilstošs, vai noteikumi ir jāpārveido, reizēm arī paši bērni atrod spēlei citu pieeju – šis risinājums ir visinteresantākais un liecina par bērnu ieinteresētību un radošo domāšanu. Katrā ziņā – spēle – tā vienmēr sev nes līdzīgu prieku un pārsteiguma momentu.

Balstoties uz teorētiskajām atziņām un pētījumiem, autores mērķis ir panākt fonētiski fonemātisko traucējumu novēršanu, lasītprasmes apguvi un interesi par lasīšanu, veicot praktiskas logopēdiski koriģējoši attīstošas darbības, izmantojot glada spēles kā logopēdiskās korekcijas metodi.

3. Koriģējoši attīstošā izmēģinājuma darbība lasītprasmes veicināšanai 1.-2. klašu skolēniem ar fonētiski fonemātiskiem traucējumiem

3.1. Pētījumā izmantoto metožu un pētījumā iesaistīto 1.-2.klases skolēnu sākotnējā logopēdiskā izpēte

Katrai nodarbībai gatavojoties, logopēdam ir jāņem vērā bērna vecums, traucējumu veids, bērna intereses, fiziskā un garīgā attīstība. Kā arī jāņem vērā metožu dažādība un secīgums, lai nodarbības laikā tiktu maksimāli izmantotas dažādas darba metodes traucējuma novēršanai. Metodēm ir jābūt atbilstošām un tās nedrīkst būt pārmērīgi daudz. Pretējā gadījumā bērns var justies saspringts, jo var rasties grūtības pārslēgties no vienas darbības uz nākošo. Lai kāda arī būtu nodarbība, logopēds nodarbību sāk ar artikulācijas vingrinājumiem, grūtāko uzdevumu ņemot nodarbības sākumā. Pēc šī uzdevuma seko dinamiskā pauze. Nodarbība vienmēr beidzas ar apkopojumu par apgūto un mājas darba noskaidrošanu, jo tikai regulārs darbs var nodrošināt veiksmīgu korekcijas gaitu. Logopēdam arī jāseko, kādi ir korekcijas izaugsmes rādītāji, jāveic regulāra to uzskaitē un apkopojums. Autore pētījumā izmantos dažādas metodes:

1. bērnu lasītprasmes diagnostiku;
2. pedagoģiski logopēdisko novērošanu;
3. bērnu fonemātiskās uztveres izpēti;
4. logopēdisko izmēģinājuma darbību – logopēdisko galda spēļu izmantošanu korekcijas darbā;
5. primāro matemātiskās statistikas metodi.

Pētījums tiek organizēts X skolas 1.un 2.klasē. Pētījumā iesaistīto bērnu vārdi ir mainīti. Pētījuma norises laiks – 2018.gada februāris – 2018.gada maijs.

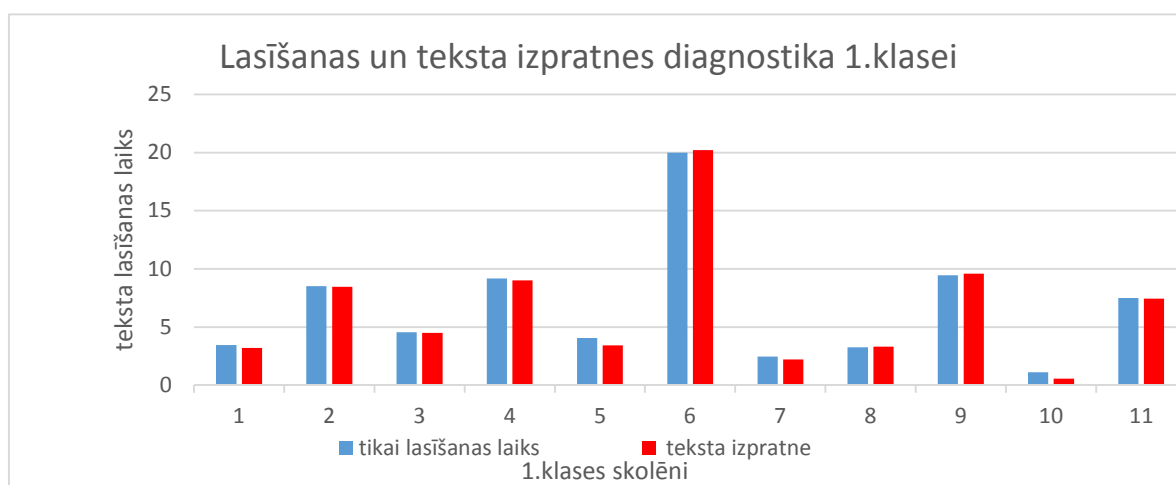
Bērnu lasītprasmes diagnostikas metode

Pēc iepriekš veiktajiem teorētiskajiem pētījumiem tika secināts, ka lasītprasme – tā nav tikai prasme lasīt, bet tā ir spēja izlasīto informāciju izprast un izmantot dažādām vajadzībām.

Lai noteiktu lasītprasmes kvalitāti, izpētes darbā autore izveidoja sākotnēju lasītprasmes pārbaudi visiem 1. klases vienpadsmit skolēniem un 2.klases desmit skolēniem, lai konstatētu

bērnu prasmi lasīt un izpratni par izlasīto. Bērnu lasītprasme tika pārbaudīta, balstoties uz autores izstrādātu pārbaudes veidu, lai pārbaudītu bērnu spēju veikli lasīt un izprast izlasīto.

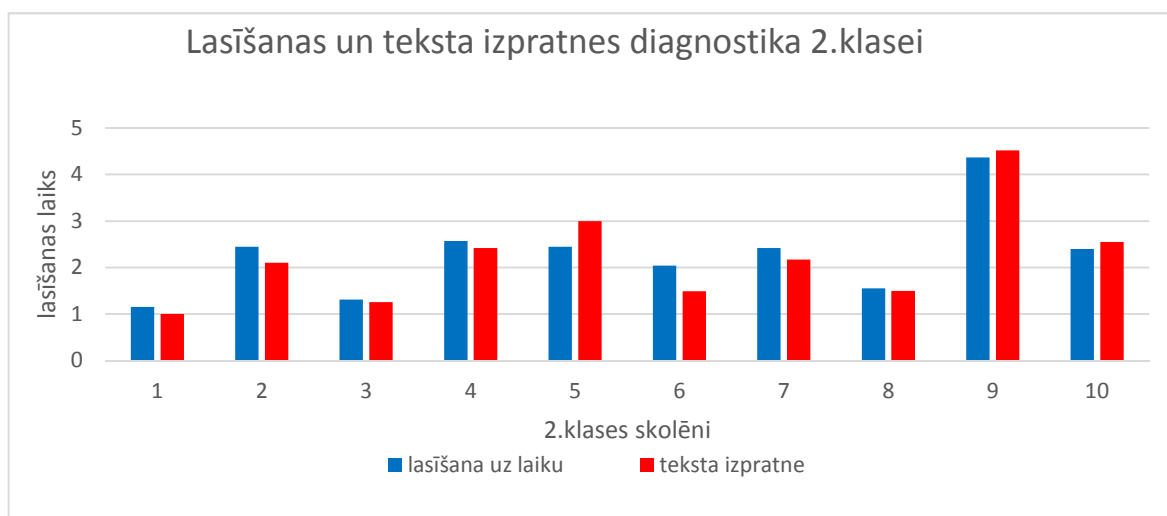
Skolēni lasīja latviešu tautas pasaku (sk.1.pielikumu). Pirms lasīšanas bērniem tika paskaidrots, ka pēc teksta izlasīšanas būs jāatbild uz jautājumiem par izlasīto – lai uzzinātu, vai ir uztvēruši lasītā teksta informāciju. 1.klasei bija jāaizpilda tabula, ievēkot krustiņu apstiprinot vai noliedzot apgalvojumu. Ja bija nepieciešams, jautājums tika nolasīts priekšā, jo šajā brīdī tika vērtēta izlasītā teksta izpratne. Taču 2.klasei pēc teksta izlasīšanas rakstiski bija jāatbild uz jautājumiem, sniedzot atbildi pilnos teikumos. Atbildes uz jautājumiem bija bez laika kontroles. Vadoties pēc logopēdu – pedagogu norādēm (Tūbele, 2008, Anspoka, 2008), skolēniem 1.klasē 1 minūtes laikā būtu jālasa ap 45 vārdiem, bet 2.klasē – ap 60 vārdiem. Ja skolēns pareizi atbildēja uz jautājumiem, tad viņa lasīšanas laiks kopvērtējumā samazinājās, ja nepareizi – palielinājās (sk.2.pielikumu). Diagnostikas rezultāti tika apkopoti tabulās un atspoguļoti attēlā (skat.1. attēlu).

1.attēls. Lasītprasmes diagnostikas apkopojums 1.klasei

Kā redzams, lasītprasmes problēma 1.klasē ir 5 no 11 bērniem – optimālo 3 minūšu laiks ir krietni pārsniegts 2.(R.G.), 4.(M.K.), 6.(L.M.), 9.(B.Š.) un 11.(M.Z.) skolēnam. Turklāt izpratne par izlasīto tekstu arī ir traucēta tikai tiem bērniem, kam ir lasīšanas traucējumi. Šajā klasē fonētiski traucējumi ir arī 5.skolēnam – skaņu k un g aizstāšana ar t un d. Šis bērns apmeklē logopēda nodarbības jau kopš septembra. Skolēns iemācījies izrunāt abas skaņas k un g. Lasītprasmes testa laikā jau noritēja skaņu izrunas nostiprināšana un ieviešana saistītajā runā. Var redzēt – skolēns ir uzrādījis labus rezultātus. Lai gan skaņu izruna saistītajā runā vēl nav pilnībā nostiprinājusies, tas nav traucējis teksta izpratnei. Var secināt, ka fonētiskie traucējumi ne vienmēr ietekmē lasītā teksta izpratni.

Savukārt veicot lasītprasmes pārbaudi 2.klasē, atklājās šādi rezultāti (sk.2.attēlu).

2.attēls. Lasītprasmes diagnostikas apkopojums 2.klasei

Kā redzams pēc diagnostikas apkopojuma, izteikti lasītprasmes traucējumi ir 9.(**A.S.**) skolēnam, taču teksta izpratnes traucējumi ir 5.(**G.K.**), 10. (**N.S.**), kā arī 9.(**A.S.**) skolēnam. Var novērot, ka 5.(**G.K.**) un 9. (**N.S.**) skolēnam ir arī nedaudz lēnāks lasīšanas temps salīdzinot ar optimālo laiku – 2 minūtēm. Šie skolēni jau apmeklē logopēdu pilsētā. **G.K.** ir stostīšanās un fonemātiski traucējumi, bet **N.S.** ir skaņu Ļ – J – Ņ jaukšana un nesaklausīšana vārdos – tāpat fonemātiski traucējumi. Ņemot vērā, ka logopēdiskais darbs ar šiem bērniem jau tiek veikts citā iestādē, autore ar šiem bērniem korekcijas darbu neveiks.

Vadoties pēc lasītprasmes izpētes datiem, turpmākā izpēte tika veikta 2.klasē vienam skolēnam (**A.S.**), un 1.klasē 5 skolēniem (**B.Š.**, **L.M.**, **R.G.**, **S.S.**, **M.Z.**), lai noteiktu, vai lasītprasmes traucējumu iemesli ir fonētiski, fonemātiski vai fonētiski fonemātiski.

Lai varētu veiksmīgi veikt korekcijas darbu, ir jāiepazīst bērna saziņas prasmes, ikdienas runa, intereses, sociālās iemaņas, sadarbības prasmes. Šo informāciju var iegūt veicot pedagoģisko novērošanu, izvaicājot skolotājus un vecākus, aprunājoties ar pašu bērnu. Darba autore izmantoja visus šos izpētes veidus un izveidoja katra korekcijas darbā iesaistītā bērna aprakstu, kā arī izveidoja katram bērnam valodas izpētes karti (sk.3. pielikumu).

A.S. mācās 2.klasē. Šobrīd ir 9,6 gadi. Skolā sācis iet 8 gadu vecumā, jo pirmsskolu nav apmeklējis regulāri, kādēļ nav apguvis nepieciešamās prasmes, lai uzsāktu skolas gaitas. Patīk zīmēt, darboties ar plastilīnu, lego, spēlēt datorspēles. Skolā papildus apmeklē dejas, velo pulciņu. Ļoti lokans, kustīgs, grūti nosēdēt solā pareizi – velk kājas uz krēsla, reizēm noguļas uz galda un tad raksta vai lasa. Ļoti vāja vispārējā muskulatūra, orientācija telpā un koordinācija. Ļoti nenoturīga uzmanība, atmiņa. Grūtības apgūt plūstošu lasīšanu, skaitļo ar lineāla palīdzību.

Rokraksts nekārtīgs, iet pāri līnijām, daudz svītrojumu. Zēns aizraujas ar datorspēlēm, tādēļ ir labi apguvis angļu valodu. Taču tas kavē latviešu valodas vārdu krājuma paplašināšanu – bērnam ir grūtības saskaņot vārdus, reizēm nevar atcerēties, kā pateikt latviski. Stundas laikā grūtības pārslēgties no vienas darbības uz citu, lēns darba temps. Pārdzīvo, ja nav paspējis kaut ko izdarīt. Pats zēns atzīst, ka patīk darboties klusumā. Vienīgais bērns ģimenē.

B.Š. mācās 1.klasē. Izpētes brīdī meitenei ir 7,4 gadi. Meitene ir ļoti klusa, taču, ja kaut ko nezina vai nesaprot, paceļ roku un pajautā skolotājam. Ikdienā trūkst radošuma, ļoti lēna savā darbībā, nevar ilgi izlemēt, ko darīt, kā sākt darbu, nepieciešami pamudinājumi. Rokraksts glīts, akurāts. Arī vispārējā muskulatūra attīstīta labi. Matemātiskās prasmes – prot skaitļot 10 apjomā, skaitļojot rēķina uz pirkstiem. Patīk dzīvnieki. Jaunākā meita 3 bērnu ģimenē.

S.S. mācās 1.klasē. Izpētes laikā meitenei ir 7,3 gadi. Ļoti kārtīga, akurāta, ļoti pārdzīvo neveiksmes, ātri apvainojas un slikti uztver jebkuru aizrādījumu. Stundās roku neceļ, pati uz atbildi nepiesakās, atbild tikai tad, kad uzrunā tieši viņu. Ļoti grūti uztvert jaunu informāciju, pārslēgties no vienas darbības uz nākamo. Rokraksts glīts, akurāts, vispārējais fiziskais stāvoklis normas robežās. Kopā ar ģimeni aktīvi sporto. Ļoti patīk zīmēt, īpaši zirgus. Jaunākā meita 3 bērnu ģimenē.

L.M. mācās 1.klasē. Izpētes laikā meitenei ir 7,11 gadi. Kropļoti izrunā svelpenus S; Z; C; DZ – starpzobu izruna. Pirmsskolas laikā ir apmeklējusi logopēdu, šobrīd korekcijas darbs nenorit. Ļoti kustīga, vāja uzmanība un motivācija darbam. Vēl nav apguvusi visus burtus un ciparus. Nepārtraukti vēlas, lai viņas darbība tiktu akceptēta, novērtēta. Ļoti labi attīstīta iztēle un fantāzija – stāsta arī tādus notikumus, kas nav notikuši. Kustībās strauja, nav empātijas, neprot atzīt savu vainu, jo tādu nemaz neredz. Uz skolu līdzīgi tiek dotas dažādas mantas, kas novērš meitenes uzmanību no mācībām. Vecāki vairāk pakļaujas meitenes vēlmēm, tādēļ daudz ko meitene atsakās darīt, ievērot skolā pieņemtās normas. Patīk zīmēt cilvēkus. Vienīgais bērns ģimenē, tādēļ arī ir grūtības dalīties un sadarboties.

M.Z. mācās 1.klasē, meitenei ir 7,7 gadi. Ļoti klusa, noslēpumaina meitene, grūti noteikt, ko viņa domā, jo sarunājas maz. Izrunā kropļoti skaņu L – palatāli, vairāk tā atgādina skaņu R, taču R izrunā vēl uzsvērtāk, kā vajadzētu. Daudz smaida, emocionāla, kautrīga. Ļoti nepārliecināta par savām zināšanām un spējām. Vēlas, lai pēc kopējā skaidrojuma skolotāja vēlreiz izstāsta visu tikai viņai. Stundas laikā pati uz sarunu nepiesakās, roku neceļ. Ļoti akurāta, glīts rokraksts. Fiziski labi attīstīta, kustīga. Matemātiskā domāšana – prot skaitļot 10 apjomā. Vecāki norāda, ka mājās ir grūtības ar motivāciju mājas darbu veikšanai. Patīk lelles. Vecākā māsa 2 bērnu ģimenē.

R.G. mācās 1.klasē, zēnam ir 7,10 gadi. Gara auguma zēns ar vāji attīstītu vispārējo un sīko muskulatūru. Nekārtīgs rokraksts, daudz labojumu, taču pacietīgi izpilda skolotāja norādījumus un centīgi dzēš un labo kļūdas. Vāja atmiņa – nevar atcerēties vienu piemēru, kamēr aiziet līdz tāfelei – visu aizmirsis. Tādēļ ļoti vāji atceras mutisku informāciju. Traucēta telpiskā orientācija, motorika. Vecāki vēl joprojām kārtu dēla somu, tāpēc zēns neorientējas tās saturā, bieži neko neprot pats atrast, zaudē savas mantas. Patīk mašīnas. Zēns ir vecākais dēls 2 bērnu ģimenē.

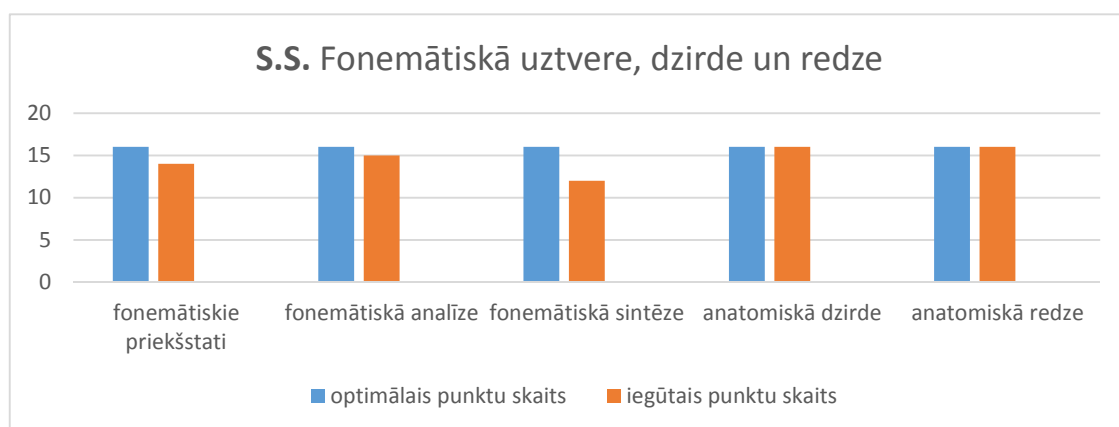
Pēc veiktās pedagoģiskās novērošanas var secināt, ka A.Ādlera (Adlers, 1992) izvirzītā teorija apstiprinās arī šajā pētījumā – neviens no bērniem nebija otrais bērns ģimenē. Turklāt fonētiski traucējumi bija vecākajam un vienīgajam bērnam ģimenē, kas norāda uz, iespējams, vecāku pārlieko “kuķināšanu” un pārāk nevērīgo attieksmi pret bērna runas izveidi.

Fonētiski fonemātisko traucējumu noteikšana. Lai noteiktu fonētisko uztveri, vispirms tika veikta anatomiskās dzirdes pārbaude – bija jāsadzird čukstus teikti vārdi 3 metru attālumā, logopēdam aizklājot muti. Pārbaudot redzi, bērnam tika piedāvāts nosaukt 4 priekšmetus, kas bija attēloti uz lapas (sk.4.pielikumu).

Tālāk sekoja fonēmu pārbaude pēc autores izveidotās skaņu - attēlu grāmatiņas – pārbaudot konkrētās skaņas izrunu vārda sākumā, vidū un beigās un apkopojot tos fonēmu pārbaudes tabulā (sk.5.pielikumu).

Lai veiktu fonemātisko procesu pārbaudi, autore izmantoja I.Vilkas izstrādāto un autores pielāgoto fonemātiskās uztveres pārbaudi (sk.6.pielikumu). Pēc pārbaudes rezultātu apstrādes, autore tos ir apkopojusi diagrammas veidā katram bērnam (sk. 3. – 8.attēlus).

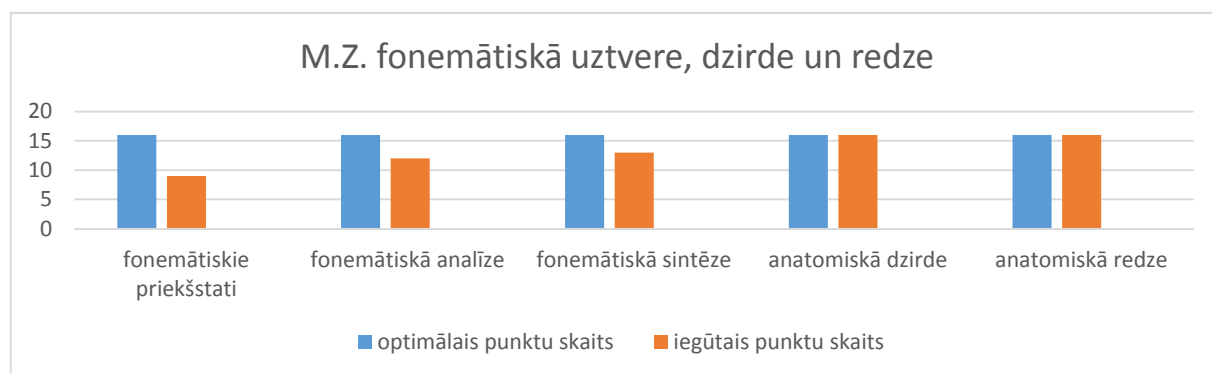
Meitenei **S.S.** nav traucējumu skaņu izrunā, arī anatomiskā dzirde un redze ir normas robežās(sk.3.attēlu).

3. attēls. S.S. fonemātiskā uztvere, dzirdes un redzes vērtējums

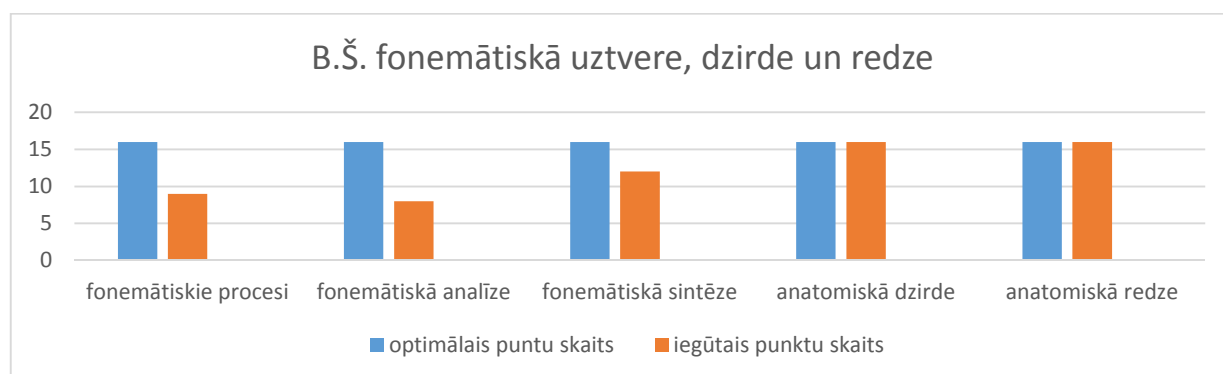
Kā redzams, meitenei grūtāk veicas ar skaņu sintezēšanu, tieši tādēļ arī ir apgrūtināta izpratne par izlasīto. Meitene nelasa zilbēs, bet burto. Diagnostikas laikā tika piedāvāts lasīt tekstu, kas bija sadalīts zilbēs, meitenei bija vieglāk lasīt un viņa arī saprata izlasīto. Tātad meitenei ir **fonemātiski traucējumi** (sk.7.pielikumu).

Veicot pedagoģiski – logopēdisko novērošanu, tika ievērots, ka meitenei **M.Z.** neskaidra skaņas L izrunu – vairāk tā līdzinājās skaņai R, bet mīkstāk un īsāk izrunātai. Pēc fonētikas pārbaudes tika secināts, ka meitenei ir kroplota L izruna – palatāla (sk.8.pielikumu). Kā redzams, ir traucēti arī fonētiski fonemātiskie priekšstati un analīze, sintēze vismazāk. Meitene lasa burtojot, taču lasot zilbju materiālu, teikumu izpratnes uzdevumu veica bez kļūdām. Tātad meitenei ir **fonētiski fonemātiski traucējumi** (sk.9.pielikumu), kas traucē lasītprasmes apguvi (sk.4.attēlu).

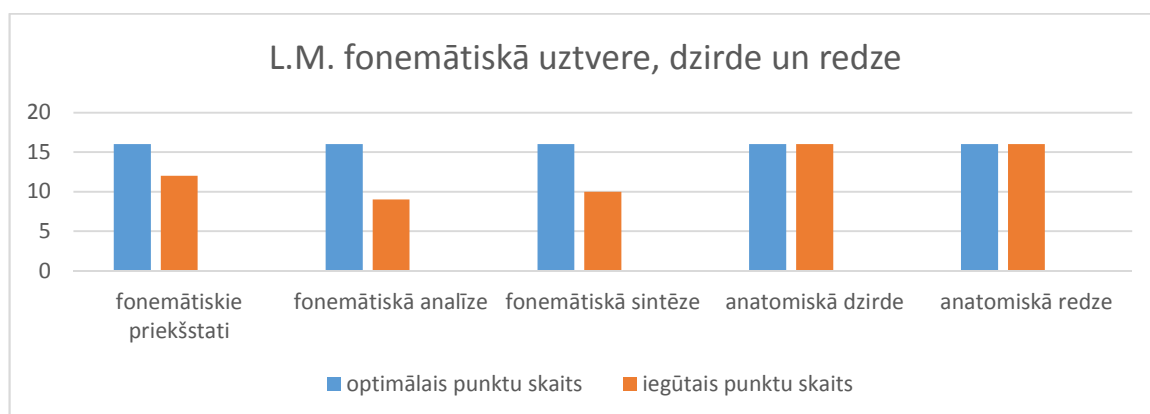
4.attēls. M.Z. fonemātiskā uztvere, dzirdes un redzes vērtējums

B.Š. nav skaņu izrunas traucējumu, taču lasot maina vietām burtus, norauj galotnes. Lasa burtojot nevis pa zilbēm. Kā redzams, ir traucēti visi fonemātiskie procesi. Grūtības atkārtot zilbju rindas, ritmu, nediferencē garos un īsos patskaņus (sk.10.pielikumu), anatomiskā dzirde un redze atbilst normai. Meitenei ir **fonemātiski traucējumi** (sk.5.attēlu).

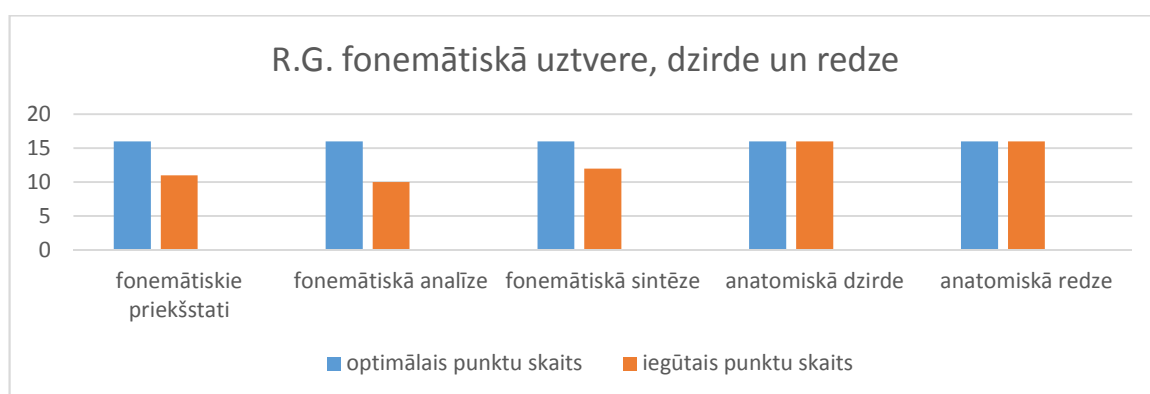
5.attēls. B.Š. fonemātiskā uztvere, dzirdes un redzes vērtējums

Jau veicot novērošanu, tika ievērots, ka meitenei **L.M.** ir kroplota izruna skaņām S, Z, C, DZ (sk.11.pielikumu). Meitene vēl nav apguvusi visu skaņu un burtu sakarības, jauc burtus G→E; T→E; Ž – Š, P→B, Ī →IE, lasot un rakstos nediferencē garos un īsos patskaņus. Var secināt, ka meitenei ir optiskie lasīšanas traucējumi. Ir traucēti visi fonemātiskie procesi. Meitene sauc burtus un ar palīdzību tos savēl zīlēs. Zīlēs vārdos savilkta ir vēl grūtāk (sk.12.pielikumu). Meitenei ir **fonētiski fonemātiski traucējumi** (sk.6.attēlu).

6. attēls. L.M. fonemātiskā uztveres, dzirdes un redzes vērtējums

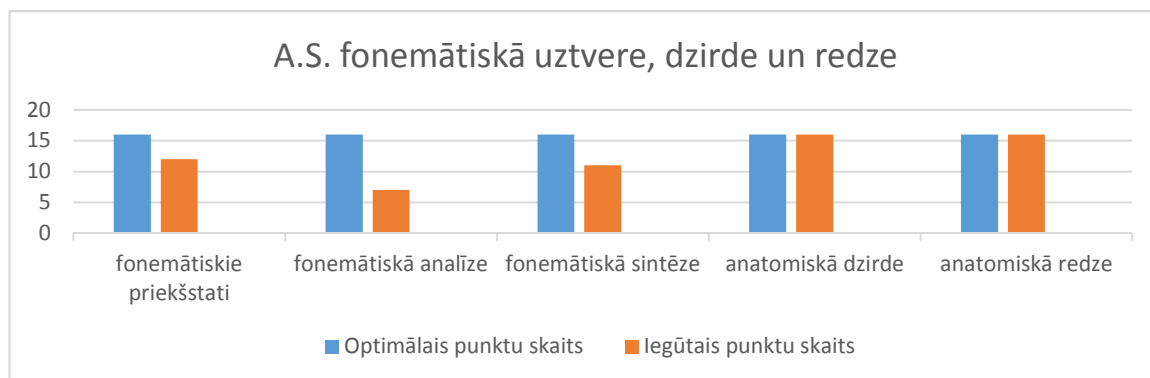
R.G. fonētisko traucējumu nav. Burtus visus zina, nejauc. Lasa burtojot, garākus vārdus nevar saprast, ļoti labi izprata teikumus, kas bija uzrakstīti zīlēs. Taču zīlju būtību pats neizprot – neprot tās saskaitīt vārdā, iztaktēt (sk.13.pielikumu). Zēnam ir **fonemātiski traucējumi** (sk.7.attēlu).

7.attēls. R.G. fonemātiskā uztvere, dzirdes un redzes vērtējums

A.S. fonētisku traucējumu nav, taču ir traucēta fonemātika (sk.14.pielikumu). Zēnam ir grūtības uztvert mutisku un rakstisku informāciju, jo ir traucēta fonemātiskā analīze. Bieži vien dzirdēto pārprot, nesavieno pareizi vārdus teikumos, līdz ar to zūd teikuma jēga. Ir traucēta

telpiskā orientācija, vāja uzmanība un lēns darba temps. Grūtības pateikt savu domu sakarīgos teikumos, tāpat arī rakstos reizēm saraksta vārdus kopā, neveido pareizus vārdu savienojumus. Zēnam ir fonemātiski traucējumi (sk.8.attēlu).

8.attēls. A.S.. fonemātiskā uztvere, dzirdes un redzes vērtējums

Apkopojot izpētes rezultātus, var secināt, ka lielākajai daļai bērnu fonētisku traucējumu nav, tātad vairāk darba ir jāvelta kognitīvo procesu veidošanai, kas veicinātu fonemātisko traucējumu novēršanu (sk.4.tabulu).

4.tabula. Skolēnu ar lasīšanas traucējumiem izpētes rezultāti

Bērna vārds	Anatomiskā dzirde	Anatomiskā redze	Fonētiskie traucējumi	Stāvoklis 13.02.2018.
S.S.	N	N	N	FN
M.Z.	N	N	L - palatāls	FFT
B.Š.	N	N	N	FN
L.M.	N	N	S; C; Z; DZ - starpzobu	FFT
R.G.	N	N	N	FN
A.S.	N	N	N	FN

Logopēdiskās korekcijas laikā autore izpētīs, kā spēles metodes izmantošana korekcijas darbā ietekmē logopēdiskās korekcijas darbību fonētiski fonemātisko traucējumu novēršanā un lasītprasmes uzlabošanā.

3.2. Galda spēļu atlase un izmantošana lasītprasmes apguves veicināšanai, ievērojot bērnu vajadzības

Lai veicinātu lasītprasmes apguvi ar spēles metodi, var izmantot gan analītiski sintezējošo metodi – mācīt sākot ar burtu, zilbju apguvi, gan globālo metodi – mācīt uztvert vārdu veselumā, pēc tam apgūstot vārda analīzi un sintēzi.

Lai bērns sāktu lasīt, bērnam vispirms ir jāizveido fonemātiskā dzirde – jāprot vārdā saklausīt atsevišķas skaņas, diferencēt tās, noteikt skaņu skaitu vārdā, jāprot vārdu sadalīt zilbēs. Tad var pievērsties burtu apguvei un lasīšanai. Visbiežāk lasītprasme tiek mācīta ar analītiski sintezējošo metodi – sākot apgūt burtus, tiem atbilstošās skaņas. Bez šaubām ir nepieciešams paplašināt vārdu krājumu.

Lai koriģētu fonētiski fonemātiskās uztveres traucējumus, tika izmantotas vairākas autores izveidotās galda spēles. Tā kā pētījumā tika iesaistīti 1.-2.klases skolēni, tad autore ir atlasījusi spēles, kas veicina fonētiski fonemātisko traucējumu korekciju šim vecumposmam.

1.spēle “Skaņu - zilbju vilcieniņš”. Spēle var tikt spēlēta pat pirms burtu apguves, jo tajā bērns mācās saklausīt skaņas – garos un īsos patskaņus, balsīgos un nebalsīgos līdzskaņus. Kā arī katru vārdu sadalīt zilbēs (sk.16.pielikumu)

2. spēle “Bingo”. Šī spēle attīsta uzmanību, fonemātisko dzirdi – bērnam ir jāsaklausa nolasītais vārds, jāspēj izdalīt atsevišķas skaņas vai arī jānosaka zilbju skaits vārdā (sk.17.pielikumu).

3.spēle “Grāmata - puzzle”. Autore ir izveidojusi grāmatu – puzzle, kas sastāv no 3 pāršķiramām joslām. Šajā gāmatā katram burtam ir izveidota atbilstoša ilustrācija – piemēram, i – izpletis. Pēc burta nāk zilbes – atvērtās un slēgtās, tad vārdi, kas ir sadalīti zilbēs. Apgūstot burtus un lasīšanu zilbēs, iesaistītas asociācijas, vizuālā un taktilā uztvere. Grāmata – puzzle nodarbina vairākus maņu orgānus (sk.18.pielikumu).

4.spēle “Cirks - alfabēts”. Spēle cirks veicina alfabēta apguvi, skaņu un burtu apguvi, kā arī prasmi veikt vārda analīzi un sintēzi, veidot teikumus, attīstīt uzmanību un atmiņu (sk.19.pielikumu).

5.spēle “Burti - attēli”. Šī spēle ir vērsta uz to, lai bērns iemācītos saklausīt vārda pirmo skaņu un asociēt to ar burtu, kā arī veikt vārda analīzi un sintēzi (sk.20.pielikumu).

6.spēle “Uzmini vārdu”. Spēle veicina fonemātisko dzirdi un uzmanību, kā arī attīsta prasmi vārdu analizēt un sintezēt, lasīt precīzi un ar izpratni (sk.21.pielikumu).

7.spēle. “Korķīšu spēle”. Šīs spēles izmantošana ir ļoti daudzveidīga. Pa vidu starp korķīšu rindām novietojot dažādus uzdevumus, var noteikt attēlotās lietas pirmo skaņu, skaņu skaitu, zilbju skaitu, lietvārda jautājuma un dažādu citu uzdevumu īstenošanai. Atbildes vienmēr ir uz korķīšiem (sk.22.pielikumu).

8.spēle “Podziņu spēle”. Spēle veicina gan vienādo krāsu saskatīšanu spēles kauliņiem, gan spēju noteikt un saklausīt vārda pirmo skaņu, kā arī piemeklēt tai atbilstošo burtu. Šī spēle arī veicina fonemātisko dzirdi, jo jānāk diferencēt līdzīgās skaņas – t-d, ķ-ģ; č-dž u.c. Ir arī kartes, kas ietver grafiski līdzīgus burtus (sk.23.pielikumu).

9.spēle “Knaģīšu spēle”. Spēlē bērns darbojas ar knaģīšiem, tā atzīmējot skaņu, kas ir iztrūkstošā dotajā vārdā. Piedāvātās izvēles skaņas ir tuvas pēc skanējuma (sk.24.pielikumu).

10.spēle. “Kas tā saka?” A. Korņevs (Korņevs, 2009) ieteica lasītprasmes apguvi ar pusglobālo metodi – globāli apgūstot lasīt zilbes nevis vārdus. Savukārt T.Vizeļ (Vizeļ, 2005) ieteica lasīšanas korekciju sākt ar dabas skaņām, ja ir traucējumi kreisajā smadzeņu puslodes dzirdes zonā. Šo metožu apguvei autore piedāvā spēli “Kas tā saka?” (sk.25.pielikumu).

11.spēle “Atskaņu spēle”. T.Vizeļ (Vizeļ, 2005) ir norādījusi, ka bērnam lasītprasmi veido, izmantojot atskaņas, jo uz jau zināmā vārda pamata veidojas jauns vārds. “Atskaņu spēle” veido šo lasītprasmes apguvi, jo vienam vārdam nomainot pirmo vai pirmās divas skaņas, veidojas jauns vārds (sk.26.pielikumu).

12.spēle ”Bilžu teikumi”. Kad bērns ir apguvis visus burtus un lasīšanu zilbēs, jāsāk jēgpilnas lasīšanas veidošana un vārdu krājuma paplašināšana. Ir dotas kartītes ar teikumiem un tiem atbilstošiem attēliem. Vairāki teikumi ir ar vienādiem teikuma priekšmetiem, tādēļ bērnam ir jāizlasa teikums ar izpratni, lai atrastu atbilstošo attēlu. Lai atvieglotu lasīšanu, vārdi ir sadalīti zilbēs (sk.27.pielikumu).

13.spēle “ Burtu domino”. Domino spēles laikā bērns burtus mācās gan ar analīzes, gan sintēzes metodi, jo spēli var papildināt abos virknes galos – vai nu ir jāprot atbilstošajam burtam piemeklēt attēlu, sintezējot šo skaņu vārdā, vai arī redzamā attēla vārds ir jāanalizē, lai noteiktu tā pirmo skaņu, kā arī tā ir jāasociē ar konkrētu burtu, kurš jāaskata savās domino kartītēs (sk.28.pielikumu).

14.spēle “Atmiņas spēle”. Spēle veicina redzes atmiņu, koncentrēšanās spējas, kā arī veicina sadarbības prasmes un pirkstu muskulatūras darbību (sk.29.pielikumu).

Autore sniedz ieskatu dažu novadīto logopēdisko nodarbību aprakstos, lai parādītu, kā tika izmantotas logopēdiskās galda spēles fonētiski fonemātisko traucējumu novēršanai un lasītprasmes veicināšanai. Autore piedāvā ieskatīties nodarbību saīsinātājā versijā, bet to pilno aprakstu *aplūkot 30. pielikumā.*

1.nodarbība. Skaņu K un G diferencēšana, fonētiski fonemātisko procesu pilnveidošana.

Individuālais darbs – 1.klase.

Nodarbības mērķis – Nostiprināt skaņu K un G izrunu vārdos, izmantojot galda spēles.

Nodarbības uzdevumi :

1. Nostiprināt skaņu K un G izrunu saistītajā runā;
2. Vārda analīzes un sintēzes prasmju pilnveidošana,
3. Lasītprasmes veicināšana, izmantojot spēles metodi.
4. Ritma izjūtas veicināšana;
5. Latviešu gadskārta svētku iepazīšana, vārdu krājuma paplašināšana.

Ievads.

- Artikulācijas vingrinājumi
- Ritma, pirkstu vingrinājums.
- Vārda analīze, skaņu K un G diferencēšana.

(“Korķīšu spēle”)

- Dinamiskā pauze. Logoritmika.
- Vārda sintēze. Vārda otrās daļas pievienošana pēc fonemātiskās dzirdes.
- Vārda sintēze un analīze, lasītā izpratne.

(Spēle “Uzmini vārdu”)

- Pirkstu muskulatūras vingrināšana.
- Nodarbības noslēgums, apkopojums.

2.nodarbība. Fonemātiskās uztveres veicināšana, attīstot vārda sintēzi un analīzi (sk.31.pielikumu).

1.klases apakšgrupai.

Nodarbības uzdevumi:

1. Nostiprināt artikulācijas aparāta darbību, svelpeņu S un Z izrunu.
2. Vingrināt pirkstu muskulatūru.

3. Nostiprināt skaņu S un Z diferencēšanu zilbēs un vārdos.
4. Apgūt vārdu dalīšanu zilbēs, aktivizēt fonemātiskos procesus.
5. Papildināt vārdu krājumu, iepazīstot mājdzīvniekus.
6. Veicināt lasītprasmes izaugsmi un sadarbības prasmes, spēlējot galda spēles.

Ievads

- Artikulācijas vingrinājumi .
- Skaņas S izrunas nostiprināšana, vārda analīze un sintēze. Pirkstu vingrinājumi.
- Uzmanības vingrinājums, telpiskās uztveres attīstīšana.
- Dinamiskā pauze
- Vārda analīze, zilbju noteikšana
- Zilbju skaita noteikšana. Pirkstu vingrināšana. Pūšanas vingrinājums.
- Zilbju lasīšana (**Spēle “Kas tā saka?”**)
- Noslēgums.

3.nodarbība. Burta un skaņas G apgūšana, lasīšanas zilbēs nostiprināšana
(sk.32.pielikumu).

Individuālais darbs.

Nodarbības uzdevumi.

- Veicināt kognitīvo procesu nostiprināšanu, burta G iegaumēšanu.
- Nostiprināt skaņas G lasīšanu zilbēs.
- Attīstīt fonemātisko uztveri.
- Veicināt pirkstu sīkās muskulatūras attīstību.
- Radīt interesi par lasīšanu, izmantojot galda spēles.

Ievads

- * Artikulācijas un ritma vingrinājumi.
- * Darbošanās ar **“Grāmatu – puzli”** – burta G iepazīšana
- * Burta G izlikšana ar podziņām.
- * Burta G rakstība līnijās.
- * Dinamiskā pauze (**“Atmiņas spēle”**)
- * Vārda analīze, nosakot pimo skaņu, vārda sintēze, lasot vienzilbes vārdus (**spēle “Burti – attēli”**)
- * Nodarbības nobeigums, secinājumi.

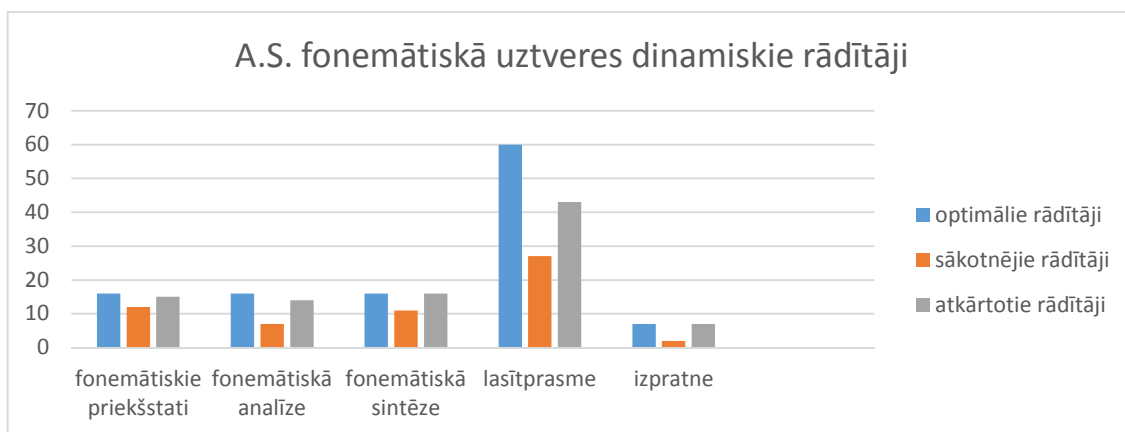
3.3. Koriģējoši attīstošajā darbībā iegūto rezultātu apkopošana un analīze

Pēc 3 mēnešu korekcijas darba tika veikta atkārtota fonemātiskās uztveres pārbaude, izmantojot līdzīgu pārbaudes testu kā iepriekšējā reizē (sk.33.pielikumu). Apkopojot iegūtos rezultātus, tie tika salīdzināti ar sākotnējiem pārbaudes rezultātiem (sk. 8.- 13.attēlu).

Pēc fonemātiskās uztveres pārbaudes tika veikta arī lasītprasmes pārbaude, šoreiz izpratni pārbaudot pēc katra teikuma izlasīšanas, teikumam pievienojot atbilstošo attēlu. Pēc stāsta izlasīšanas bērnam īsumā bija jāpastāsta, ko viņš uzzinājis (sk.34.pielikumu).

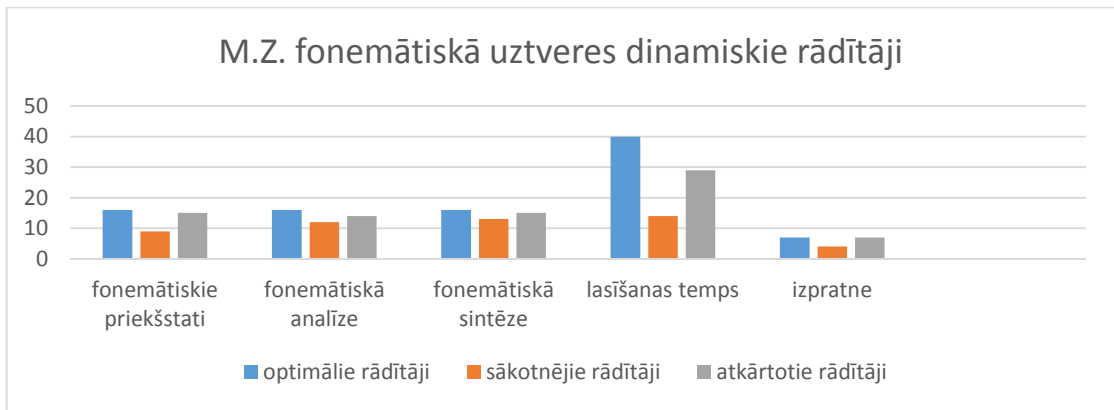
Draba autore atspoguļojusi katra bērna fonemātiskās uztveres un lasītprasmes izaugsmes rādītāju dinamiku.

A.S. sācis plūstošāk lasīt, īpaši, ja teksts ir sadalīts teikumos. Radusies izpratne par zilbēm, arī pareizrakstība ir uzlabojusies. Pēc atkārtotās lasītprasmes un izpratnes pārbaudes, uzrādīja ļoti labus rezultātus – krietni ir palielinājies lasīšanas temps, bet izpratne par izlasīto bija izcila – visus attēlus savienoja pareizi, kā arī pēc teksta izlasīšanas varēja atstāstīt izlasīto (sk.8.attēlu). Zēnam radusies interese par lasīšanu, ir mīļākā grāmata, ko mājās katru dienu lasa.

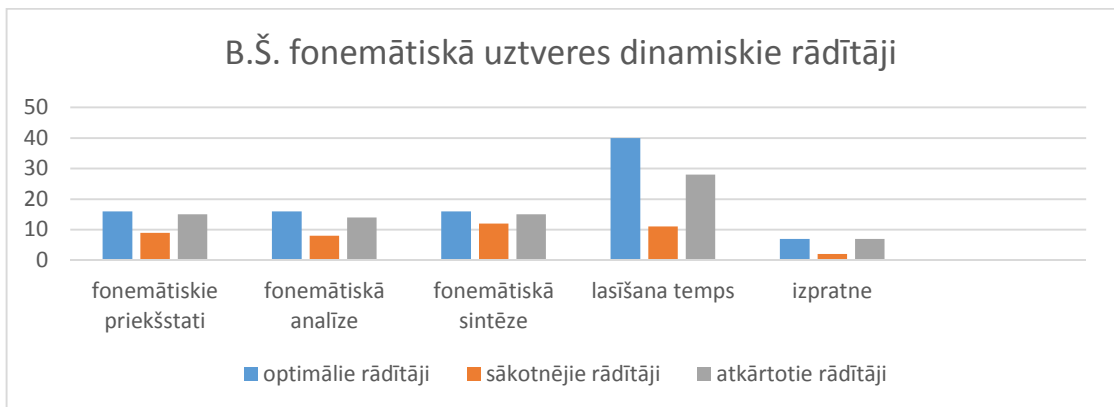
8.attēls. A.S.foneātiskās uztveres dinamiskie rādītāji

M.Z. bija fonētiski fonemātiski traucējumi. Korekcijas laikā meitene ir apguvusi izolētas skaņas L izrunu, tās izrunu zilbēs, grūtāk vēl veicas vārdos ar līdzskaņu savienojumiem. Arī fonemātiskā uztvere ir uzlabojusies un ir tuvu normai (sk.9.attēlu). Lasīšanas temps ir kļuvis pietiekošs, bet vislielākā izaugsme vērojama lasītā izpratnē – meitene visu saprata un varēja arī atstāstīt izlasīto.

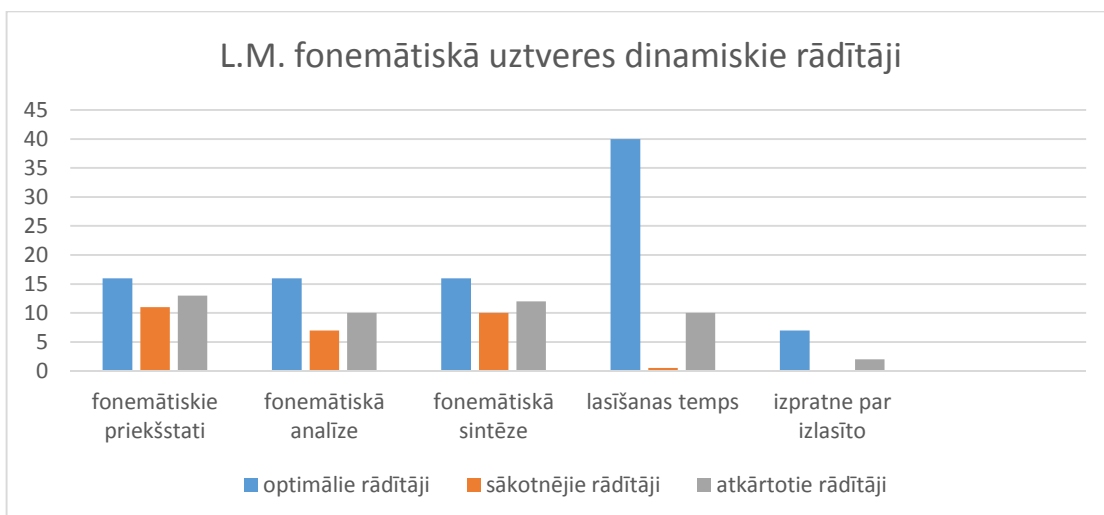
9.attēls. M.Z. fonemātiskās uztveres dinamiskie rādītāji

B.Š. ir izlabojusies gan fonemātiskā uztvere, gan lasīšanas temps, savukārt izpratne par izlasīto bija teicama (sk.10.attēlu). Meitene pat prata pati izlabot savu kļūdu, pārlasot teikumu vēlreiz, lai noskaidrotu, kurš attēls atbilst precīzi.

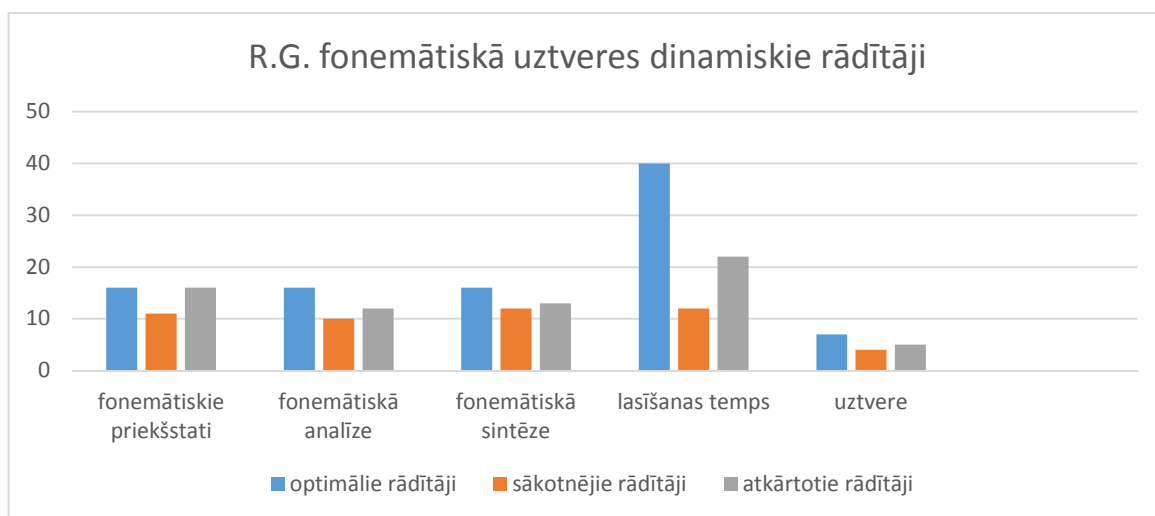
10.attēls. B.Š. fonemātiskās uztveres dinamiskie rādītāji

L.M. bija fonētiski fonemātiski traucējumi, meitene vēl nelasīja, kā arī nebija apguvusi visus burtus. Korekcijas darba beigās meitenei fonētiski traucējumi ir mazinājušies – meitene prot pareizi izrunāt svelpeņus, prot tos izrunāt zilbēs, bet vārdos vēl rada grūtības artikulācijas aparāta pārslēgšana no vienas kustības uz nākošo. Arī fonemātiskā uztvere ir uzlabojusies – meitene var nosaukt vārdu pa skaņām, izprot, kas ir zilbe un prot diezgan precīzi visu nosaukt. Vislielākais gandarījums ir par to, ka meitene iemācījās lasīt (sk.11.attēlu). Lasot vēl ir kļūdas, tādēļ arī izpratne par izlasīto ir maza, tomēr meitene uztver atsevišķus vārdus, uz kuriem bāzē savu atbildi. Pateicoties spēlēm meitenei ir radusies interese par lasīšanu. Šim bērnam vēl ir jāveic ilgstoša korekcija, lai novērstu fonētiski fonemātiskos traucējumus, taču izaugsme un pozitīva attieksme pret lasīšanu ir vērojama – ar prieku lasa un demonstrē savas augošās spējas citiem. Arī skolotāji un vecāki ir pamanījuši pozitīvās pārmaiņas meitenes interesēs un lasītprasmes izaugsmē.

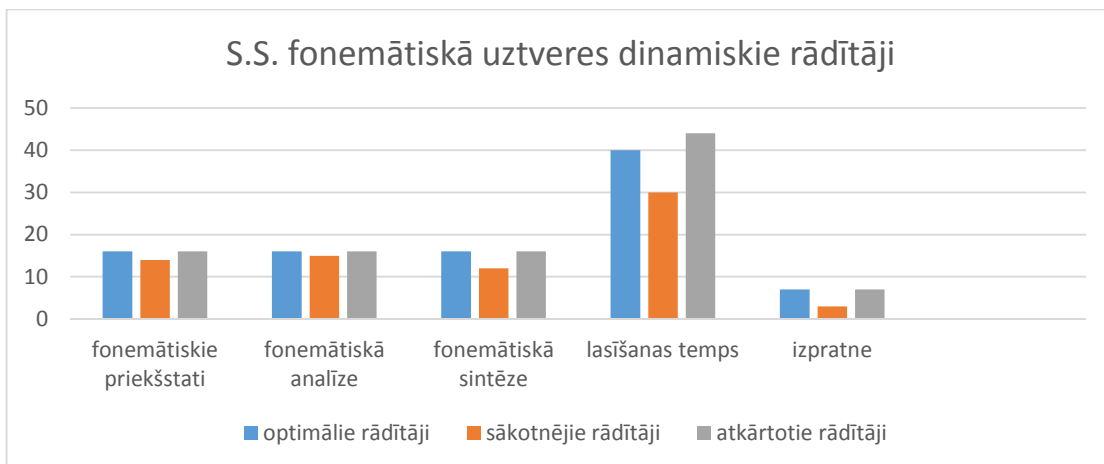
11.attēls. L.M.. fonemātiskās uztveres dinamiskie rādītāji

R.G. ir kļuvis nosvērtāks, prot kontrolēt savas emocijas, darbību. Ir ievērojami uzlabojumi fonemātiskās uztveres jomā, kā arī ir kļuvusi plūtošāka lasīšana un izpratne par izlasīto (sk.12.attēlu). Taču vēl traucē vājā uzmanība un koncentrēšanās spējas. Tam vēl ir nepieciešamas ilgstošs korekcijas darbs.

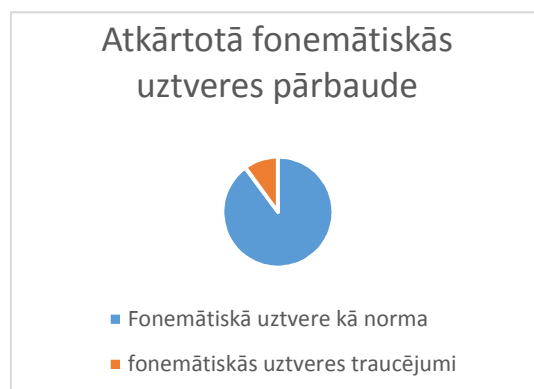
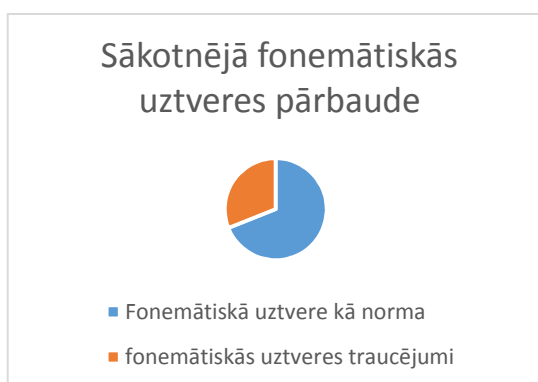
12.attēls. R.G. fonemātiskās uztveres dinamiskie rādītāji

S.S. ir kļuvusi drošāka un pārliecinātāka sniedzot atbildes, ar prieku iesaistās sarunās, meitene prot veikli lasīt zīlēs, tagad pat pārsniedzot optimālo vārdu skaitu minūtē (sk.13.attēlu). Arī izpratne par izlasīto bija teicama – visas atbildes bija pareizas. Meitene ir ļoti ieinteresēta par lasīšanu un iesaistījusi skolas lasītāju klubu.

13.attēls. S.S. fonemātiskās uztveres dinamiskie rādītāji

Aplūkojot fonemātiskās uztveres un lasīprasmes izaugsmes individuālos rādītājus, var secināt, ka visiem bērniem fonemātiskās uztveres rādītāji ir auguši. Ja pirmreizējā pārbaudē bērnu kopējais uztveres līmenis bija 68% , tad atkārtotajā pārbaudē tie bija jau 90% no normas (sk.14.attēlu).

14.attēls. Kopsavilkums sākotnējai un atkārtotajai fonemātiskās uztvers pārbaudei

Apkopojot pirmreizējo un atkārtoto pārbaudi, var novērot, ka galda spēļu izmantošana korekcijas darbā radījusi pozitīvas izmaiņas bērnu fonemātiskajā uztverē. Ir uzlabojies bērnu lasīšanas temps un interese par lasīšanu. Arī citi jaunāko klašu bērni ir ieinteresēti par spēlēm, kuras korekcijas darbā iesaistītie bērni spēlējuši un pārējiem par tām stāstījuši.

Korekcijas noslēgumā tika veikts atkārtots bērnu fonētiski fonemātisko procesu novērtējums (sk.5.tabulu).

5.tabula. Fonētiski fonemātisko procesu atkārtots vērtējums

Bērna vārds	Anatomiskā dzirde	Anatomiskā redze	Fonētiskie traucējumi	Stāvoklis 13.02.2018.	Stāvoklis 5.05.2018.
S.S.	N	N	N	FN	Norma
M.Z.	N	N	L - palatāls	FFT	FN
B.Š.	N	N	N	FN	Norma
L.M.	N	N	S; C; Z; DZ - starpzobu	FFT	FFT
R.G.	N	N	N	FN	FN
A.S.	N	N	N	FN	Norma

Var secināt, ka pat dažu mēnešu darbs ar logopēdisko spēļu korekcijas metodi sniedz pozitīvus rezultātus lasītprasmes izaugsmē. Spēlējot spēles, bērni koncentrējās uz vārda analīzi un sintēzi neapzināti, atkārtotot šo procesu vairākas reizes, kādēļ arī veiksmīgi tiek trenēti kognitīvie procesi un fonemātiskā uztvere. Taču ne katram bērnam pietiek ar tik īsu korekcijas laiku. Fonētiski fonemātisko traucējumu korekcija ar spēles metodi ir jāturpina, jo bērniem interese ir radusies, kā arī ir vērojama pozitīva izaugsme lasītprasmes apgūvē visiem bērniem.

Secinājumi

Apkopojot teorētiskās atziņas, pārbaudot 1.un 2. klases bērnu lasītprasmes iemaņas un izpratni par izlasīto, veicot lasītprasmes traucējumu izpēti un korekciju praktiskajā darbībā, darba autore izdara šādus secinājumus:

1. Teorētiskā izpēte par jaunākā skolas vecuma bērniem (1.-2.kl.) norāda uz katram vecumposmam raksturīgajām attīstības īpatnībām gan fiziskajā, gan psihiskajā attīstībā, gan arī dažādu kognitīvo procesu attīstībā.
2. Bērnam augot, mainās arī noteicošās smadzeņu puslodes darbība, kas ietekmē fonemātisko procesu attīstību, lai bērns varētu apgūt lasīšanu un izpratni par izlasīto. Katrs vecumposms saistās ar tam raksturīgajiem sensitīvajiem periodiem, kuru laikā bērnam ir vieglāk apgūt atbilstošās prasmes. Tādēļ šos sensitīvos periodus nedrīkst nokavēt.
3. Lai bērnam būtu vieglāk apgūt burtu un skaņu asociāciju, šīs iemaņas jāsāk veidot jau kopš dzimšanas. Tātad ģimenei ir noteicošā loma bērna lasītprasmes apgūvē. Šīs iemaņas veidojas vecākiem kontaktējoties ar savu bērnu, atbildot uz bērnam interesējošiem jautājumiem, spēlējot spēles, rotaļājoties un kopīgi lasot grāmatas.
4. Lai logopēds veiksmīgi īstenotu korekcijas darbu, ir nepieciešamas regulāras konsultācijas un sadarbība ar vecākiem un mācību priekšmetu skolotājiem, kā arī regulārs darbs mājās artikulācijas vingrinājumu veikšanā un apgūto prasmju nostiprināšanā.
5. Lai apgūtu lasītprasmi, ir jānodarbina visi maņu orgāni, taču katram bērnam kāda no uztverēm ieņem noteicošo lomu, ar kuras palīdzību bērns intensīvāk uztver informāciju. Tādēļ ir svarīgi to noteikt, lai viņš veiksmīgāk apgūtu lasītprasmi un jebkuru citu prasmi.
6. Visveiksmīgākā metode, kā nodarbināt pēc iespējas dažādus uztveres veidus, ir spēlēt galda spēles. Spēlējot galda spēles, bērns apgūst sociālās prasmes, attīsta kognitīvos procesus, veicina pirkstu muskulatūras attīstību, ieinteresējas par lasīšanu.
7. Lai arī lasītprasmes veicinātājas ir gandrīz visas galda spēles, fonemātisko uztveri tās visas neattīsta. Tādēļ autore izveidojusi dažādas logopēdiskās spēles, kas veicina fonemātiskās uztveres attīstību. Šīs spēles arī tika veiksmīgi izmantotas korekcijas darbā.
8. Praktiskās darbības laikā pierādījās, ka, spēlējot logopēdiskās galda spēles, var panākt pozitīvus rezultātus fonemātiskās uztveres un līdz ar to arī lasītprasmes apgūvē, strādājot individuāli vai mazās apakšgrupās.
9. Diplomdarbā izvirzītie uzdevumi ir izpildīti un mērķis ir sasniegts. Pirms darba izteiktā hipotēze ir pārbaudīta un apstiprinājusies.

Izmantotā literatūra un informācijas avoti

1. Anspoka, Z. (2008). *Latviešu valodas didaktika 1.–4.klase*. Rīga: RaKa
2. Anspoka, Z., Tūbele, S. (2015). *Lingvo – didaktika. Latviešu valoda 1.-6.klasei*. LVA
3. Ādleris, A. (1992). *Psiholoģija un dzīve*. Rīga, IDeA
4. Baumanē, A. (1986). *Vingrinājumi un diktāti skaņu jaukšanas novēršanai*. Rīga: Zvaigzne
5. Berdņikova, J. (2014). *Lasītprasmes attīstīšanas nozīme mācību procesa pilnveidošanā skolā*. Rīga: VISC, pieejams: Visc.gov.lv
6. Buksa, F. (2016). *Kā uzveikt disleksiju*. Rīga, Zvaigzne.
7. Dambrāne, E. (1982). *Piebidrojiem mums!* Rīga: Zvaigzne.
8. *Fonēmu izrunas rādītāji dažāda vecuma bērnu runā*. (2017). LAMBA, Pieejams: <https://www.lamba.lv>, skatīts 2017. 12.12.
9. Geimēns, N. (2016). *Mūsu nākotne atkarīga no lasīšanas*. Pieejams: <http://epadomi.lv/kulturasvestis>, skatīts: 2018.21.02.
10. Geske, A., Grīnfelds, A., Kangro, A., Kiseļova, R., Mihno, L. (2013). *OECD starptautiskie izglītības vides un skolēnu novērtēšanas pētījumi*. Pieejams: sf.viaa.gov.lv
11. Izaksons, V. (2010). *Einšteins*. Rīga : SIA Dienas Grāmata
12. Kalnbērziņa, V. (2015). *Lasīšanas tehnoloģiju pētījumi Eiropā*. Rīga: Latvijas Universitāte . Pieejams: www.biblioteka.lv
13. Kangro, A. (2014). *Latvijas skolēnu lasītprasme starptautiskā salīdzinājumā*. Rīga: VISC, ESF. Pieejams: visc.gov.lv
14. Karpova, Ā. (1998.) *Personības teorijas un to radītāji*. Rīga: Zvaigzne ABC
15. Kauliņa, A., Tūbele, S. (2012). *Lasīšanas traucējumi*. R: RaKa
16. Kāposta, I. (1993). *Didaktiska spēle kā mācību motivācija*. Rīga: Latvijas Universitāte
17. Koemetss E., Tamma L., Elango A., Indre K. (1981). *Psiholoģijas un pedagoģijas pamati* . R: Zvaigzne
18. Korņevs, A. (2009). *Mūsdienu dati par disleksijas dabu. Disleksijas kā izpausmes būtība*. Kursi Rīgā 6.- 9. marts. Pierakstīja S.Tūbele
19. Lihačova, R. (2014). *Kāds audzināšanas stils var palīdzēt vecākiem*. Pieejams:www.individualpsihologija.lv., skatīts: 2018. 22.03

20. Lūse, J., Miltiņa, I., Tūbele, S. (2012). *Logopēdijas terminu skaidrojošā vārdnīca*. Rīga: RaKa
21. Markus, D. (2017). *Latviski runājošu bērnu runas attīstības vidējie normatīvie rādītāji*. LAMBA. Pieejams: <https://www.lamba.lv>, skatīts 2017. 12.12.
22. Puškarevs, I. (2001). *Attīstības psiholoģija*. IU. RaKa
23. Reņģe, V. (1999). *Psiholoģija. Personības psiholoģiskās teorijas*. R : Zvaigzne
24. Rubana, I.M. (2004). *Mācīties darot. Interaktīvas mācības*. RaKa
25. Skujiņa, V., Anspoka, Z., Kalnbērziņa, V., Šalme, A. (2011). *Lingvodidaktikas terminu skaidrojošā vārdnīca*. R: Latviešu valodas aģentūra, Latviešu valodas institūts.
26. *Skolas gaitu sākšanu no sešu gadu vecuma plānots ieviest gadu vēlāk - 2019./2020.mācību gadā*. (28.11.2017). <https://www.diena.lv>. skatīts 2017. 12.12.
27. *Starptautiskie izglītības vides un skolēnu novērtēšanas pētījumi* (2013). Rīga. sf.viaa.gov.lv.
28. Svence, G. (1999). *Attīstības psiholoģija*, 1999. R:Zvaigzne
29. Šadurskis, K. (22.08.2016). *Bērniem skolā jāsāk iet no 6 gadu vecuma*. www.la.lv
30. Šteinberga, A.(2001). *Ievads attīstības psiholoģijā*. R: RTU
31. Šternfelde, I. (2017). *Sīkās motorikas attīstīšana pirmsskolas vecuma bērniem*. Metodiskais materiāls. Pētergailis
32. Tūbele, S. (2008). *Disleksija vai lasīšanas traucējumi*. Rīga: RaKa
33. Tūbele, S. (2002). *Skolēna runas attīstības vērtēšana*. Rīga: RaKa
34. Upeniece, I., Šenne, A. (4.12.2014. skat 19.nov.). *Konference valodu skolotājiem par lasītprasmes veicināšanu*. visc.gov.lv
35. VISC (2015.gada 23.okt). *Konference. Pirmsskola, sākumskola*. visc.gov.lv/aktualitates/dokumenti
36. VISC (2014.g. 12.aug.). *Ministru kabineta noteikumi Nr.468. Noteikumi par valsts pamatizglītības standartu*. Rīga
37. VISC (2016.g. 15.jūl.). *Ministru kabineta noteikumi Nr.480. Izglītojamo audzināšanas vadlīnijas*. Rīga
38. VISC (2012.g. 31.jūlijā). *Ministru kabineta noteikumi Nr.533. Noteikumi par valsts pirmsskolas vadlīnijām*. Rīga
39. VISC (2010). *Rakstītprasmes mācība sešgadīgiem bērniem* - visc.gov.lv

40. VISC, (2007). *Vispārīzglītojošo skolu 1.klašu skolēnu gatavība pamatizglītības satura apguvei*. pdf.
41. Vizeļ, T.(2005). *Runas pataloģijas bērniem un pieaugušajiem. Neiropsiholoģijas pamati*. Zinātniskā konference. Pierakstījusi S.Tūbele.
42. Визель,Т. (2001). *Как вернуть речь*.Эксмо-Пресс
43. Волкова, Л., Шаховская, С. (2003). *Логопедия*. Москва, Владос
44. Выготский, Л.(2005). *Психология развития ребенка*. Москва : Эксмо
45. Корнев, А. (2006). *Основы логопатологии детского возраст. СПб.: Речь*
46. Марцинковская, Т., Ярошевский М.(1995). *50 выдающихся психологов мира*. Москва
47. Пиаже, Ж. (1994). *Речь и мышление ребенка*. Москва : Педагогика-Пресс
48. Повалаева, М.(2009). *Настольная книга логопеда*. Москва: Астрель
49. Чиркина, Г.(2005). *Методы обследования речи детей*. Москва: Аркти
50. Щукина, Г. (1986). *Роль деятельности в учебном процессе*. М : Просвещение

PIELIKUMS

Pielikuma satura rādītājs

1.pielikums	67
2.pielikums	68
3.pielikums	69
4.pielikums	70
5.pielikums	71
6.pielikums	72
7.pielikums	73
8.pielikums	74
9.pielikums	75
10.pielikums	76
11.pielikums	77
12.pielikums	78
13.pielikums	79
14.pielikums	80
15.pielikums	81
16.pielikums	82
17.pielikums	83
18.pielikums	84
19.pielikums	85
20.pielikums	86
21.pielikums	87
22.pielikums	88
23.pielikums	89
24.pielikums	90
25.pielikums	91
26.pielikums	92
27.pielikums	93
28.pielikums	94
29.pielikums	95
30.pielikums	96

31.pielikums	101
32.pielikums	105
33.pielikums	108
34.pielikums	109

1.pielikums. Lasīšanas veikluma un izpratnes diagnostika

(tekstā ir 108 vārdi)

1.klasei – optimālais laiks 3 min. (45 v./min)

2.klasei - optimālais laiks 2 min. (60 v./min)

Pirms lasīšanas bērnam paskaidro, ka viņam pēc tam būs arī jāatbild uz jautājumiem. Dod izlasīt tekstu – uzņem laiku. Var lasīt gan klusu, gan skaļi – kā pats bērns vēlas (īpaši 2. klasē). Ja lasa klusu, tad jādod skolotājam zīme, ka lasīt beidzis.

Kad teksts izlasīts, to noņem un iedod jautājumus. Uz jautājumiem drīkst atbildēt tik ilgi, cik nepieciešams. Tādēļ atbildes būtu jāsniedz pilnos teikumos.

Latviešu tautas teika

Kāpēc zaķim garas ausis.

Reiz auns un zaķis gājuši pa mežu pastaigāties. Abi nolēmuši uzcelt māju. Auns sameklējis vecu, sapuvušu bērzu un teicis zaķim:

- Skaties, zaķīt, cik es stiprs! Es pat koku varu nogāzt!
Auns ieskrējies un sitis ar pieri pa sapuvušo bērzu. Tas nogāzies zemē.
Arī zaķis gribējis palielīties. Viņš noskatījies resnu ozolu. Ieskrējies un ar pieri sitis no visa spēka pa koku. Ozols pat nepakustējies. Bet zaķa galva iesprūdusi starp pleciem. Auns padomājis un teicis zaķim:
- Tu stāvi, es aiz ausīm izvilkšu tavu galvu ārā!
Auns vilcis tik stipri, ka zaķa galva gan iznākusi, taču ausis izstiepušās trīs reizes garākas nekā iepriekš.
Kopš tā laika visiem zaķiem ir garas ausis.

Jautājumi 2.-4.klasei

1. Kādi dzīvnieki bija pieminēti pasakā?

2. Kādu darbu nolēma darīt abi dzīvnieki?

3. Kāpēc aunam izdevās nogāzt koku?

4. Kādu koku gribēja nogāzt zaķis?

5. Kas notika zaķim, gāžot koku?

6. Kāpēc zaķim tika garas ausis?

7. Kā tu raksturotu zaķi – kāds viņš bija?

1.klasei

Pareizo atbildi atzīmē ar X.

	Jā	Nē
1. Pasaka bija par lapsu un zaķi.		
2. Zvēri nolēma celt māju.		
3. Auns nogāza resnu ozolu.		
4. Zaķis dabūja punu pierē.		
5. Auns rāva zaķi aiz ausīm, lai izvilkto galvu no pleciem.		
6. Tagad visiem zaķiem ir garas ausis.		
7. Zaķis bija ļoti gudrs.		

2.pielikums. Lasīšanas diagnostikas rādītāji 2.klasei

Bērna vārds, uzvārds	Laiks	Kā lasīja – skaļi, čukstus, kustināja lūpas, pie sevis	Cik ir pareizas atbildes. (par katru pareizu atbildi -5 sekundes, par nepareizu atbildi + 5 sekundes)								Izpratne
			+	+	-	+	-	+	+	-	
G.Ā.	1:15	Pie sevis	+	+	-	+	-	+	+	1:00	
A.D.	2:45	Čukst	+	+	+	+	+	+	+	2 : 10	
E.G.	1:31	Čukst	+	+	+	+	-	-	-	1 : 26	
R.G.	2:57	Čukst	+	+	-	+	-	+	+	2 : 42	
G.K.	2:45	Kust.lūpas	+	-	-	+	-	-	-	3 : 00	
E.L.	2:04	Pie sevis	+	-	-	+	+	+	+	1 : 49	
J.L	2:42	Čukst	+	+	+	+	-	+	+	2 : 17	
R.M.	1:55	Pie sevis	+	+	-	+	-	-	+	1 :50	
A.S.	4:37	Pie sevis	+	-	-	+	-	-	-	4 : 52	
N.S.	2.24	Čukst	-	-	+	-	-	-	+	2.39	

Lasīšanas diagnostikas rādītāji 1.klasei

Bērna vārds, uzvārds	Laiks	Kā lasīja – skaļi, čukstus, kustināja lūpas, pie sevis	Cik ir pareizas atbildes. (par katru pareizu atbildi - 5 sekundes, par nepareizu atbildi + 5 sekundes)								Teksta izpratne
			+	+	+	+	-	+	+	-	
A. D.	3 : 46	Skaļi	+	+	+	+	-	+	+	3 :21	
R.G.	8 : 52	Skaļi	-	+	+	-	+	+	-	8 : 47	
L.K.	4: 54	Skaļi	+	+	+	-	-	+	-	4:49	
M. K.	9:17	Skaļi	+	+	-	+	-	+	+	9 : 02	
R.M.	4 : 07	Skaļi	+	+	+	-	+	+	+	3 : 42	
L. M.	Netiek uzņemts	Nezina vēl visus burtus, tādēļ logopēde lasa priekšā	+	+	-	+	+	+	+	Izprata dzirdēto, bet savu lasīto nesaprata	
D. S.	2: 45	Skaļi	+	+	+	-	+	+	+	2 : 20	
S. S.	3 :25	Skaļi	+	-	-	-	+	-	+	3 : 30	
B. Š.	9 :44	Skaļi	-	-	-	+	+	-	-	9 : 59	
R. Z.	1 :10	Pie sevis/ skaļi	+	+	-	-	+	+	+	0 : 55	
M. Z.	7 : 49	skaļi	+	+	-	-	-	+	+	7 : 44	

- atbilst normai
- nepieciešama dinamiskā novērošana
- nepieciešama log. izpēte un korekcija

Valodas, runas raksturojums

Vārds, uzvārds

Dzimšanas dati

Nodarbību sākums noslēgums

Smalkā motorika

Valodas sapratne

Stāstījums

Skaņu izruna

Skaņošana

Lasīšana

Rakstīšana:

1.Rakstu kultūra

2.Pieturzīmes

3. Artikulatori – akustiskās kļūdas

4.Analītiski – sintētiskās kļūdas

5.Agramatismi

Matemātiskie priekšsti

Cita informācija

Valodas attīstības dinamika.

4.pielikums. Dzirdes un redzes pārbaude.

Čukst vārdus 3 metru attālumā

<i>Mamma</i>	<i>Filma</i>	<i>Čiekurs</i>	<i>Kaķis</i>
--------------	--------------	----------------	--------------

Atrast un nosaukt attēlā redzamo lietu

5.pielikums. Skaņu izrunas pārbaude.

FONĒMU PĀRBAUDE

NR.	Nosaukums	Transkripc.	Fon.	S	V	B	Nr.	Nosauk.	Transkr.	Fon.	S	V	B
1	Pīle		p				55	Cālis		c			
2	Lapa						56	Lācis					
3	Sāp						57	Lec					
4	Balons		b				58	Dzija		dz			
5	Ābols						59	Kaudze					
6	Dreb						60	Daudz					
7	Tējkanna		t				61	Čības		č			
8	Kaste						62	Lāči					
9	Krīt						63	Čiekurs					
10	Durvis		d				64	Džemperis		dž			
11	Nauda						65	Pīlādži					
12	Ēd						66	Džambas					
13	Ķemme		ķ				67	Jaka		j			
14	Kāķis						68	Kājas					
15	zeķes						69	Māj					
16	Ģitāra		ģ				70	Lūpas		l			
17	Zāģis						71	Ola					
18	Knaģi						72	Cel					
19	Kurpe		k				73	Ļipa		ļ			
20	Cūka						74	Cāļi					
21	Rok						75	Guļ					
22	Gailis		g				76	Roka		r			
23	Poga						77	Karote					
24	Snieg						78	Dzer					
25	Mašīna		m				79	Plūme		pl			
26	Soma						80	Blūze		bl			
27	Zem						81	Brilles		br			
28	Nazis		n				82	Plava		pļ			
29	Panna						83	Bļoda		bļ			
30	Skrien						84	Trīs		tr			
31	Ņaud		ņ				85	Draugi		dr			
32	Suņi						86	Dvielji		dv			
33	pulksteņi						87	Knābis		Kn			
34	Bungas		ņ				88	Kleita		Kl			
35	Tanks						89	Krēsls		Kr			
36	Mango						90	Grozs		Gr			
37	Fotoaparāts		f				91	Gliemezis		Gl			
38	Telefons						92	Flauta		Fl			
39	Kafija						93	Friziere		Fr			
40	Varde		v				94	Spainis		Sp			
41	Zivis						95	Stūre		St			
42	Stāv						96	Skapis		Sk			
43	Sēne		s				97	Sniegavīrs		Sn			
44	Desa						98	Smaids		Sm			
45	Lācis						99	svece		Sv			
46	Zaķi		z				100	Slota		Sl			
47	Krūze						101	Zvans		Zv			
48	Uz						102	Strauss		Str			
49	Šūpoles		š				103	Skropstas		Skr			
50	Mušmire						104	Šķēres		Šķ			
51	Mežs						105	Šļūtene		Šļ			
52	Žirafe		ž				106	Laiva		Ai			
53	Eži						107	Meitene		Ei			
54	Sež						108	Lauva		Au			
Balts – pareizi							109	Puika		Ui			
Sarkans – nav šīs skaņas							110	Ogas		o			
Violets – skaņu aizvieto ar citu							111	Pieci		ie			
Dzeltenš – skaņu izrunā kropļoti								Datums					

6.pielikums. Fonemātiskās uztveres noteikšana (pēc I.Vilkas parauga)

Bērns _____, klase _____, laiks _____

			Bērna veikums
Fonemātiskie priekšstati	<p>1.atrast attēlu, kas atbilst izklausītajai zilbju rindai</p> <p>2. zilbju rindas atkārtošana</p> <p>3. līdzīgi skanošu vārdu difrencēšana - atkārtošana</p> <p>4. sarežģītas zilbju struktūras vārdu izrunāšana</p>	<p>1. * * (bite) - * (rūķis) * (koks) * - * (ģitāra)</p> <p>2. la -lā -la Dū - de - dū Si - sī - si - si Se - še - še</p> <p>3.atkārtot vārdu pārus - pile - pīle, kaza - kāzas, zaķis - zāģis lati - rati</p> <p>4. nosauc attēlā redzamo - degunradzis, flomāsteri, šokolāde,</p>	
Fonemātiskā analīze	<p>1.Skaņu skaita noteikšana vārdā</p> <p>2.Skaņas vietas noteikšana vārdā</p> <p>3. skaņu noteikšana vārdā</p> <p>4.Zilbju skaita noteikšana vārdā - iztaktējot</p>	<p>1.saskaitīt skaņas, liekot akmentiņus – es, līme, Una, kaste</p> <p>2. ielikt burtu “a “ atbilstošajā vagoniņa vietā – sākumā, vidū, beigās (acs, gulta, stars, Anna)</p> <p>3. nosaukt vārdus pa skaņām– mēs, nūja, ezis, upe</p> <p>4. māja, zēns, telefons, karuselis</p>	
Fonemātiskā sintēze	<p>1.skaņu sapludināšana zilbēs</p> <p>2.zilbju sapludināšana vārdā</p> <p>3. vārda veidošana ar doto zilbi</p> <p>4. izlasīt teikumu, saprast tajā rakstīto</p>	<p>1.Nosaukt vārdu kopā, ja to sauc pa skaņām – Mēs, roka, jūra, karte</p> <p>2. Zilbju savienošana, izveidojot 3 vārdus Jaka, gulbis, pele</p> <p>3. Pievienot attēlu, ja dota vārda pirmā zilbe Lā (cis) pu (ķe) La (pa) pū (ķis)</p> <p>4. Četri teikumi ar atbilstošiem attēliem – izlasīt un atrast atbilstošo attēlu</p>	

7.pielikums. S.S. fonemātiskās uztveres pārbaude

Bērns S.S., klase -1., laiks 14.02.2018.

			Bērna veikums
Fonemātiskie priekšstati	<p>1. atrast attēlu, kas atbilst izklauvētajai zilbju rindai</p> <p>2. zilbju rindas atkārtošana</p> <p>3. līdzīgi skanošu vārdu difrencēšana - atkārtošana</p> <p>4. sarežģītas zilbju struktūras vārdu izrunāšana</p>	<p>1. * * (bite) - * (rūķis) * (koks) * - * (ģitāra)</p> <p>2. la -lā -la Dū - de - dū Si - sī - si - si Se - še - še</p> <p>3. atkārtot vārdu pārus - pile - pīle, kaza - kāzas, zaķis - zāģis lati - rati</p> <p>4. nosauc attēlā redzamo - degunradzis, flomāsteri, šokolāde, televizors</p>	<p>1. nevar nevar noteica noteica</p> <p>2. la-lā-la dū-de-dū si-sī-si-si se-še-še</p> <p>3. pile-pīle kaza-kāzas zaķis-zāģis lati-rati</p> <p>4. degunradzis, flomāsteri, šokolāde, televizors</p>
Fonemātiskā analīze	<p>1. Skaņu skaita noteikšana vārdā</p> <p>2. Skaņas vietas noteikšana vārdā</p> <p>3. skaņu noteikšana vārdā</p> <p>4. Zilbju skaita noteikšana vārdā - iztaktējot</p>	<p>1. saskaitīt skaņas, liekot akmentiņus - es, līme, Una, kaste</p> <p>2. ielikt burtu "a" atbilstošajā vagoniņa vietā - sākumā, vidū, beigās (acs, gulta, stars, Anna)</p> <p>3. nosaukt vārdus pa skaņām - mēs, nūja, ezis, Marta</p> <p>4. māja, zēns, telefons, karuselis</p>	<p>1. Es (* *), līme (****) Una (**) kaste (*****)</p> <p>2. Acs, gulta, stars, Anna * * * *</p> <p>3.m-e-s, n-u-j-a, e-z-i-s, M-a-r-t-a</p> <p>4. māja(2), zēns(3), telefons(3), karuselis (4)</p>
Fonemātiskā sintēze	<p>1. skaņu sapludināšana zilbēs, vārdos</p> <p>2. zilbju sapludināšana vārdā</p> <p>3. vārda veidošana ar doto zilbi</p> <p>4. izlasīt teikumu, saprast tajā rakstīto</p>	<p>1. Nosaukt vārdu kopā, ja to sauc pa skaņām - Mēs, roka, jūra, karte</p> <p>2. Zilbju savienošana, izveidojot 3 vārdus Jaka, gulbis, pele</p> <p>3. Pievienot attēlu, ja dota vārda pirmā zilbe (liekais attēls - burvis) Lā (cis) pu (ķe) La (pa) pū (ķis)</p> <p>4. Izlasīt un atrast atbilstošo attēlu. Mazs rū-ķī-tis sēž uz lie-las grā-ma-tas. Rū-ķī-tim pa-tīk la-sīt pu-ķes. Rai-ba bi-te nes bal-tu zie-du. Zieds ir ko-ši zi-lā krā-sā.</p>	<p>1. Mēs, roka, jūra, karte</p> <p>2.Bisle (lasa - puzzle) Leka (lasa - lēkā) Peka</p> <p>3. Lā-lācis, la-lapa, pu-puķe, pū-burvis, (palika pāri puķe)</p> <p>4. Mazs rū-ķī-tis sēž uz lie-las grā-ma-tas. (att.pareizi) Rū-ķī-tim pa-tīk la-sīt pu-ķes. (pareizi) Rai-ba bi-te nes bal-tu zie-du. (pareizi) Zieds ir ko-ši zi-lā krā-sā. (pareizi)</p>

8.pielikums. M.Z. fonētikas pārbaude

FONĒMU PĀRBAUDE – M.Z.

NR.	Nosaukums	Transkripc.	Fon.	S	V	B	Nr.	Nosauk.	Transkr.	Fon.	S	V	B	
1	Pile		p				55	Cālis		c				
2	Lapa						56	Lācis						
3	Sāp						57	Lec						
4	Balons		b				58	Dzija		dz				
5	Ābols						59	Kaudze						
6	Dreb						60	Daudz						
7	Tējkanna		t				61	Čibas		č				
8	Kaste						62	Lāci						
9	Krīt						63	Čiekurs						
10	Durvis		d				64	Džemperis		dž				
11	Nauda						65	Pīlādži						
12	Ēd						66	Džambas						
13	Ķemme		ķ				67	Jaka		j				
14	Kaķis						68	Kājas						
15	zeķes						69	Māj						
16	Ģitāra		ģ				70	Lūpas	Palatāls (rlūpas)	l				
17	Zāģis						71	Ola	Palatāls (orla)					
18	Knaģi						72	Cel	Palatāls (cerl)					
19	Kurpe		k				73	Ļipa		ļ				
20	Cūka						74	Cāļi						
21	Rok						75	Guļ						
22	Gailis		g				76	Roka		r				
23	Poga						77	Karote						
24	Snieg						78	Dzer						
25	Mašīna		m				79	Plūme	prlūme	pl				
26	Soma						80	Blūze	brlūze		bl			
27	Zem						81	Brilles			br			
28	Nazis		n				82	Plava		pļ				
29	Panna						83	Bļoda			bļ			
30	Skrien						84	Trīs			tr			
31	Ļaud		ņ				85	Draugi		dr				
32	Suņi						86	Dvieļi			dv			
33	pulksteņi						87	Knābis			Kn			
34	Bungas		ņ				88	Kleita	krleita	kl				
35	Tanks						89	Krēsls			Kr			
36	Mango						90	Grozs			Gr			
37	Fotoaparāts		f				91	Gliemezis	grliemezis	gl				
38	Telefons						92	Flauta	frlauta		fl			
39	Kafija						93	Friziere			Fr			
40	Varde		v				94	Spainis		sp				
41	Zivis						95	Stūre			st			
42	Stāv						96	Skapis			Sk			
43	Sēne		s				97	Sniegavīrs		sn				
44	Desa						98	Smaids			Sm			
45	Lācis						99	svece			Sv			
46	Zaķi		z				100	Slota	Srlota	sl				
47	Krūze						101	Zvans			Zv			
48	Uz						102	Strauss			Str			
49	Šūpoles		š				103	Skropstas		skr				
50	Mušmire						104	Šķēres			šķ			
51	Mežs						105	Šļūtene			šļ			
52	Žirafe		ž				106	Laiva		ai				
53	Eži						107	Meitene			Ei			
54	Sēž						108	Lauva			Au			
Balts – pareizi							109	Puika		Ui				
Sarkans – nav šīs skaņas							110	Ogas		o				
Violetš – skaņu aizvieto ar citu							111	Pieci		ie				
Dzeltens – skaņu izrunā kropļoti								Datums : 12.02.2018.						

9.pielikums. M.Z. Fonemātiskās uztveres pārbaude

Bērns M.Z., klase -1., laiks 14.02.2018.

			Bērna veikums
Fonemātiskie priekšstati	<p>1. atrast attēlu, kas atbilst izklauvētajai zilbju rindai</p> <p>2. zilbju rindas atkārtošana</p> <p>3. līdzīgi skanošu vārdu difrencēšana - atkārtošana</p> <p>4. sarežģītas zilbju struktūras vārdu izrunāšana</p>	<p>1. * * (bite) - * (rūķis) * (koks) * - * (ģitāra)</p> <p>2. la –lā –la Dū – de – dū Sī – sī – si – si Se – še – še</p> <p>3. atkārtoti vārdu pārus - pile - pīle, kaza - kāzas, zakis – zāģis lati - rati</p> <p>4. nosauc attēlā redzamo - degunradzis, flomāsteri, šokolāde, televizors</p>	<p>1. Nevar Nevar Nevar Nevar</p> <p>2. la-la Dū-dū Sī-sī-sī Se-ša</p> <p>3. Pire-pīre Puķe-pūķis Zaķis-zāģis Rogi-rati</p> <p>4. degunradzis, fromasteri, šokorāde, televizors</p>
Fonemātiskā analīze	<p>1. Skaņu skaita noteikšana vārdā</p> <p>2. Skaņas vietas noteikšana vārdā</p> <p>3. skaņu noteikšana vārdā</p> <p>4. Zilbju skaita noteikšana vārdā - iztaktējot</p>	<p>1. saskaitīt skaņas, liekot akmentiņus – es, līme, Una, kaste</p> <p>2. ielikt burtu “a “ atbilstošajā vagoniņa vietā – sākumā, vidū, beigās (acs, gulta, stars, Anna)</p> <p>3. nosaukt vārdus pa skaņām– mēs, nūja, ezis, Marta</p> <p>4. māja, zēns, telefons, karuselis</p>	<p>1. Es (**), līme (****), Una(***), kaste (*****)</p> <p>2. Acs, gulta, stars, Anna * * * *</p> <p>3. m-e-s, n ----, e-z-i-s, M-a-r-t-a</p> <p>4. māja(2), zēns(2), telefons(3), karuselis(4)</p>
Fonemātiskā sintēze	<p>1. skaņu sapludināšana zilbēs, vārdos</p> <p>2. zilbju sapludināšana vārdā</p> <p>3. vārda veidošana ar doto zilbi</p> <p>4. izlasīt teikumu, saprast tajā rakstīto</p>	<p>1. Nosaukt vārdu kopā, ja to sauc pa skaņām – Mēs, roka, jūra, karte</p> <p>2. Zilbju savienošana, izveidojot 3 vārdus Jaka, gulbis, pele</p> <p>3. Pievienot attēlu, ja dota vārda pirmā zilbe (liekais attēls – burvis) Lā (cis) pu (ķe) La (pa) pū (ķis)</p> <p>4. Izlasīt un atrast atbilstošo attēlu. Mazs rū-ķī-tis sēž uz lie-las grā-ma-tas. Rū-ķī-tim pa-tīk la-sīt pu-ķes. Rai-ba bi-te nes bal-tu zie-du. Zieds ir ko-ši zi-lā krā-sā.</p>	<p>1. Mēs, roka, jūra, karte</p> <p>2. neizprot uzdevumu – liek nevārdus</p> <p>3. lā – lapa, la – lācis Pu-puķe, pū-pūķis</p> <p>4. Mazs rū-ķī-tis sēž uz rie-ras grā-ma-tas. (att.pareizi) Rū-ķī-tim pa-tīk ra-sīt pu-ķes. (pareizi) Rai-ba bi-te nes bar-tu zie-du. (pareizi) Zieds ir ko-ši zi-rā krā-sā. (pareizi)</p>

10.pielikums. B.Š. Fonemātiskās uztveres pārbaude

Bērns B.Š., klase -1., laiks 12.02.2018.

			Bērna veikums
Fonemātiskie priekšstati	<p>1. atrast attēlu, kas atbilst izklausītajai zilbju rindai</p> <p>2. zilbju rindas atkārtošana</p> <p>3. līdzīgi skanošu vārdu difrencēšana - atkārtošana</p> <p>4. sarežģītas zilbju struktūras vārdu izrunāšana</p>	<p>1. * * (bite) - * (rūķis) * (koks) * - * (ģitāra)</p> <p>2. la -lā -la Dū - de - dū Si - sī - si - si Se - še - še</p> <p>3. atkārtot vārdu pārus - pile - pīle, kaza - kāzas, zaķis - zāģis lati - rati</p> <p>4. nosauc attēlā redzamo - degunradzis, flomāsteri, šokolāde, televizors</p>	<p>1. nevar nevar nevar nevar</p> <p>2. la-la-la Du-de-di si-si-si-si si-še-se</p> <p>3. pile-pīle kaza-kāzas zaķis - zāģis lati-rati</p> <p>4. degunradzis, flomasteri, šokolāde, televizors</p>
Fonemātiskā analīze	<p>1. Skaņu skaita noteikšana vārdā</p> <p>2. Skaņas vietas noteikšana vārdā</p> <p>3. skaņu noteikšana vārdā</p> <p>4. Zilbju skaita noteikšana vārdā - iztaktējot</p>	<p>1. saskaitīt skaņas, liekot akmentiņus - es, līme, Una, kaste</p> <p>2. ielikt burtu "a" atbilstošajā vagoniņa vietā - sākumā, vidū, beigās (acs, gulta, stars, Anna)</p> <p>3. nosaukt vārdus pa skaņām - mēs, nūja, ezis, Marta</p> <p>4. māja, zēns, telefons, karuselis</p>	<p>1. Es (****), līme (****) Una (***) kaste (****)</p> <p>2. Acs, gulta, stars, Anna * * * * * -</p> <p>3. m-e-s, n-u-j-a, e-z-i-s, M-a-r-t-a</p> <p>4. māja(2), zēns(2), telefons(3), karuselis (4)</p>
Fonemātiskā sintēze	<p>1. skaņu sapludināšana zilbēs, vārdos</p> <p>2. zilbju sapludināšana vārdā</p> <p>3. vārda veidošana ar doto zilbi</p> <p>4. izlasīt teikumu, saprast tajā rakstīto</p>	<p>1. Nosaukt vārdu kopā, ja to sauc pa skaņām - Mēs, roka, jūra, karte</p> <p>2. Zilbju savienošana, izveidojot 3 vārdus Jaka, gulbis, pele</p> <p>3. Pievienot attēlu, ja dota vārda pirmā zilbe (liekais attēls - burvis) Lā (cis) pu (ķe) La (pa) pū (ķis)</p> <p>4. Izlasīt un atrast atbilstošo attēlu. Mazs rū-ķī-tis sēž uz lie-las grā-ma-tas. Rū-ķī-tim pa-tīk la-sīt pu-ķes. Rai-ba bi-te nes bal-tu zie-du. Zieds ir ko-ši zi-lā krā-sā.</p>	<p>1. Mēs, roka, jūra, kare</p> <p>2. gulbis, peka, leja</p> <p>3. Lā-lapa, la -lācis, pu-puķe, pū-burvis, (palika pāri pūķis)</p> <p>4. Maz rū-ķī-tis sēž uz lie-las grā-ma-tas. (att.pareizi) Rū-ķī-tim pa-tika la-sīt pu-ķes. (pareizi) Air-ba bi-te nes bal-tu zie-du. (pareizi) Zieds ir ko-š zi-lā krā-sā. (pareizi)</p>

11.pielikums. L.M.fonētikas pārbaude

FONĒMU PĀRBAUDE – L.M.

NR.	Nosaukums	Transkripc.	Fon.	S	V	B	Nr.	Nosauk.	Transkr.	Fon.	S	V	B	
1	Pile		p				55	Cālis	Starpzobu C	c				
2	Lapa						56	Lācis	Starpzobu C					
3	Sāp						57	Lec	Starpzobu C					
4	Balons		b				58	Dzija	Starpzobu Dz	dz				
5	Ābols						59	Kaudze	Starpzobu DZ					
6	Dreb						60	Daudz	Starpzobu DZ					
7	Tējkanna		t				61	Čibas		č				
8	Kaste						62	Lāci						
9	Krīt						63	Čiekurs						
10	Durvis		d				64	Džemperis		dž				
11	Nauda						65	Pīlādži						
12	Ēd						66	Džambas						
13	Ķemme		ķ				67	Jaka		j				
14	Kaķis						68	Kājas						
15	zeķes						69	Māj						
16	Ģitāra		ģ				70	Lūpas		l				
17	Zāģis						71	Ola						
18	Knaģi						72	Cel						
19	Kurpe		k				73	Ļipa		ļ				
20	Cūka						74	Cāļi						
21	Rok						75	Guļ						
22	Gailis		g				76	Roka		r				
23	Poga						77	Karote						
24	Snieg						78	Dzer						
25	Mašīna		m				79	Plūme		pl				
26	Soma						80	Blūze			bl			
27	Zem						81	Brilles				br		
28	Nazis		n				82	Plava		Pl				
29	Panna						83	Bļoda			bl			
30	Skrien						84	Trīs				tr		
31	Ņaud		ņ				85	Draugi		dr				
32	Suņi						86	Dvieļi			dv			
33	pulksteņi						87	Knābis				Kn		
34	Bungas		ņ				88	Kleita		Kl				
35	Tanks						89	Krēsls			Kr			
36	Mango						90	Grozs				Gr		
37	Fotoaparāts		f				91	Gliemezis		Gl				
38	Telefons						92	Flauta			Fl			
39	Kafija						93	Friziere				Fr		
40	Varde		v				94	Spainis	Starpzobu S	Sp				
41	Zivis						95	Stūre	Starpzobu S		St			
42	Stāv						96	Skapis	Starpzobu S			Sk		
43	Sēne	Starpzobu	s				97	Sniegavīrs	Starpzobu S	Sn				
44	Desa	Starpzobu					98	Smaids	Starpzobu S		Sm			
45	Lācis	Starpzobu					99	svece	Starpzobu S			Sv		
46	Zaķi	Starpzobu	z				100	Slota	Starpzobu S	Sl				
47	Krūze	Starpzobu					101	Zvans	Starpzobu Z		Zv			
48	Uz	Starpzobu					102	Strauss	Starpzobu S			Str		
49	Šūpoles		š				103	Skropstas	Starpzobu S	Skr				
50	Mušmire						104	Šķēres			Šķ			
51	Mežs						105	Šļūtene				Šļ		
52	Žirafe		ž				106	Laiva		Ai				
53	Eži						107	Meitene			Ei			
54	Sēž						108	Lauva				Au		
Balts – pareizi							109	Puika		Ui				
Sarkans – nav šīs skaņas							110	Ogas		o				
Violets – skaņu aizvieto ar citu							111	Pieci		ie				
Dzeltens – skaņu izrunā kropļoti							Datums : 12.02.2018.							

12.pielikums.L.M.Fonemātiskās uztveres pārbaude

Bērns L.M., klase – 1., laiks 13.02.2018.

			Bērna veikums
Fonemātiskie priekšstati	<p>1. atrast attēlu, kas atbilst izklauvētajai zilbju rindai</p> <p>2. zilbju rindas atkārtošana</p> <p>3. līdzīgi skanošu vārdu difrencēšana - atkārtošana</p> <p>4. sarežģītas zilbju struktūras vārdu izrunāšana</p>	<p>1. * * (bite) - * (rūķis) * (koks) * - * (ģitāra)</p> <p>2. la -lā -la Dū - de - dū Si - sī - si - si Se - še - še</p> <p>3. atkārtot vārdu pārus - pile - pīle, kaza - kāzas, zaķis - zāģis lati - rati</p> <p>4. nosauc attēlā redzamo - degunradzis, flomāsteri, šokolāde, televizors</p>	<p>1. noteica nevar noteica noteica</p> <p>2. la-la-lā dū-dē-dū si-si-si- si se-še-še</p> <p>3. pile-pīle kaza-kāzas zaķis – zāģis lati-rati</p> <p>4. degunradzis, plomīši, šokolāde, televizors</p>
Fonemātiskā analīze	<p>1. Skaņu skaita noteikšana vārdā</p> <p>2. Skaņas vietas noteikšana vārdā</p> <p>3. skaņu noteikšana vārdā</p> <p>4. Zilbju skaita noteikšana vārdā - iztaktējot</p>	<p>1. saskaitīt skaņas, liekot akmentiņus – es, līme, Una, kaste</p> <p>2. ielikt burtu “a “ atbilstošajā vagoniņa vietā – sākumā, vidū, beigās (acs, gulta, stars, Anna)</p> <p>3. nosaukt vārdus pa skaņām– mēs, nūja, ezis, Marta</p> <p>4. māja, zēns, telefons, karuselis</p>	<p>1. Es (***), līme (****) Una (***) kaste (*****)</p> <p>2. Acs, gulta, stars, Anna * * * *</p> <p>3. m-e-s, n -j -a , e-s -i, M-a-r</p> <p>4. māja(3), zēns(2), telefons(3), karuselis (5)</p>
Fonemātiskā sintēze	<p>1. skaņu sapludināšana zilbēs</p> <p>2. zilbju sapludināšana vārdā</p> <p>3. vārda veidošana ar doto zilbi</p> <p>4. izlasīt teikumu, saprast tajā rakstīto</p>	<p>1. Nosaukt vārdu kopā, ja to sauc pa skaņām – Mēs, roka, jūra, karte</p> <p>2. Zilbju savienošana, izveidojot 3 vārdus Jaka, gulbis, pele</p> <p>3. Pievienot attēlu, ja dota vārda pirmā zilbe (liekais attēls – burvis) Lā (cis) pu (ķe) La (pa) pū (ķis)</p> <p>4. Izlasīt un atrast atbilstošo attēlu. Mazs rū-ķī-tis sēž uz lie-las grā-ma-tas. Rū-ķī-tim pa-tīk la-sīt pu-ķes. Rai-ba bi-te nes bal-tu zie-du. Zieds ir ko-ši zi-lā krā-sā.</p>	<p>1. Mēs, roka, jūra, kare</p> <p>2. Bisle (lasa – bise) Leka (lasa – lēkā) Peka</p> <p>3. Lā-lācis, la-lapa, pu-burvis, pū-pūķis, (palika pāri puķe)</p> <p>4. Neko nevar izlasīt.</p>

13.pielikums. R.G. Fonemātiskās uztveres pārbaude

Bērns R.G., klase -1. , laiks 13.02.2018.

			Bērna veikums
Fonemātiskie priekšstati	<p>1. atrast attēlu, kas atbilst izklauvētajai zilbju rindai</p> <p>2. zilbju rindas atkārtošana</p> <p>3. līdzīgi skanošu vārdu difrencēšana - atkārtošana</p> <p>4. sarežģītas zilbju struktūras vārdu izrunāšana</p>	<p>1. * * (bite) - * (rūķis) * (koks) * - * (ģitāra)</p> <p>2. la -lā -la Dū - de - dū Si - sī - si - si Se - še - še</p> <p>3. atkārtot vārdu pārus - pile - pīle, kaza - kāzas, zaķis - zāģis lati - rati</p> <p>4. nosauc attēlā redzamo - degunradzis, flomāsteri, šokolāde,</p>	<p>1. nevar nevar nevar nevar (nesaprot, kas ir zilbe)</p> <p>2. la-lā-la dū-de-dū si-si-si- si se-še-še</p> <p>3. pile-pīle kaza-kāzas zaķis - zāģis lati-rati</p> <p>4. degunradzis, plaumīši, šokolāde, televizors</p>
Fonemātiskā analīze	<p>1. Skaņu skaita noteikšana vārdā</p> <p>2. Skaņas vietas noteikšana vārdā</p> <p>3. skaņu noteikšana vārdā</p> <p>4. Zilbju skaita noteikšana vārdā - iztaktējot</p>	<p>1. saskaitīt skaņas, lietot akmentiņus – es, līme, Una, kaste</p> <p>2. ielikt burtu “a “ atbilstošajā vagoniņa vietā – sākumā, vidū, beigās (acs, gulta, stars, Anna)</p> <p>3. nosaukt vārdus pa skaņām – mēs, nūja, ezis, Marta</p> <p>4. māja, zēns, telefons, karuselis</p>	<p>1. Es (* *), līme (****) Una (***) kaste (*****)</p> <p>2. Acs, gulta, stars, Anna * * * *</p> <p>3.m-e-s, n-u-j-a, e-z-i-s, M-a-r-t-a</p> <p>4. nesaprot, kas jādara, neizjūt ritmu</p>
Fonemātiskā sintēze	<p>1. skaņu sapludināšana zilbēs</p> <p>2. zilbju sapludināšana vārdā</p> <p>3. vārda veidošana ar doto zilbi</p> <p>4. izlasīt teikumu, saprast tajā rakstīto</p>	<p>1. Nosaukt vārdu kopā, ja to sauc pa skaņām – Mēs, roka, jūra, karte</p> <p>2. Zilbju savienošana, izveidojot 3 vārdus Jaka, gulbis, pele</p> <p>3. Pievienot attēlu, ja dota vārda pirmā zilbe (liekais attēls – burvis) Lā (cis) pu (ķe) La (pa) pū (ķis)</p> <p>4. Izlasīt un atrast atbilstošo attēlu. Mazs rū-ķī-tis sēž uz lie-las grā-ma-tas. Rū-ķī-tim pa-tīk la-sīt pu-ķes. Rai-ba bi-te nes bal-tu zie-du. Zieds ir ko-ši zi-lā krā-sā.</p>	<p>1. Mēs, roka, jūra, karte</p> <p>2. jaka, gulbis, pele</p> <p>3. Lā-lapa, la-lācis, pu-pūķis, pū- puķe, (palika pāri burvis)</p> <p>4. Maza rū-ķī-tis sēž lie-las grā-ma-tas. (att.pareizi) Pū-ķī-tim pa-tīk la-sīt pu-ķes. (nepareizi) Rai-ba bi-te nes bal-tu zie-du. (pareizi) Zieds ir ko-ši zi-lā krā-sā. (pareizi)</p>

14.pielikums. A.S. Fonemātiskās uztveres pārbaude

Bērns A.S., klase -2., laiks 13.02.2018.

			Bērna veikums
Fonemātiskie priekšstati	<p>1.atrast attēlu, kas atbilst izklauvētajai zilbju rindai</p> <p>2. zilbju rindas atkārtošana</p> <p>3. līdzīgi skanošu vārdu difrencēšana - atkārtošana</p> <p>4. sarežģītas zilbju struktūras vārdu izrunāšana</p>	<p>1.* * (bite) - * (rūķis) * (koks) * - * (ģitāra)</p> <p>2. la -lā -la Dū - de - dū Sī - sī - si - si Se - še - še</p> <p>3.atkārtot vārdu pārus - pile - pīle, kaza - kāzas, zaķis - zāģis lati - rati</p> <p>4. nosauc attēlā redzamo - degunradzis, flomāsteri, šokolāde, televizors</p>	<p>1.nevar nevar nevar nevar (nav izpratnes)</p> <p>2.la-lā-la dū-de-dū sī-sī-si-si se-še-še</p> <p>3.pile-pīle kaza-kāzas zaķis – zāģis lati-rati</p> <p>4.degunradzis, flomasteri, šokolāde, televizors</p>
Fonemātiskā analīze	<p>1.Skaņu skaita noteikšana vārdā</p> <p>2.Skaņas vietas noteikšana vārdā</p> <p>3. skaņu noteikšana vārdā</p> <p>4.Zilbju skaita noteikšana vārdā - iztaktējot</p>	<p>1.saskaitīt skaņas, liekot akmentiņus – es, līme, Una, kaste</p> <p>2. ielikt burtu “a “ atbilstošajā vagoniņa vietā – sākumā, vidū, beigās (acs, gulta, stars, Anna)</p> <p>3. nosaukt vārdus pa skaņām– mēs, nūja, ezis, upe</p> <p>4. māja, zēns, telefons, karuselis</p>	<p>1.Es (*), līme (**) Una (**) kaste (***) (neizprot, kas ir zilbe, kas ir skaņa)</p> <p>2.acs, gulta, stars, Anna * * * * *</p> <p>3.m-ē-s, n-u-ja, e-zis, Ma-r-t-a</p> <p>4.māja(2), zēns(2), telefons(3), karuselis (4)</p>
Fonemātiskā sintēze	<p>1.skaņu sapludināšana zilbēs</p> <p>2.zilbju sapludināšana vārdā</p> <p>3. vārda veidošana ar doto zilbi</p> <p>4. izlasīt teikumu, saprast tajā rakstīto</p>	<p>1.Nosaukt vārdu kopā, ja to sauc pa skaņām – Mēs, roka, jūra, karte</p> <p>2. Zilbju savienošana, izveidojot 3 vārdus Jaka, gulbis, pele</p> <p>3. Pievienot attēlu, ja dota vārda pirmā zilbe (liekais attēls – burvis) Lā (cis) pu (ķe) La (pa) pū (ķis)</p> <p>4. Izlasīt un atrast atbilstošo attēlu. Mazs rū-ķī-tis sēž uz lie-las grā-ma-tas. Rū-ķī-tim pa-tīk la-sīt pu-ķes. Rai-ba bi-te nes bal-tu zie-du. Zieds ir ko-ši zi-lā krā-sā.</p>	<p>1.Mēs, roka, jūra, karate</p> <p>2.pele, jaka, bisgul ?</p> <p>3.Lā-lācis, la-lapa, pu-puķe, pū-pūķis (palika pāri burvis)</p> <p>4.Mazs rū-ķī-tis sēž uz lie-las grā-ma-tas. (att.pareizi) Rū-ķī-tim pa-tīk la-sīt pu-ķes. (pareizi) Rai-ba bi-te nes bal-tu zie-du. (pareizi) Zieds ir ko-ši zi-lā krā-sā. (pareizi)</p>

15.pielikums. Galda spēļu salīdzinājums

Spēles nosaukums	Ko attīsta galda spēles											
	Sadarbība	Uzmanība	Pirkstu muskulatūra	Domāšana	Atmiņa	Vārdu krājuma paplašināšana	Loģiskā domāšana	Lasītprasmes apguve	Burtu – skaņu apguve	Fonemātiskā uztvere	Vārda analīze	Vārda sintēze
“Cirks” tradicionālais	X	X	X	X	X	X	X	X	-	-	-	-
“Cirks – alfabēts”	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X
“Domino” – punktiņu	X	X	X	X	X	X	X	X	-	-	-	-
“Domino”-attēlu – burtu	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X
“Bingo” skaitļu	X	X	X	X	X	X	X	X	-	X	-	-
“Bingo”- zilbju, skaņu	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X
Kārtis	X	X	X	X	X	X	X	X	-	-	-	-
Puzle - attēlu	X	X	X	X	X	X	X	X	-	-	-	-
Puzle – grāmata. Burti.zilbes, vārdi.	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X
“Podziņu spēle”	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X
“Kas tā saka”	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X
“Korķīšu spēle”	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X
“Uzmini vārdu”	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X
“Knaģīšu spēle”	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X
“Atskaņas”	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X
“Rīču – Raču”	X	X	X	X	X	X	X	X	-	X	-	-
“Skaņu – zilbju vilcieniņš”	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X

 Parastās galda spēles

 Logopēdiskās galda spēles

 Jebkuras galda spēles

16.pielikums. Spēle “Skaņu vilcieniņš”

Spēle “Skaņu vilcieniņš”

Spēles mērķis. Apgūt vārda sastāvu – zilbe, garais un īsais patskanis, balsīgais un nebalsīgais līdzskanis, divskanis.

Spēles gaita.

Katrs vagoniņš ir zilbe. Zem zilbes tiek izvietoti sarkani ritentiņi – patskaņi (īsie un garie – ar pielīmētu garumzīmi), divskaņi (sarkani dubultritentiņi), līdzskaņi ir zili kociņi (viens kociņš – nebalsīgais līdzskanis, divi kociņi – balsīgais).

1.variants. Katrs bērns izlozē vienu vārdu. Vispirms iztaktē zilbes, pēc kā attiecīgi paņem noteiktu skaitu vagoniņu. Tad sākas skaņu analīze. Tā kā bērnam priekšā ir vārds, viņam nav jādomā par skaņu secību, bet ir jānosaka katra burta skaniskā nozīme. Šo variantu var ņemt, kad bērns ir apguvis visus burtus.

2.variants. Bērns izlozē kādu attēlu, kura nosaukumu viņš attēlo ar skaņu vilcieniņu. Šajā gadījumā bērnam burti nav jāpazīst un šo spēli var spēlēt jau no 4 gadu vecuma.

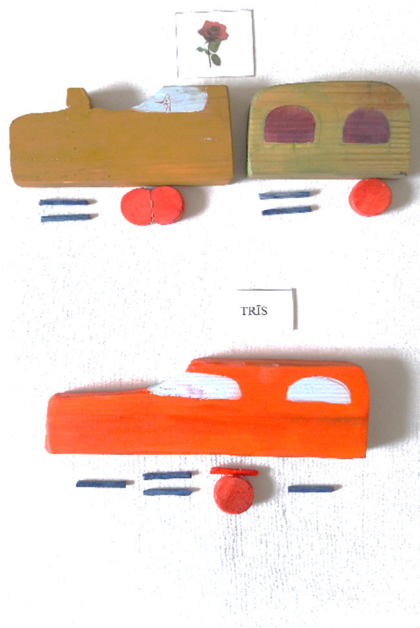
Secinājums pēc spēles.

Vārds var sastāvēt tikai no vienas zilbes.

Katrā zilbē noteikti ir jābūt vienam ritentiņam (patskanim) vai dubultritentiņiem (divskanim), lai vagoniņš varētu ripot.

Spēles materiāls.

8 koka vagoniņi, 10 sarkanas ripiņas, 10 sarkanas ripiņas ar garumzīmi, 5 sarkanas dubultripiņas, 20 zili kociņi.

17.pielikums. Spēle "Bingo"

Spēle "Bingo"

Spēles mērķis. Veicināt fonemātiskās dzirdes attīstību, skaņu un zilbju skaita noteikšanu vārdā.

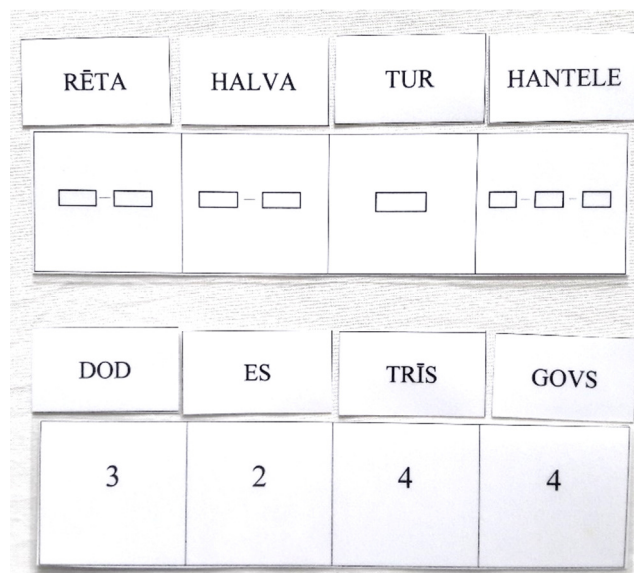
Spēles gaita.

1.variants. Zilbju bingo. Katrs spēles dalībnieks izvelk 1 vai 2 zilbju modeļu kartītes (kā norunā). Spēles vadītājs velk kartītes ar vārdiem un lasa tos. Kam ir atbilstošais zilbju modelis, sauc – MAN! Vārdu noliek uz atbilstošā zilbju modeļa laukuma. Kuram tiek aizpildīti visi laukumi, sauc – BINGO! Spēle apstājas un tiek pārbaudīta uzvarētāja spēles kartīte. Ja viss ir pareizi, tad viņš ir spēles uzvarētājs, spēli sāk no jauna.

2.variants. Līdzīgs iepriekšējam, tikai šoreiz tiek izlozētas kartītes ar skaitļiem, kas apzīmē burtu skaitu vārdā.

Spēles materiāls.

16 zilbju modeļu kartītes, 12 burtu skaita kartītes, 56 vārdu kartītes

18.pielikums. Grāmata – puzzle

Spēle. “Grāmata – puzzle”

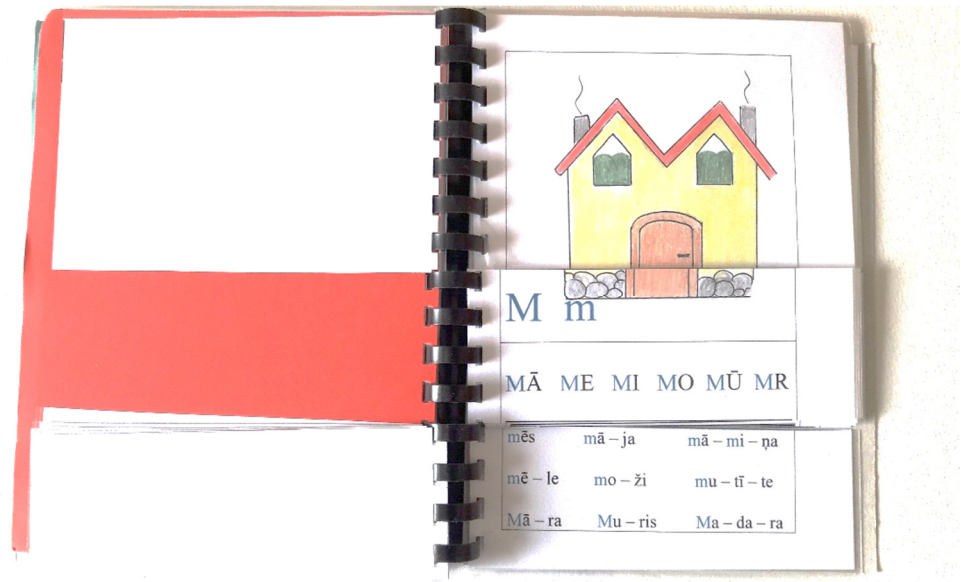
Spēles mērķis. Apgūt skaņu - burtu atbilstību, prasmi tos savilkt zilbēs un vārdos.

Spēles gaita.

Individuāls darbs. Bērns šķirsta grāmatiņu un meklē attēla abas daļas. Lasa zilbes. Tad atrod trešo daļu, meklējot atbilstošo burtu. Lasa vārdus. Atrod vārdu, kuram ir atbilstošais attēls.

Spēles materiāls.

Grāmata – puzzle, 3 daļās sagrieztas laminētas lapas

Spēle “Cirks – alfabēts”

Spēles mērķis. Apgūt skaņu sintēzi un analīzi vārdā, izprast patskaņu nozīmi vārda izveidē. Apgūt teikumu veidošanu pēc izteikuma mērķa.

Spēles gaita.

Katrs spēles dalībnieks izvēlas sev spēles kauliņu un noliek starta pozīcijā. Met metamo kauliņu un iet tik soļus uz priekšu, cik rāda punktiņi. Nonākot uz burta, ir jānosauc vārds, kas sākas ar šo burtu. Nonākot uz ortogrāfijas zīmes, pasaka atbilstošu teikumu un palūdz burtu, kuru pats vēlas. Ja nonāk uz kāda zīmējuma, kas norāda kustību, tad virzās uz noteikto lauciņu. Vārdi nedrīkst atkārtoties. Kad ir pateikts vārds, tad tiek iedots atbilstošais burts no burtu ābece vai uzrakstīts uz mazas lapiņas. Spēle beidzas tad, kad kāds ir nokļuvis finišā. Tas ir pirmais uzvarētājs. Tad sākas otra spēles daļa – jāsaliek pēc iespējas vairāk vārdu ar nopelnītajiem burtiem, kurus uzraksta uz lapas.

Secinājumi.

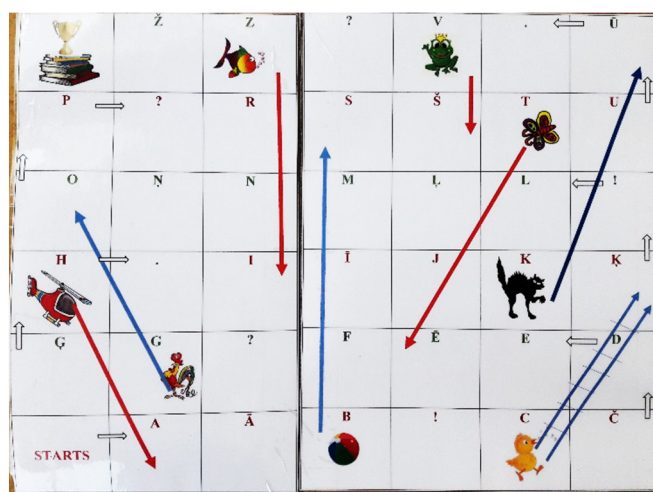
Ar vienu burtu var sākties daudz dažādu vārdu.

Lai izveidotu vārdu, ir nepieciešams vismaz viens patskanis.

Visīsākais vārds var sastāvēt no 2 burtiem – skaņām.

Spēles materiāls.

Spēles galds, spēles kauliņi, metamais kauliņš, saliekamā ābece vai mazas baltas lapiņas un rakstāmais, lielākas lapas un rakstāmie.

Spēle. "Burti – attēli"

Spēles mērķis. Apgūt vārda sintēzi un analīzi.

Spēles gaita.

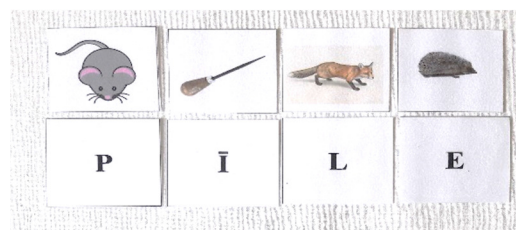
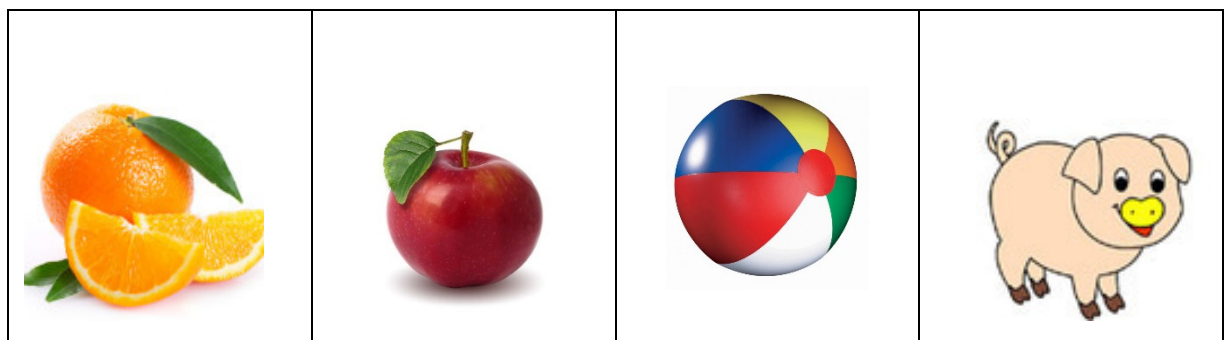
1.variants. Individuālais vai grupu darbs. Bērnam tiek piedāvāti attēli, kuriem viņš pievieno atbilstošo burtu. Var būt arī salikta attēlu sērija, kas pēc tam veido kādu vārdu.

2.variants. Darbs grupā. Katram dalībniekam vienādā skaitā tiek sadalītas bildes (burti). Kartītes ar burtiem (bildēm) tiek apgrieztas otrādi un sajauktas. Pārmaiņus katrs ņem vienu apgriezto kartīti ar burtu (bildi) sameklē tam atbilstošo attēlu (bildi). Uzvar tas, kurš pirmais ir atradis visām bildēm atbilstošos burtus.

Spēles materiāls.

33 attēli, visi 33 alfabēta burti.

A	Ā	B	C
----------	----------	----------	----------

21.pielikums. Spēle “Uzmini vārdu”

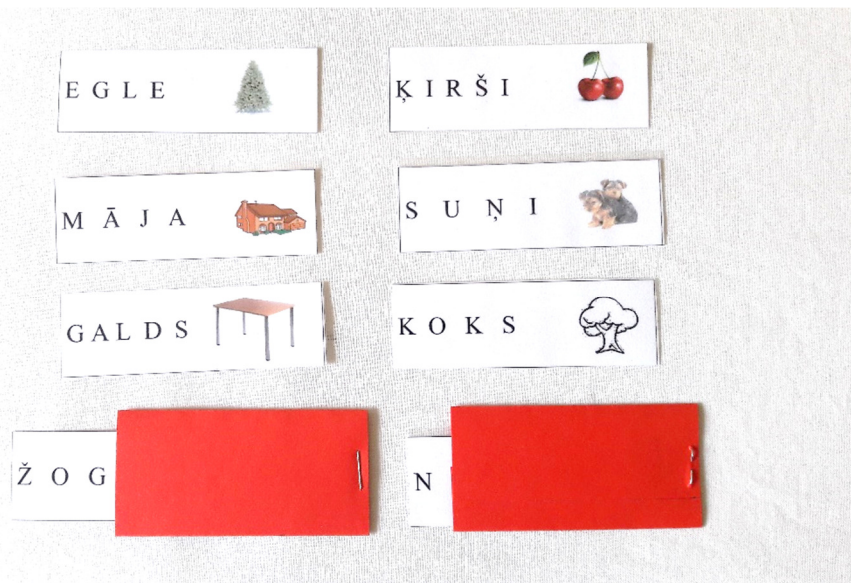
Spēle. “Uzmini vārdu”

Spēles mērķis. Attīstīt fonemātisko uztveri, lasītprasmi un izpratni par izlasīto.

Spēles gaita.

Bērnam logopēds iedod aploksnīti, kurā ir iebāzta sloksnīte, uz kuras ir uzrakstīts vārds un vārda galā atbilstošs attēls. Bērns cenšas uzminēt vārdu, kurš tiek atklāts burtu pēc burta. Spēles laikā bērnam ar sintezējošās metodes palīdzību jāsaliek vārds, tajā skaitā precīzi jālasa redzamais vārds, kurš sākotnēji ir “nevārds”. Kad viss vārds ir izvilkts no aploksnītes, bērnam ir iespēja pārliecināties, vai ir sapratis izlasīto, jo beigās ir atbilstošs attēls. Kad bērns, atkārtoti spēlējot, jau atceras vārdu, ieraugot pirmo skaņu, spēli var spēlēt ar analītisko pieeju – sauc skaņu pēc skaņas, līdz nosaukts viss vārds. Abos gadījumos bērnu gaida pārsteigums par pareizi pateikto skaņu vai vārdu.

Spēles materiāls. 2 aploksnītes, 30 vārdu sloksnītes

22.pielikums. "Korķīšu spēle"

Spēle "Korķīšu spēle"

Spēles mērķis. Veicināt pirkstu muskulatūras darbību, apgūt vārda analīzi, skaņu diferencēšanu.

Spēles gaita.

Pie spēles pamatnes pa vidu ir piestiprināta atbilstoša kartīte ar 7 attēliem. Uz korķīšiem ir uzrakstīti ar marķieri nepieciešamie burti. Bērnam ir jāpiegriež korķīši atbilstošajās vietās. Kartītes tiek izvēlētas pēc nepieciešamības – kādas skaņas ir jānostiprina.

Spēles materiāls.

25 attēlu kartītes, 2 spēles pamatnes, 14 korķīši, marķieris, mitrās salvetes.

Spēle "Podziņu spēle"

Spēles mērķis. Apgūt vārda analīzi, paplašināt vārdu krājumu.

Spēles gaita.

1.variants. Individuālais darbs. Bērns izvēlas vai skolotājs piedāvā atbilstoši tēmai spēles karti. Bērns izvēlas vienādu pogu pāri. Vienu uzliek uz kāda no attēliem, nosauc to, nosaka pirmo skaņu. Otru liek uz burta, kas atbilst pateiktajai skaņai.

2.variants. Darbs pāri. Viens bērns izvēlas pogu un parāda to otram. Otram jāpaņem tāda pati. Pirmais izvēlas un noliek pogu uz attēla, otrs liek uz atbilstošā burta.

Abos variantos beigās secina, kas ir vienojošais vārds visiem attēliem.

Spēles materiāls.

15 spēles kartes (transporti, apģērbs, cipari, figūras, krāsas, ogas, dzīvnieki, skolas piederumi, dārzeņi, darbarīki, trauki, mēbeles, ziedi, sadzīve), 8 krāsainu pogu pāri.

Spēle "Knaģīšu spēle"

Spēles mērķis. Apgūt vārda sintēzi un analīzi, saklausīt noteiktu skaņu vārdā, veicināt pirkstu muskulatūras darbību.

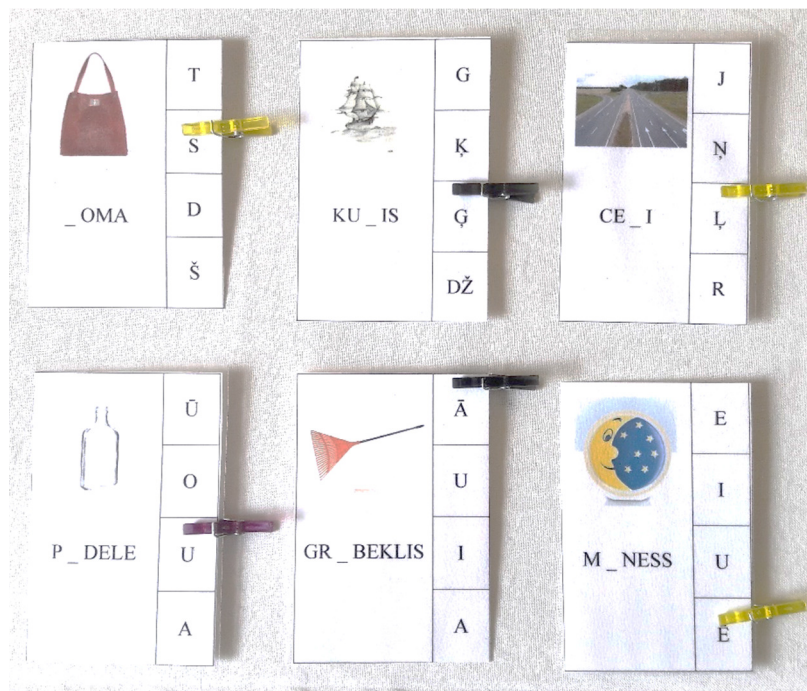
Spēles gaita.

1.variants. Individuālajam darbam. Spēles kartītes var tikt sašķirotas tā, lai tiktu apskatīta konkrētā skaņa, kura bērnam ir jādiferencē ar jaučamo skaņu. Bērns ņem kartīti un piesprauž knaģīti pie trūkstošās skaņas vārdā.

2.variants. Darbs apakšgrupā. Spēļu kartītes tiek sadalītas vienādās daļās visiem dalībniekiem. Bērni patstāvīgi sasprauž knaģītus. Kad visi salikuši, seko kopēja pārbaude. uzvar tas, kuram viss ir pareizi.

Spēles materiāls.

48 spēļu kartītes, knaģīši.

25.pielikums. Spēle “Kas tā saka?”

Spēle “Kas tā saka?”

Spēles mērķis. Iemācīties lasīt zilbēs, izprast izlasīto, asociējot to ar dabas skaņām.

Spēles gaita.

Lielās spēles kartītes ar attēliem tiek sadalītas vienādi visiem spēles dalībniekiem. Mazās kartītes ar zilbēm – dabas skaņām tiek apgrieztas otrādi un samaisītas. Pirmais dalībnieks izvelk vienu lapiņu, izlasa uz tās uzrakstīto un vairākas reizes atkārt, līdz kāds ierauga – kas tā saka. Mazā kartīte tiek nolikta blakus attiecīgajam attēlam – “balss” īpašniekam. Spēle beidzas tad, kad visas mazās kartītes ir izliktas. Uzvarētājs ir tas, kurš pirmais ieguvījis visas “balsis”.

Secinājumi.

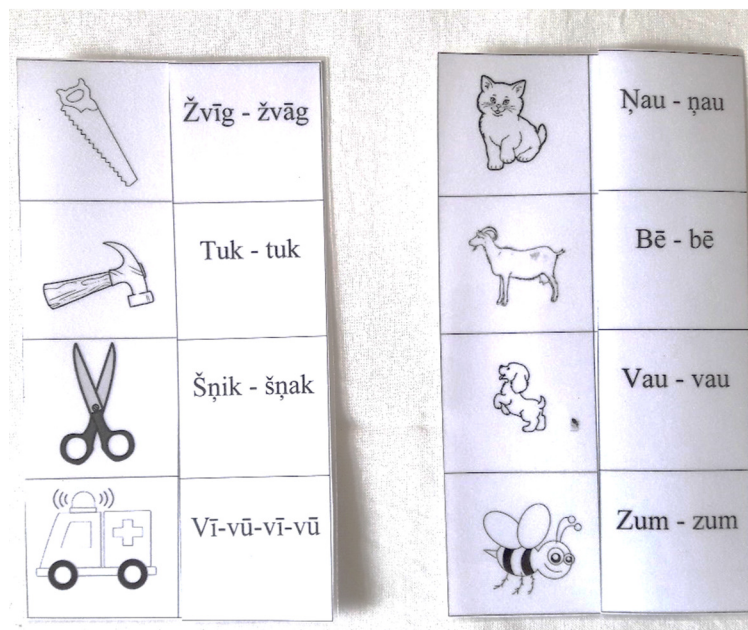
Dabas skaņas var uzrakstīt ar burtiem.

Katrai dzīvai būtnei ir sava balss.

Arī priekšmeti rada īpaši specifisku skaņu, kad ar tiem darbojas.

Spēles materiāls.

8 spēļu kartes ar attēliem, 32 mazās kartītes ar zilbēm – “balsīm”

26.pielikums. "Atskaņu spēle"

Spēle "Atskaņu spēle".

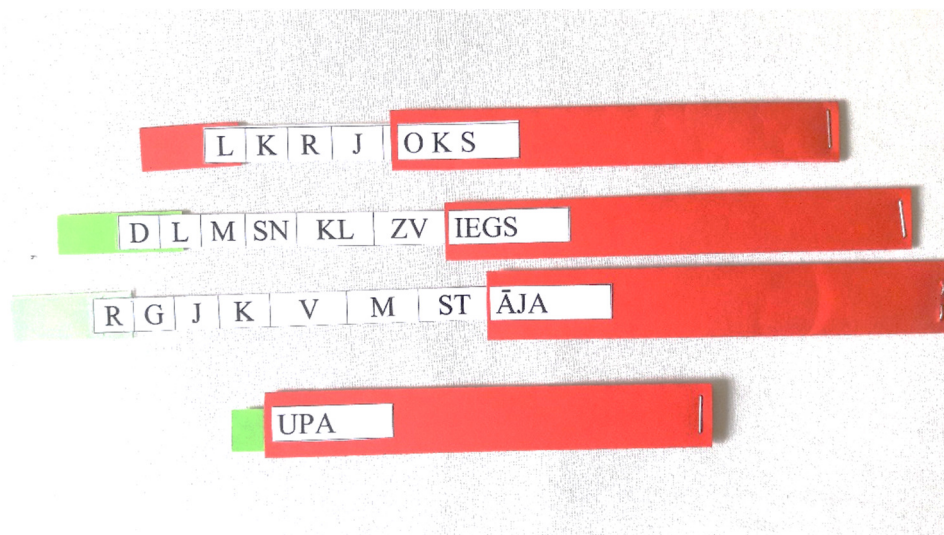
Spēles mērķis. Veicināt lasīšanas apguvi ar globālo lasīšanas metodi, apgūt vārda atskaņas.

Spēles gaita.

Velkot no aploksnītes ārā sloksnīti ar burtiem, bērns to pievieno vārda sākumam, kas ir uzrakstīts uz aploksnītes. Tādējādi tiek apgūta lasīšana uz asociācijas principa, kā arī veicināta fonemātiskās dzirdes pilnveidošana, saklausot atšķirības izveidotajos vārdos, radot izpratni par vārdu atskaņām.

Spēles materiāls.

Aploksnītes ar vārdiem un burtu rindām.

27.pielikums. Spēle “Teikumi un attēli”

Spēle “Teikumi un attēli”

Mērķis. Lasītprasmes un izpratnes veicināšana.

Spēles gaita.

1.variants. Individuālais darbs. Bērns lasa teikumus un piemeklē atbilstošo attēlu.

2.variants. Darbs grupā. Attēlu kartītes tiek izlozētas vienādi katram spēles dalībniekam. Teikumi ir apgriezti otrādi. Katrs pārmaiņus ņem vienu teikumu, izlasa un atrod, kuram attēlam tas atbilst. Uzvar tas, kurš pirmais ir atradis teikumus saviem attēliem.

Spēles materiāls.

28 teikums, 28 krāsainu attēlu kartītes.

Ka-ķī-tim pa-tīk spē-lē-ties ar ka-mo-lu.	
Ka-ķē-na la-bā-kais draugs ir ku-cēns.	

Spēle “Burtu domino”

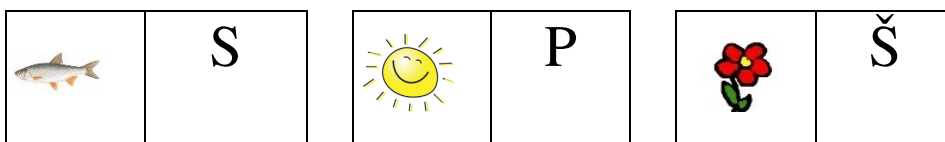
Spēles mērķis. Apgūt vārda sintēzi un analīzi.

Spēles gaita.

Spēles kartītes tiek sadalītas vienādās daļās visiem spēles dalībniekiem. Tiek izlikta viena – jebkura kartīte. Nākošais spēlētājs skatās, vai viņš var pielikt atbilstošu attēlu pie burta vai arī burtu pie attēla. Ja šim dalībniekam nav ko izlikt, izlaiž gājienu. Spēle beidzas tad, kad visas domino kartītes ir izliktas. Uzverētājs ir tas, kurš pirmais izlicis visas savas kartītes.

Spēles materiāls.

28 domino kartītes.

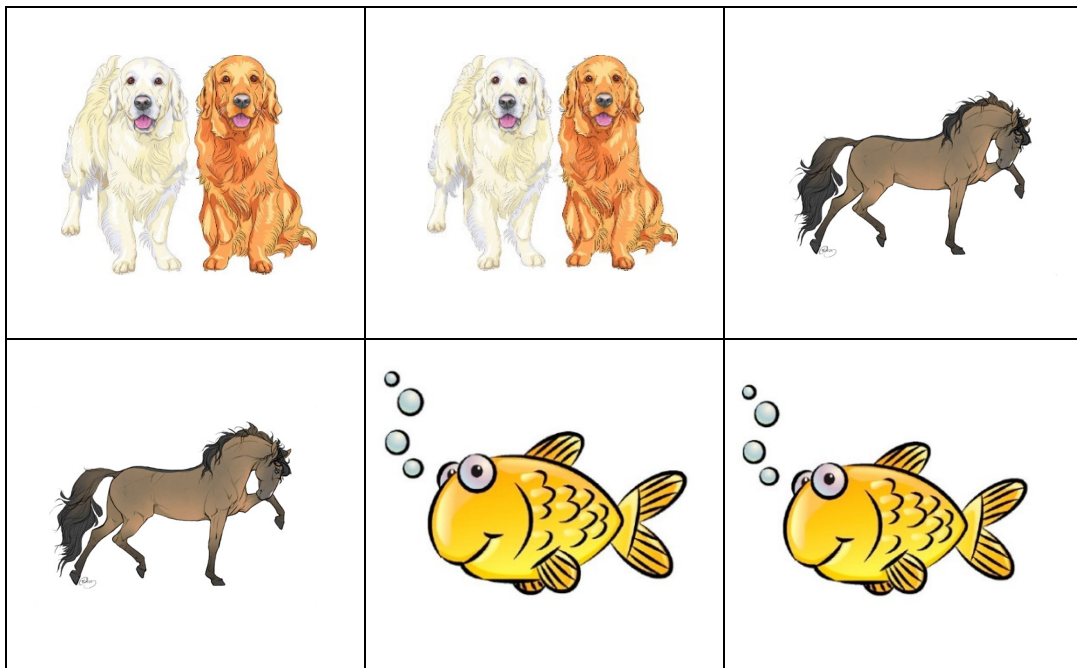
Spēle "Atmiņas spēle"

Spēles mērķis. Veicināt redzes atmiņu un uzmanību.

Spēles gaita. Kartītes tiek sašķirotas 2 daļās tā, lai katrs pāris ir savā daļā. Apgriež otrādi un sakārto noteiktā secībā. Pirmais spēlētājs apgriež pa vienai kartītei katrā daļā tā, lai arī citi redz. Nosauc redzamo. Ja uz abām kartītēm ir vienādi attēli, tās paņem sev un drīkst vilkt vēlreiz. Ja nav vienādi, apgriež otrādi un atstāj tieši tajā pašā vietā. Visi cenšas atcerēties, kas tur bija. Velk nākošais. Uzvarētājs ir tas, kurš spēles beigās ir savācis visvairāk kartīšu.

Spēles materiāls.

12 pāri krāsainu attēlu ar dzīvniekiem.

1.nodarbība. Skaņu K un G diferencēšana, fonētiski fonemātisko procesu attīstīšana.

Individuālais darbs – 1.klase.

Nodarbības mērķis – Nostiprināt skaņu K un G izrunu vārdos, izmantojot galda spēles.

Nodarbības uzdevumi :

- *Artikulācijas orgānu vingrināšana;
- * Ritma un elpošanas veicināšana;
- * Skaņu K un G nostiprināšana vārdos.
- * Vārda analīzes un sintēzes prasmju pilnveidošana, izmantojot spēles metodi.
- * Lasītprasmes veicināšana, izmantojot spēles metodi.
- * Latviešu gadskārta svētku iepazīšana, maskas gatavošanas prasmes.

Ievads.

(Bērna vārds ir mainīts)

Sveiciens tev Meteņdienā! Vai tu zini, ka šodien ir Meteņdiens un ko tādā dienā dara?

Izspēlēsim Meteņdienu un tu uzzināsi, kā to svin!

- Artikulācijas vingr.

Stāsts-

Raimonds pamodās no rīta.

Viņš vēl bija miegains, tāpēc viņš trīs reizes nožāvājās.

Tad viņš paņēma ūdens krūzi un trīs reizes maziem malciņiem padzērās.

Tad Raimonds paskatījās pulkstenī – tas tikšķēja – tik – tak.

Pa ceļam uz vannas istabu, Raimonds pamodināja kaķi – viņš uzmeta kūkumu

(“Dusmīgais kaķītis”)

Raimonds dzirdēja kā virtuvē mamma kuļ olu pankūku mīklai, (“Zirdziņš”)

Un tad viņš iedomājās, kā ēdīs pankūkas ar ievārījumu (“Garšīgais ievārījums”)

Raimonds nomazgāja seju (sejas masāža), kaklu (noglauda kaklu)

Un beigās izskaloja kaklu (kakla skalošana ar ūdeni)

- Ritma, pirkstu vingrinājums.

Vai tu zini, kāpēc mamma bija izcepusi pankūkas?

Metēndienā ir jācep daudz pankūku un apaļus kukulīšus, jo pēc šīs dienas drīz nāks pavasaris un spīdēs vairāk saules. Uzceptim mēs apaļus kukulīšus!

- Cēpu, cēpu kukulīti, (plaukšķina ar rokām)
citu lielu , citu mazu. (Rāda ar rokām lielu un mazu)
Tam došu, tam došu, tam došu, tam došu (noliec pirkstus pa vienam)
Tam ar kausu pierē – paukš! (Uzsit īkšķim)
- Vārda analīze, skaņu K un G diferencēšana.
Ķekatniekiem ir jāģērbjas maskās. Tās varēja būt ļoti dažādas. Paskaties – kādas!
(“**Korķīšu spēle**” – sk.30.pielikuma 1.attēlu) Senāk tās gatavoja paši izmantojot dažādus materiālus un priekšmetus – paskaties, kādus! (griež korķīšus ar atbilstošām skaņām)
Paskaties, ar ko ķekatniekus cienāja! Nosaki, ar kādu skaņu sākas katrs vārds! (griež korķīšus ar atbilstošām skaņām)
- Dinamiskā pauze. Logoritmika.
Ķekatā, ķekatā, lecam kāļu dārziņā (griežas ap sevi izplestām rokām, lec uz vienas kājas, tad griežas uz otru pusi un lec uz otras kājas)
Lai aug kāļi, kāpostiņi, apaļām(i) galviņām. (Notupstas un apkampj kājas, pieceļas un rāda apaļu kāpstgalvu, griežamies rokās sadevušies uz riņķi)
- Vārda sintēze.
Ejot ķekatās ir jāspēlē dažādas spēles. Spēlēsim spēli – uzmini vārda beigas. Es tev metīšu bumbu, tu man metīsi pretī un teiksi vārda nobeigumu - zilbi - ki vai gi.

- Ki	- gi
Trau-ki	Lo-gi
Ma-ki	Drau-gi
Lau-ki	Spie-gi
Jau-ki	Die –gi
Cilvē-ki	Pala-gi

- Vārda sintēze un analīze, lasītā izpratne.

Vai tu saprati, kas ir ķekatnieki?

Tie ir cilvēki, kas slēpjas zem maskām un staigā no mājas uz māju jautri dziedādami.

Saimnieki min, kas tur ienāk pa durvīm. Mēs arī varētu uzspēlēt minēšanas spēli.

- **Spēle “Uzmini vārdu”** (sk.30.pielikuma 2.attēlu)- minēšanai vārdi - egle, koks, cūka, žogs.

- Pirkstu muskulatūras trenēšana.

Mēs arī varētu pagatavot kādu masku. Paskaties, man te ir 2 maskas – kura tev labāk patīk - kaķis vai vilks? Izkrāso masku, kā tu vēlies!

(notiek maskas krāsošana, izgriešana – sk.30.pielikuma 3.attēlu) Kā maska tev turēsies uz galvas? (Vajag gumiju).

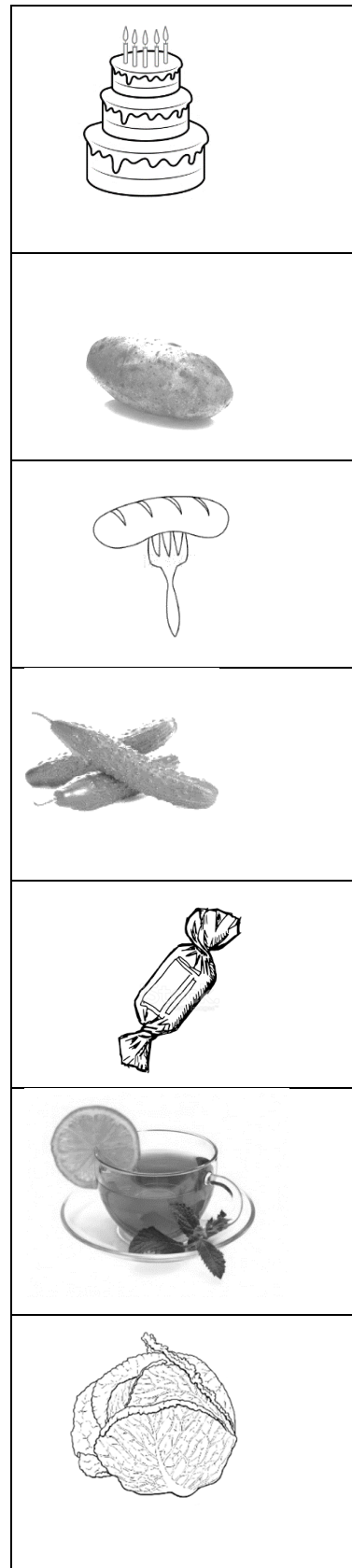
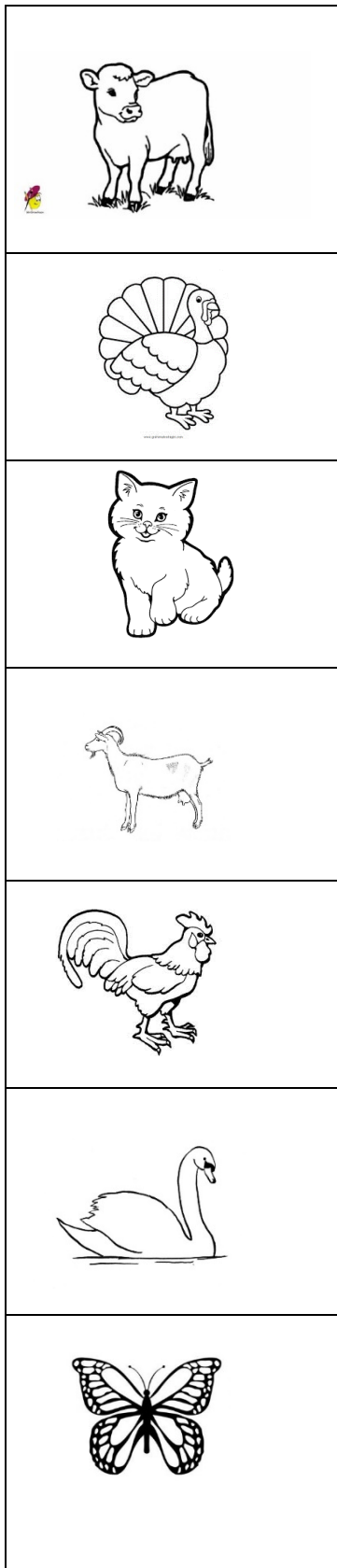
Uzliek masku.

- Nodarbības noslēgums, apkopojums.

Kur tu tagad vari doties? Ko tu iemācījies – kas ir jādara Meteņdienā? Jāmin mīklas, jādzied dziesmas. Par kādām skaņām mēs šodien runājām? Kādi vingrinājumi tev vēl jāveic mājās? Mēs vēlreiz varētu nodziedāt ķekatu dziesmu. (maskās ģērbusies)

Pateicas par stundu. Atvadās. Maska tiek uzdāvināta Raimondam.

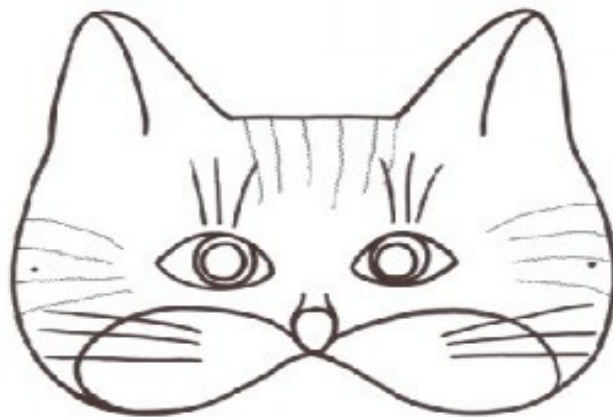
Nodarbības papildmateriāli

1.attēls. Korķīšu spēle.

<p>K O K S</p> 	<p>C Ū K A</p>
<p>E G L E</p> 	<p>Ž O G S</p>

2.attēls. Spēle "Uzmini vārdu"

3. attēls. Maskas.

visus ar skaņu S, zirdziņš visus, kam vārds sākas ar skaņu Z (bērni sauc vārdus un ripina pa galdu saulīti).

- Uzmanības vingrinājums, telpiskās uztveres attīstīšana.

Kad visi bija pamodināti un jautri paskraidījuši, sniegs bija nomīdīts un zem tā parādījās iepriekšējā gadā pamestās rotaļlietas (sk.31.pielikuma 3. attēlu). Mēģiniet saskatīt, kas tās ir par lietām. (bērni izvēlas krāsu zīmuļus, ar ko apvilkt dažādus attēlus, kas savstarpēji krustojas).

Kādu krāsu tu izvēlējies?

Ko tu atradi?

Cik pavisam rotaļlietas atrada zirdziņš?

Cik rotaļlietas atrada sunītis?

Izraksti 5 rotaļlietas, kuru nosaukumā ir skaņa “S”

- Kad apkārtne bija sakopta, tad visi devās atpūsties – uzdejojot pirkstiņpolku.

- Dinamiskā pauze

- Paņemam sunīti un zirdziņu un iesim atpūsties.

- Dzied dziesmu – viens un divi un trīs mazi pirkstiņi(noliec pirkstiņus)

Četri un pieci un seši mazi pirkstiņi

Septiņi, astoņi, deviņi mazi pirkstiņi

Desmit pirkstiņi danco.

Desmit pirkstiņi danco man uz pleciem

Desmit pirkstiņi danco man pa kājām, ...pa vēderu, ...pa galvu, ...pa

grīdu.

Desmit pirkstiņi danco.

- Tagad jums jāklausa, kamēr saulīte spēlē zvaniņus, tikmēr dzīvnieceiņi dejo, kad zvaniņi neskan – jāsasīngst.

- Vārda analīze.

- Visi nu ir pamodušies un steidz darīt darbus. Bet zirgs un suns nolēma izvēdināt saulē savas segas. Palīdzēsim izvilkēt viņiem veļas auklas. Kā viņi atšķirs savas auklas?

- Pieliksim vispirms viņu burtiņus! Kurš ir sunīša burtiņš, kurš zirdziņa?

- Te ir viņu segas – visas vienā kaudzē. Palīdzēsim tās sašķirot! Ņemat pa vienai sedziņai un liekat katram dzīvnieceiņam priekšā! (uz katras segas– lapiņas ir attēls (sk.31.pielikumu 4.attēlu), kura nosaukumam nosaka pirmo skaņu S vai Z) (Slika, sniegavīrs, stirna, saule, sēta, suns, zivs, zebra, zīmulis, zaķis, zirgs, zeķe).

- Zilbju skaita noteikšana. Pirkstu vingrināšana. Pūšanas vingrinājums.

- Tagad liekat pie auklas segas žūt ar tik knaģiem, cik ir zilbju. (Ņem pārmaiņus pa vienai segai. Vispirms viens bērns pasaka zilbes, tad otrs).

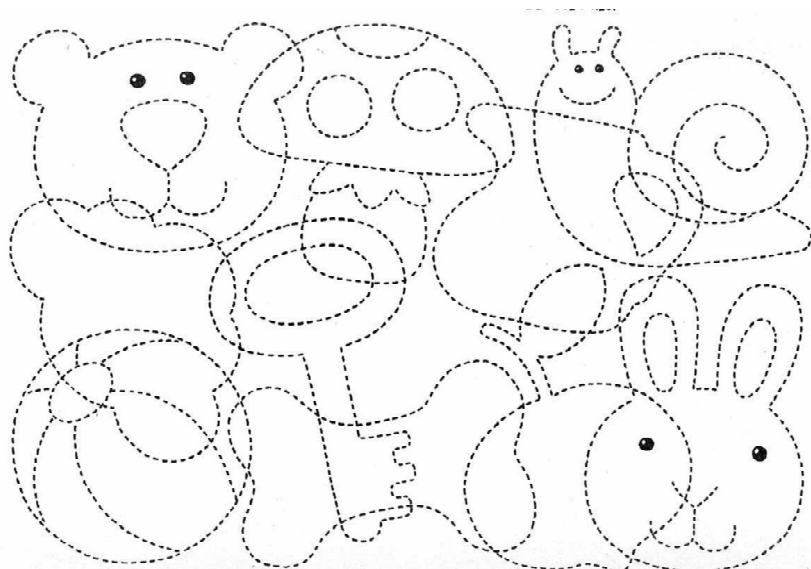
- Nu segas ir izliktas, vējam tās ir jāizvēdina. Parādīsim, kā vējš tās vēdinās. (Katram bērnam tiek iedots salmiņš, caur kuru pūš uz segām).

- Beidzot segas bija izvēdinātas, tās varēja ņemt nost (noņem visu no auklas).

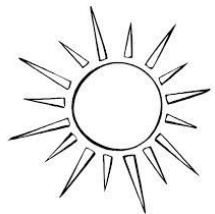
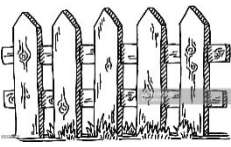

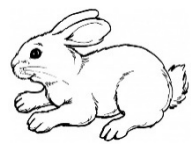
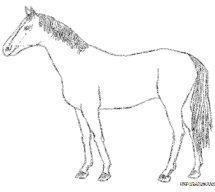

- Daži mājdzīvnieki bija vēl kūtiņās, viņus ārā vēl nelaiž, bet bija dzirdamas viņu balsis. Paskatīsimies, vai sunītis un zirdziņš atpazīs šos mājdzīvniekus?

- Zilbju lasīšana.

Katrs bērns izvēlas vienu spēles “**Kas tā saka?**” lapu (sk.25.pielikumu). Velk pēc kārtas mazās lapiņas un nosaka, kuram dzīvniecekam ir tāda “dziesma”.

3.attēls. Attēlu ieraudzīšana un apvilšana

4.attēls. Sedziņas. Pirmās skaņas noteikšana vārdā.

3.nodarbība. Burta un skaņas G apgūšana, lasīšanas zilbēs nostiprināšana

Individuālais darbs 1.klase.

Nodarbības uzdevumi.

- Veicināt optiskās atmiņas nostiprināšanu, burta G iegaumēšanu.
- Nostiprināt skaņas G lasīšanu zilbēs.
- Attīstīt fonemātisko uztveri.
- Veicināt pirkstu sīkās muskulatūras attīstību.
- Radīt interesi par lasīšanu, izmantojot galda spēles.

*Ievads.

Labu dienu, saka saule, labu dienu šalko vējš.

Labu dienu, labu dienu, labu dienu sakām mēs.

Šodien pie mums ciemos atnācis rūķītis Gatis (sk. 32.pielikuma 1.attēlu). Rūķītim ir viens lūgums. Viņš ir uzcēlis māju un grib, lai tu viņa mājai uzraksti nosaukumu, jo rūķītis neprot rakstīt un lasīt. Vai mēs viņam palīdzēsim? Bet pirms katra darba ir kārtīgi jāiesildās.

*Artikulācijas un ritma vingrinājumi.

- pirms katra darba rūķi kārtīgi izšūpojas šūpolēs (“Šūpoles”)
- pēc tam viņi iekustina visus pasaules pulksteņus (“Pulkstenis”)
- tad viņi aplaista sēnes, lai tās izaug aug lielas (“Sēnīte”)
- beigās viņi izvizinās ar saviem kumeliņiem (“Zirdziņš”)

* Burta iepazīšana.

Paskatīsimies grāmatā, kāds izskatās burtiņš G. (Darbošanās ar “**Grāmatu – puzzle**” – burta G iepazīšana) (sk.32.pielikuma 2.attēlu).

- Šķirsim un meklēsim, kurš attēls sākas ar burtu G (gurķis).
- Gurķim trūkst apakšas. Meklēsim, kur ir otra gurķa daļa.
- Kas tas ir par burtu? Lielais G un mazais g. Rūķītis domā, ka arī gurķis ir līdzīgs burtam G. Vai tev arī tā šķiet?
- Rūķītim Gatim gribētos zināt, kas tur ir rakstīts. Vai nolasīsim zilbes?

• Zilbju lasīšana.

Ko mēs lasījām? Kas sanāk, ja zilbes apvieno? (sanāk vārdi) Sameklēsim, kādi vārdi sākas ar burtu G! (tiek pāršķirtas lapas un pēc redzes noteikts, kurā lapā ir izcelts burts G.

• Vārdu lasīšana.

- Kur bija rakstīts vārds gurķis?
- Kur bija rūķīša vārds - Gatis?
- Kāpēc gurķis bija rakstīts ar mazo g, bet Gatis ar lielo G?

• Burta rakstība.

- Tagad kopā ar rūķi Gati saliksim viņa burtu no podziņām, lai viņš to var atcerēties. (tiek izlikts burts G) Pārvelc ar pirkstu un nosauc – kā saņā burts G. Uzrakstīsim burtu G burtnīcā, kā to raksta līnijās (sk.32.pielikuma 3.attēlu).

- Dinamiskā pauze.

Rūķis Gatis grib uzspēlēt ar tevi spēli – slēpšanos. Spēle “**Atmiņas spēle**” ar 6 kartīšu pāriem (sk.29. pielikumu)

- Vārda analīze, nosakot pīmo skaņu, vārda sintēze, lasot vienzilbes vārdus. (spēle “**Burti – attēli**”) (sk.20. pielikumu)

- Tagad rūķis Gatis vēlas, lai tu atšifrē, kādus nosaukumus viņš ir izdomājis, un palīdzi izlemt, kurš būtu vispiemērotākais (Gobas, Logi, Pīrāgi, Vanagi, Pogas)

*Vārdu rakstība

Izraksta burtnīcā visus izveidotos vārdus.

Te ir rūķa Gatiņa mājas norāde. Vai tu palīdzēsi glīti uzrakstīt nosaukumu?

* Nodarbības nobeigums, secinājumi.

Rūķis saka paldies. Viņš grib zināt, ko tu šodien stāstīsi mājās par rūķi Gati, ko jūs kopā mācījāties?

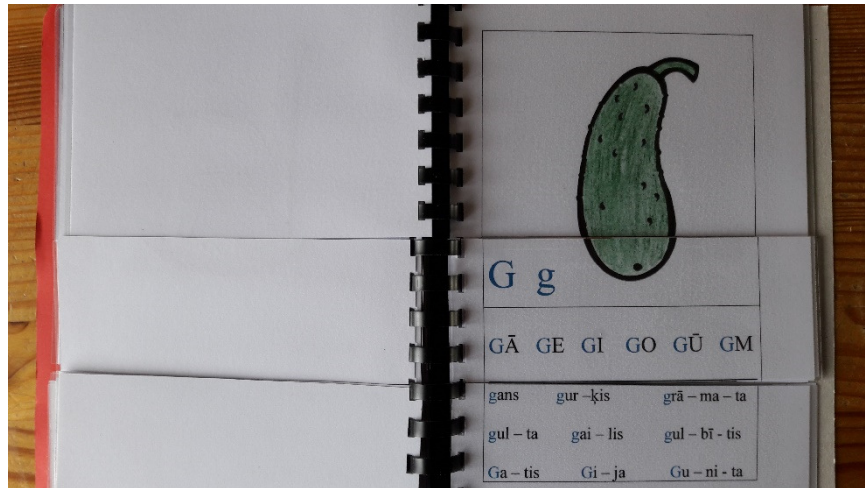
Rūķis ir pateicīgs, ka tu viņam palīdzēji un uzrakstīji mājas norādi. Viņš tev dāvina šokolādi ar īpašu uzrakstu. Atšifrē – ko viņš ir uzrakstījis, jo pirms šīs nodarbības viņš vēl nemācēja rakstīt. (Paldies). (sk.32.pielikuma 4.attēlu)

Sirsnīga atvadīšanās.

Nodarbības papildmateriāli.

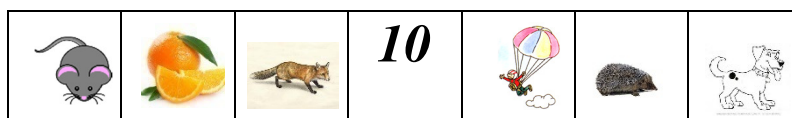
1.attēls. Rūķis Gatis

2.attēls. Grāmatas – puzles lappuse – burts G

3.attēls. ar podziņām izliktais burts G

4.attēls. Uzraksts uz šokolādes

33.pielikums. Atkārtotā pārbaude fonētiski fonemātisko traucējumu noteikšanai.

Bērns

			Bērna veikums
Fonemātiskie priekšstati	<p>1. atrast attēlu, kas atbilst izklausītajai zilbju rindai</p> <p>2. zilbju rindas atkārtošana</p> <p>3. līdzīgi skanošu vārdu difrencēšana - atkārtošana</p> <p>4. sarežģītas zilbju struktūras vārdu izrunāšana</p>	<p>1. * * (jaka) - * (cūka) * (suns) * * - (apelsīns)</p> <p>2. la -lā -la Dū - de - dū Pa - ba - pa Ke - ge - ge - ke</p> <p>3. atkārtot vārdu pārus - Lupa - lūpa Lika - līka Burvis - durvis Logi - loki</p> <p>4. nosauc attēlā redzamo - degunradzis, flomāsteri, šokolāde, televizors</p>	<p>1.</p> <p>2.</p> <p>3.</p> <p>4.</p>
Fonemātiskā analīze	<p>1. Skaņu skaita noteikšana vārdā</p> <p>2. Skaņas vietas noteikšana vārdā</p> <p>3. skaņu noteikšana vārdā</p> <p>4. Zilbju skaita noteikšana vārdā - iztaktējot</p>	<p>1. saskaitīt skaņas, liekot akmentiņus – tu, ezis, kaķis, plūme,</p> <p>2. ielikt burtu “e” atbilstošajā vagoniņa vietā – sākumā, vidū, beigās (elpa, pelni, pagale, lelle)</p> <p>3. nosaukt vārdus pa skaņām –(būs, rīve, plēve, torte)</p> <p>4. sols, pagale, bumba, mašīna</p>	<p>1. tu (), ezis (), kaķis (), plūme ()</p> <p>2. elpa, pelni, pagale, lelle</p> <p>3.</p> <p>4. sols (), pagale (). Bumba(), mašīna ()</p>
Fonemātiskā sintēze	<p>1. skaņu sapludināšana zilbēs, vārdos</p> <p>2. zilbju sapludināšana vārdā</p> <p>3. vārda veidošana ar doto zilbi</p> <p>4. izlasīt teikumu, saprast tajā rakstīto</p>	<p>1. Nosaukt vārdu kopā, ja to sauc pa skaņām – Jūs, deja, lapsa, adata</p> <p>2. Zilbju savienošana, izveidojot 4 vārdus Ziema, lācis, kāmis, saule</p> <p>3. Pievienot attēlu, ja dota vārda pirmā zilbe (liekais attēls – ze-ķe) Zī - mulis, zi-bens, ka-ķis, kā- posts,</p> <p>4. Izlasīt un atrast atbilstošo attēlu. (liekais attēls) Ka-ķē-na la-bā-kais draugs ir ku-cēns. Ka-ķī-tim pa-tīk spē-lē-ties ar ka-mo-lu. Klauniņam uz rokas sēž zaļš putniņš. Ap klaunu riņķo krāsaini baloni.</p>	<p>1.</p> <p>2.</p> <p>3.</p> <p>4.</p>

34.pielikums. Lasītprasmes un izpratnes pārbaude

Lasītprasmes testa apraksts.

Bērns lasa pa teikumam, logopēds uzņem laiku un pēc katra teikuma apstādina laiku, kamēr bērns atrod atbilstošo attēlu. Kad viss ir izlasīts, bērnam uzdod jautājumu – par ko tu lasīji? Par kādu gadalaiku bija stāstīts? Bērns saviem vārdiem atstāsta.

Pa-va-sa-rī gai-sā li-di-nās krā-sai-ni tau-ri-ņi.	
Rai-bie tau-ri-ņi ap-cie-mo pir-mos zie-dus.	
A-rī bi-tes sūc me-du no smar-žī-ga-jiem zie-diem.	
Bi-tes sa-liek sal-do me-du vas-ka šū-nās.	
No sil-ta-jām ze-mēm at-grie-žas put-ni.	
Cil-vē-ki put-niem tai-sa bū-rī-šus un iz-liek ko-kos.	
Put-ni steidz vīt ligz-das un dēt o-las.	

Diplomdarbs **Lasītprasmes veicināšana jaunākā skolas vecuma bērniem (1.-2.klasē) ar fonētiski fonemātiskiem traucējumiem, izmantojot galda spēles**

izstrādāts LU Pedagoģijas, psiholoģijas un mākslas fakultātē.

Ar savu parakstu apliecinu, ka pētījums veikts patstāvīgi, izmantoti tikai tajā norādītie informācijas avoti un iesniegtā darba elektroniskā kopija atbilst izdrukai. Neatļauju savu darbu publicēt kopumā un/vai pa daļām.

Autore: Gunta Epnere
/vārds, uzvārds/

/paraksts un datums/

Rekomendēju darbu aizstāvēšanai

Vadītāja/s: Mg.paed. Ilze Vilka

/vārds, uzvārds, zinātniskais grāds, paraksts un datums/

Darbs iesniegts Skolotāju nodaļā

Metodiķe:

/vārds, uzvārds, paraksts un datums/

Diplomdarbs aizstāvēts pārbaudījumu komisijas sēdē

_____. _____. 20____. prot. Nr. _____, vērtējums _____
(_____)

Komisijas sekretāre:

/vārds, uzvārds, paraksts/